

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLARIN KENTSEL YAŞAMA KATILIMLARINDA
SOKAK MEKÂNININ ÖNEMİ**

SEVGİ GENÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL MEKÂN ORGANİZASYONU VE TASARIMI PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. NİLGÜN Ç. ERKAN**

İSTANBUL, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇOCUKLARIN KENTSEL YAŞAMA KATILIMLARINDA
SOKAK MEKÂNININ ÖNEMİ**

Sevgi GENÇ tarafından hazırlanan tez çalışması 18.01.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

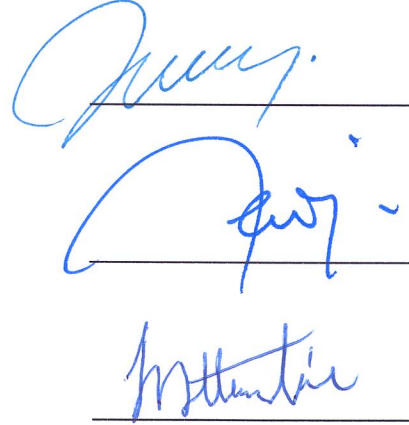
Doç. Dr. Nilgün Ç. ERKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Nilgün Ç. ERKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Zekiye YENEN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan ALTINÇEKİÇ
İstanbul Üniversitesi

Bu alışma, Marmara Belediyeler Birliği 2017 Lisansüstü Tez Destek Programı kapsamında desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması sürecinin her aşamında beni yönlendiren ve desteğini esirgemeyen sevgili hocam Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN'a, tez konusunun belirlenmesinde ilk adımı atmama yardımcı olan sayın Prof. Dr. Zekiye YENEN'e ve tez konusunun temelinin oluşmasını sağlayan Prof. Dr. Hakan ALTINÇEKİÇ'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Sevgili anne-babama, sevgili kardeşlerim olan Zeynep GENÇ, Çiğdem GENÇ, Esra GENÇ ve Mustafa GENÇ'e gösterdikleri özveri, sabır ve desteklerinden dolayı tüm kalbimle teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım. Beni her zaman destekleyen ve tez sürecince bana yardımcı dokunan tüm dostlarıma sevgi ve teşekkürlerimi iletmek isterim.

Ocak, 2019

Sevgi GENÇ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xiii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
2.1 Literatür Özeti	1
2.1 Tezin Amacı	2
1..1 Tezin Kapsamı	3
1..2 Tezin Yöntemi	3
2.1 Hipotez	5
BÖLÜM 2	
ÇOCUK	7
2.1 Çocuğun Gelişimi	7
2.1.1 Çocuğun Fiziksel Gelişimi	8
2.1.2 Çocuğun Bilişsel Gelişimi	10
2.1.3 Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimi	12
2.2 Çocuğun Gereksinimleri	15
2.3 Çocuğun Hakları	20
2.4 Çocuk ve Oyun	22
2.3 Bölüm Değerlendirmesi	25
BÖLÜM 3	
KENTSEL MEKÂN	27
3.1 Çocuk Faktörü Bağlamında Kentsel Mekân Tipolojisi	29

3.1.1	Özel Mekânlar.....	30
3.1.2	Yarı Özel ve Kamusal Mekânlar	32
3.1.3	Kamusal Mekânlar	33
3.2	Sokak.....	36
3.2.1	Sokak Sınıflandırması.....	37
3.2.2	Sokak Nitelikleri / Özellikleri.....	38
3.3	Bölüm Değerlendirmesi	43
BÖLÜM 4		
ÇOCUĞUN KENTSEL MEKÂN OLARAK SOKAK KULLANIMI		47
4.1	Çocukların Sokak Hakkındaki Fikirleri	55
4.2	Sokak İyileştirmeleri.....	59
4.2.1	Trafik Sakinleştirme	60
4.2.2	Play Streets (Oyun Sokakları).....	63
4.2.3	Paylaşımlı Sokaklar	68
4.2.1	Woonerf	70
4.2.2	Home Zone	74
4.3	KİSS 2.0	80
4.4	Çocuk Dostu Sokak Tasarım Ölçütleri.....	82
BÖLÜM 5		
ÇALIŞMA ALANI		88
5.1	Çalışma Alanı Seçim Gerekçeleri.....	88
5.2	Çalışma Alanının Nitelikleri	88
5.2.1	Coğrafi Konumu ve Sınırları	89
5.2.2	Tarihsel Gelişimi.....	90
5.2.3	Doğal Yapısı.....	92
5.2.4	Nüfus ve Yapı Yoğunluğu	93
5.2.5	Arazi Kullanımı	93
5.2.6	Ulaşım Analizi	94
5.3	Çalışma Alanı Olarak Seçilen Sokakların Mevcut Durumları.....	96
5.4	Sokak Tasarımları	106
BÖLÜM 4		
SONUÇ VE ÖNERİLER		115
KAYNAKLAR.....		125
EK-A		
ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME		136
ÖZGEÇMİŞ.....		161

KISALTMA LİSTESİ

APA	American Planning Association
ITE	Institute of Transportation Engineers
İBB	İstanbul Büyük Kent Belediyesi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
M.Ö.	Milattan Önce
TDK	Türk Dil Kurumu
TEM	Trans European Motorway
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1	Paralel oyun oynama özelliğini gösteren çocuklar	14
Şekil 3. 1	Çocukların kentsel mekân deneyimlemlerindeki adımları	29
Şekil 3. 2	Kentsel mekânın yapısı	30
Şekil 3. 3	Katlı yapılarda kat-zemin ilişkisi	31
Şekil 4. 1	13 yaşındaki erkek çocukların yaşadıkları ve hayalindeki sokak çizimleri ...	56
Şekil 4. 2	11 yaşında bir kız çocuğun sokak mekânında arabalara karşı tutumu	58
Şekil 4. 3	12 yaşındaki kız çocuğun yaşadığı ve hayalindeki sokak çizimi	59
Şekil 4. 4	Trafik sakinleştirme uygulamaları	61
Şekil 4. 5	Özellikle okul önlerine uygulanan kasis örneği	63
Şekil 4. 6	“Play Street” oyun oynayan çocuklar	64
Şekil 4. 7	“Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinliğinde sokakta resim yapan çocuklar	65
Şekil 4. 8	Esenler’deki Çocuk Sokağı.....	67
Şekil 4. 9	Sokaklardaki motorlu taşıt trafiğinin sokaktaki sosyal yaşama etkisi.....	69
Şekil 4. 10	Woonerf planı	72
Şekil 4. 11	Sokağın Woonerf uygulamasından önceki planı.....	73
Şekil 4. 12	Sokağın Woonerf uygulamasından sonraki planı.....	73
Şekil 4.13	Norveç, Trondheim’de bir Woonerf uygulaması	73
Şekil 4. 14	Almanya'daki woonerf uygulamasının çocukların oyun mekânına etkisi....	74
Şekil 4. 15	Home Zone örneği	75
Şekil 4. 16	Home Zone sosyal mekânı	76
Şekil 4. 17	Home Zone sokak mekânı	78
Şekil 4. 18	Home Zone uygulanmış bir sokağın öncesi.....	78
Şekil 4. 19	Home Zone uygulanmış bir sokağın öncesi.....	78
Şekil 4. 20	Bir kentsel mekânın sahip olması gereken özellikleri	86
Şekil 5. 1	Ayazağa’nın İstanbul’daki konumu	89
Şekil 5. 2	Ayazağa’nın yıllar içinde gelişimi	91
Şekil 5. 3	Yerleşimin eşyükselti haritası	92
Şekil 5. 4	Eğimine göre ulaşım kademelenmesi	95
Şekil 5. 5	Motorlu taşıt yoğunluğuna göre ulaşım kademelenmesi	96
Şekil 5. 6	Çalışma alanı olarak seçilen sokaklar	97
Şekil 5. 7	150. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri.....	98
Şekil 5. 8	150. Sokak görünüşleri.....	98
Şekil 5. 9	150. Sokak görünüşleri.....	99
Şekil 5. 10	150. Sokak görünüşleri.....	99
Şekil 5. 11	150. Sokak görünüşleri.....	99
Şekil 5. 12	176. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri.....	100

Şekil 5. 13	176. Sokak görüşleri.....	101
Şekil 5. 14	176. Sokak görüşleri.....	101
Şekil 5. 15	118. Sokak mevcut planı, görüş ve kesitleri.....	102
Şekil 5. 16	118. Sokak görüşleri.....	103
Şekil 5. 17	118. Sokak görüşleri.....	103
Şekil 5. 18	154. Sokak mevcut planı, görüş ve kesitleri.....	104
Şekil 5. 19	154. Sokak görüşleri.....	105
Şekil 5. 20	154. Sokak görüşleri.....	105
Şekil 5. 21	Çocukların katılımı.....	106
Şekil 5. 22	Çocukların katılımı.....	106
Şekil 5. 23	Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri	107
Şekil 5. 24	150. Sokağın çocuk tasarım ölçütlerine göre tasarımı	108
Şekil 5. 25	Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri	109
Şekil 5. 26	176. Sokağın çocuk tasarım ölçütlerine göre tasarımı	110
Şekil 5. 27	Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri	111
Şekil 5. 28	154. Sokağın çocuk tasarım ölçütlerine göre tasarımı	112
Şekil 5. 29	Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri	113
Şekil 5. 30	118. Sokağın çocuk tasarım ölçütlerine göre tasarımı	114

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2. 1	Psikososyal gelişim evreleri 12
Çizelge 2. 2	6-12 yaş çocuğunun gelişimi 15
Çizelge 2. 3	Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ve Cüceloğlu'un çocukların temel gereksinimleri önermesinin birleşimiyle çocukların gereksinimleri..... 16
Çizelge 2. 4	Çocukların diğer gereksinimleri..... 19
Çizelge 2. 5	Çocuk Haklarına Sair Sözleşme maddeleri 21
Çizelge 2. 6	Oyun gelişmi aşamaları 23
Çizelge 3. 1	Sokağın işlevsel kullanım alanları 39
Çizelge 3. 2	Sokağın insan ihtiyaçlarını karşılaması ile Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi arasındaki ilişki 39
Çizelge 4. 1	Çocukların kentsel mekân kullanımını etkileyen faktörler..... 53
Çizelge 4. 2	Çocukların sokakta sevdikleri ve sevmedikleri şeyler 57
Çizelge 4. 3	Esenler Çocuk Sokağını avantaj ve dezavantajları..... 66
Çizelge 5. 1	5-14 yaş grubu nüfusunun toplam nüfusa oranı..... 93
Çizelge 5. 2	Mevcut arazi kullanım analizi 94

ÇOCUKLARIN KENTSEL YAŞAMA KATILIMLARINDA SOKAK MEKÂNININ ÖNEMİ

Sevgi GENÇ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nilgün Ç. ERKAN

Çocukların kent yaşamına katılımlarında kentsel mekân olarak konut sokağı, erken yaşlarda hareket ve sosyalleşme olanağı buldukları ilk kamusal mekânlardır. Kentlerde artan motorlu taşıt trafiği, güvenlik sorunları gibi pek çok konunun yanı sıra özensiz, düzensiz ve kalitesiz tasarım da çocukların, ebeveynleri tarafından sokak mekânından uzak tutulmasına neden olmaktadır. Çocukların kent ile karşılaştıkları bu kamusal mekânın tasarımında erişilebilir, güvenli, konforlu, standartları yüksek çocuk dostu tasarımların gerçekleşmesi büyük önem taşımaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu mekânlar, çocuğun davranışlarının belirlenmesinde, zekâ ve karakter gibi özelliklerinden daha çok rol oynamaktadır. Çocuğun sosyal, fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişiminde, etkileşim içinde olduğu ve fiziksel çevresini oluşturan konut yakın çevresi ve sokak gibi kentsel mekânların önemi büyüktür. Çocuğun gelişimindeki önemi doğrultusunda kentsel mekânın çocuk için daha erişilebilir ve yaşanabilir bir hale getirilmesi için yurtdışında ve ülkemizde çeşitli çalışmalar, projeler ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Çalışmanın amacı kentli çocukların yaşam kalitesini arttırmada sokağın önemini vurgulamak, bunu sağlamanın yollarını araştırmak ve mevcut koşulların iyileştirilmesi adına neler yapılabileceğini test etmektir. Bu konuda Kuzey Avrupa ülkelerinde pek çok uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada da mevcut durum saptamalarının yanı sıra seçilen bir çalışma alanında uygulama örnekleri irdelenerek, çocuk dostu ölçütleri doğrultusunda sokak mekânı düzenlemesi yapılmıştır. Seçilen çalışma alanı özelinde

sokakların çocuklar için, sosyalleşme, dinlenme, arkadaşlarıyla oynama, bisiklet sürme ve benzeri fiziksel olanakları sağlayan erişilebilir, güvenli, konforlu ve ait hissedebileceği bir mekân sağlanması hedeflenmektedir.

Çalışmada önce çalışma alanından bağımsız çocuklar ile birlikte sorun saptama çalışması yürütülmüştür. Çalışmanın bu etabında kentte konfor durumu yetersiz alanlarda yaşayan, ilköğretim çağındaki (6-12 yaş grubu) 16 çocuğun konut yakın çevresiyle/sokaklarıyla olan ilişkisi, anket ve resim çizdirme yöntemiyle incelenmiştir. Bu etaptan elde edilen veriler doğrultusunda bir çalışma alanı saptanmıştır. Bu çalışma alanı özelinde mevcut durumu belgeleme çalışmaları ve gözlemlerin yanı sıra yöre sakini çocuklar ile görüşmeler yapılmış, yaşadıkları ve vakit geçirdikleri sokakların mevcut durumu onların bakış açısıyla da değerlendirilmiştir. Ayrıca mahallelerindeki sokakların nasıl olması gerektiği konusunda düşünceleri derlenmiştir. Bu süreçte çocuklar, kullanıcı oldukları sokakların, kendileri açısından ortaya koyduğu durumun saptanmasında ve bu mekânların tasarımıyla ilgili katkıda bulunmuşlar ve küçük ölçekli bir katılım sürecinde rol almışlardır.

Çalışma alanı olarak İstanbul'un Sarıyer ilçesine bağlı Ayazağa Mahallesi seçilmiştir. Bunun nedeni mahallenin, plan dışı yapılaşması nedeniyle, kamusal açık alanlar ile sokakların yetersizliği, mevcut açık alanların nitelik bakımından ihtiyacı karşılayamaması ve çocukların sokaklar dışında, evlerinin yakın çevresinde vakit geçirebilecekleri açık alanlara sahip olmamalarıdır.

Çalışma sonucunda, yasadışı gelişmiş, sağlıksız bir konut çevresinde yaşayan çocukların, boş vakitlerini elverişsiz de olsa sokakta oynayarak, gezerek ve bisiklet sürerek geçirdikleri saptanmıştır. Sokakta olmaktan keyif aldıklarını ifade eden çocuklar, yapılan görüşmelerde sokakların motorlu taşıtların hâkimiyetinde oluşundan şikâyet etmişlerdir. Sokakların nitelik bakımından yetersiz kaldığını vurgularlarken sokakta dinlenme imkânı ve oyun olanaklarına ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Buradan yola çıkarak enkesiti çeşitli düzenlemelere olanak veren sokaklar için çocuk dostu tasarım ölçütleri belirlenmeye çalışılmıştır. Belirlenen sokaklar üzerinde örnek tasarımlar denenmiş, ilkeler belirlenmiştir. Bu çalışmanın en büyük getirisi, çocuk dostu olarak tasarlanan sokakların aynı zamanda yaşlılar, yetişkinler, engelliler ve gençlerin de konfor ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanabildiği mekânlar olmasıdır.

Sonuç olarak, çocuklardan edinilen bilgiler değerlendirilerek hem küçük ölçekli bir katılım uygulaması gerçekleştirilmiş hem de tasarım çalışmalarına girdi sağlanmıştır. Bu tasarım ölçütlerinin ve tasarlanan örneklerin, gelecekteki çocuk dostu sokak ve genel olarak sokak iyileştirme çalışmalarına yol gösterici olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sokak mekânı, çocuk, yaşam kalitesi, güvenlik, çocuk dostu sokak

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF STREET CONCEPT IN CHILDREN'S PARTICIPATION IN URBAN LIFE

Sevgi GENÇ

Department of City and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assist. Prof. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN

The urban street as the urban space for children's participation in urban life is the first public space where they find opportunities to move around and socialize at an early age. In addition to many issues such as increased motor vehicle traffic and security problems in cities; sloppy, irregular and poor quality design also causes children to be kept away from the street by their parents. In the design of this public space where children meet the city, it is of great importance to realize child-friendly designs that are accessible, safe, comfortable and high in standards. The places where the child is in play more role in determining the behavior of the child than the characteristics such as intelligence and character. Urban spaces such as residential neighborhoods and streets that constitute the physical environment of the child are in great importance in social, physical, emotional and cognitive development of the child. In line with the importance of the child's development, various studies, projects and practices are carried out in Northern European countries in order to make the physical environment more accessible and livable for the child.

The aim of this study is to emphasize the importance of street in improving the quality of life of urban children, to investigate ways to achieve this and to test what can be done to improve the current conditions. Many applications were carried out in Northern European countries. In this study, in addition to the current situation

determinations, application examples in a selected study area were examined and street space arrangement was made in accordance with child friendly criteria. In the selected study area, it is aimed to provide an accessible, safe, comfortable and accessible space for the children, which provides social facilities, rest, friends, biking and similar physical facilities.

In the study, the problem determination study was conducted together with the children independent from the study area. At this stage of the study, the relationship of 16 children of primary school age (6-12 age group) living in inadequate areas of the city in the city with the comfort environment of the city is investigated by surveying and painting method. A study area was determined according to the data obtained from this stage. In addition to the documentation and observations on the current situation, interviews with local residents were made and the current situation of the streets where they lived and spent time was also evaluated with their point of view. In addition, his thoughts about how the streets in his neighborhood should be compiled. In this process, children have contributed to the determination of the situation of the streets to which they are user, and the design of these spaces and have taken part in a small-scale participation process.

Ayazağa district of Sarıyer district of Istanbul was chosen as the study area. This is due to the inadequacy of public open spaces and streets due to out-of-plan construction of the neighborhood, the inability of existing open spaces to meet the needs in terms of quality, and the lack of open spaces for children to spend time in the immediate vicinity of their homes.

As a result of the study, it was determined that children spend their free time on the streets playing, walking and cycling in an illegally developed, unhealthy residential environment. Children who expressed pleasure in being on the street complained that the streets were dominated by motor vehicles during the interviews. They emphasized that the streets were insufficient in terms of quality and that they needed to be able to rest on the streets and play facilities. In this respect, child friendly design criteria have been tried to be determined for the streets that allow various arrangements. Sample designs have been tried in the determined streets and principles have been determined. The biggest benefit of this study is that the streets designed by the child-friendly design, the elderly, the adults, the disabled and the young are able to meet the comfort and safety needs.

As a result, the information gathered from children was evaluated and a small-scale participation application was implemented and design work was provided. These design criteria and designed examples generally aim to guide future child-friendly street and street improvement efforts.

Keywords: Street space, child, quality of life, safety, child-friendly street

1.1 Literatür Özeti

Çocukların kentsel mekan olarak sokak mekanını kullanımı irdeleyen bu tez kapsamında, öncelikle hedef doğrultusunda literatür taraması yapılmıştır. Literatür çalışmasında konular temelde çocuk ve kentsel mekân olarak ayrılmıştır.

Çocuk kavramına dair literatür taraması, çocuğun fiziksel, bilişsel, psikososyal gelişimi, çocuğun gereksinimleri, çocuğun hakları ve oyun kavramlarını kapsamaktadır. Tezde “çocuk”a eşlik eden diğer temel kavram “sokak” olup, bu konuya dair literatür taraması kentsel mekan, özel ve kamusal mekan, konut sokağı kavramlarına ilişkin taramalar içermektedir.

Çocuk ve sokağa ilişkin teorik taramasında, Türkçe ve yabancı pek çok kaynak kullanılmıştır. Çocuk konusunda Haluk Yavuzer’in “Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu”(2000) ve “Çocuk psikolojisi”(1990), Nuray Senemoğlu’nun “Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya”(2007) adlı kitapları ana kaynak olmuştur. Literatür araştırmasında Piaget (1962), Vygotsky (1978) ve Erikson (1977) gibi çocuğun gelişimlerine dair önemli çalışmaları bulunan isimlere yer verilmiştir. Çocuğun hakları konusunda temel kaynağı çalışmaya ek olarak da sunulan “Çocukların Haklarına Dair Sözleşme” oluşturmaktadır. Çocuğun oyunu incelenirken Huizinga ve Rousseau’nın oyuna dair düşüncelerine yer verilmiştir.

Takip eden kentsel mekan bölümünde, ilk önce kent, kentsel mekan tanımları verilmiş ve çocukların gündelik mekanlarını baz alarak özel, yarı özel-kamusal ve kamusal mekanlar, çocukların kentsel mekan ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Devam eden kısımda

ise tez çalışmasının ana konularından olan “sokak” kavramı Krier (1979), Arû (1965), Gehl (1989) ve Kostof (1992) kaynakları başta olmak üzere detaylıca incelenmiştir.

Literatür araştırmasının devamında Kevin Lynch [107], Donald Appleyard [96] ve Jane Jacobs [66] sokağın, yaşayan çevrenin fiziksel ve sosyal bir parçası olduğuna dair savunmaları esas alınmıştır. Ayrıca, Jane Jacobs [66], sokağın kaybolan sosyal mekân özelliğinden bahsetmiştir. Sokağın sanayileşme ile birlikte motorlu taşıtların hâkimiyeti altına girmesi üzerine sokak sakinleri ve özellikle çocuklar için Kuzey Avrupa ülkelerinde eski sokak mekânını kazanmak adına 1979 yıllarında “Woonerf ve Home Zone” gibi sokak iyileştirmeleri gelişmiştir. Bu sokak iyileştirmelerinin olumlu geri dönüşleri incelendiğinde, bu sokak iyileştirmelerinin tasarım ilkeleri incelenmiş ve “çocuk dostu sokak” ölçütleri oluşturulmasında yararlanılmıştır. Bu kısımda yararlanılan temel kaynaklar; Royal Dutch Club tarafından hazırlanan “Woonerf” (1977) adlı kitabı, Ben-Joseph’in “Changing the Residential StreetScene: Adapting the Shared Space Street (Woonerf) Concept to the Suburban Environment” (1995) adlı makalesi, Joseph Rowntree Foundation Planning and designing ‘Home Zones’ (2007) adlı kitabı, Biddulph’un “Home Zones: A planning and design handbook.”(2001) adlı kitabından oluşmaktadır.

1.2 Tezin Amacı

Çalışmanın amacı; çocukların kenti tanıma ve kentli bir birey olma yolunda konut yakın çevresinin sunduğu ve sunamadığı, ancak ihtiyaç duydukları, aynı zamanda karşılaştıkları sorunların incelenmesi ve iyileştirme önermeleri geliştirilmesidir.

Ayrıca çocukların kentsel mekâna katılımında sokak mekânın önemine değinerek, günümüzdeki sokakların konforlu ve kaliteli bir kentsel mekân olabilmesi hedefiyle birlikte “çocuk dostu sokak” ölçütleri geliştirmek ve bu ölçütler doğrultusunda örnek tasarımlar oluşturmak hedeflenmiştir.

Çalışmanın bir diğer hedefi ise, çocukların gelişim döneminde fiziksel ve sosyal çevrelerinde gelişen birçok tehdit ile karşı karşıya kaldığı bu dönemde; çocukların kentin sokaklarında güvenle yürüyebildikleri, oyun oynamak için yeterli olanaklara,

yeşil alanlara sahip olacakları çevrede yaşamalarının sağlanması adına “çocuk dostu sokak” ölçütlerinin belirlenmesidir.

1.2.1 Tezin Kapsamı

Tez çalışması kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

-Çocuk nedir, çocukların ihtiyaçları nelerdir, çocukların hakları nelerdir?

-Kentsel mekân nedir, çocuk için kentsel mekân neden önemlidir?

-Çocukların yaşamında sokağın önemi nedir?

Bu soruların yanıtlarının cevaplanması amacıyla ilerleyen tezin ilk bölümünde çocuk kavramı, çocuğun gelişimi, çocuğun gereksinimleri, çocuk hakları ve çocuk ile oyun ilişkisi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde kentsel mekân kavramı incelenmiş ve kentsel mekânın çocuklar ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde sokak kavramı, sokağın tarihsel gelişimi ve sokağın nitelikleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, çocukların kentsel mekânı kullanımında sokak mekânının önemi, çocukların sokaklar hakkındaki fikirleri, sokak iyileştirmeleri ve “çocuk dostu sokak” konuları üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, çalışma alanı olarak seçilen Ayazağa Mahallesi’nden seçilen sokakların mevcut durumları incelenmiş ve dördüncü bölümde oluşturulmuş olan “çocuk dostu sokak” ölçütleri doğrultusunda örnek sokak tasarımları geliştirilmeye çalışılmıştır.

Altıncı bölümde ise tezin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

1.2.2 Tezin Yöntemi

Tez kapsamında çalışma konusunun kavramsal kısmını ortaya çıkarmak adına geniş çaplı bir kütüphane taraması yapılmış, çocuk ve sokak konusu incelenmiştir.

Tezin kuramsal bölümünde, konu ile ilgili daha önceden yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalara ulaşılmıştır. Tezin çalışma alanı hakkında genel verileri elde etmek için, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine, harita ve fotoğraflara ilişkin internet sitelerine ve kurumlara ulaşılmıştır. Çalışma alanının mekânsal özellikleri hakkında detaylı verilere ulaşabilmek amacıyla, Sarıyer Belediyesi arşivindeki hali hazır haritalardan ve raporlardan yararlanılmıştır.

Ulusal ve uluslararası literatürde; çocuk, kentsel mekân ve çocuk dostu konuları ile ilgili bu konuların ayrı ayrı veya birarada çalışıldığı, bu konulara ilişkin birçok disiplinden yaklaşımların bulunduğu çok sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu araştırmalarda bulguların, örnek sokak mekânı ve o sokağın sakinleri hakkında yapılan literatür taraması, çocukların katılımıyla yapılan derinlemesine mülâkat, anketler ve resim çizdirerek elde edildiği görülmüştür.

Çalışma literatür araştırması, iki aşamalı alan araştırması ve örnek tasarım geliştirme aşamalarından oluşmaktadır. Çalışmada incelenen çocukların yaş grubu gelişim açısından büyük öneme sahip olan, kent mekânını bu gelişim aşamasında en çok kullanan ve ihtiyaç duyan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca da hedeflenen ilköğretim eğitim dönemini kapsayan 6-11 yaş aralığıdır.

Çalışmanın alan çalışmasının ilk aşamasında Uluslararası Çocukların Kenti Kongresi kapsamında 30 Nisan 2016 tarihinde 7-15 yaş grubu arası 16 çocuk ile birlikte, çocukları tanımak ve sokağın günümüz çocukları tarafından nasıl kullanıldığına dair temel bilgileri edinmek amacıyla "Hayalindeki Sokak" adlı bir çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayda çocuklara, anket uygulanmış ve çocuklardan ilk önce yaşadıkları sokakları, ardından hayal ettikleri sokakları resmetmeleri istenmiştir. Sorulara yanıtları ve çizdikler resimlerle çocukların sokakla olan ilişkileri ve sokak mekânından beklentileri irdelenmiştir.

Tezin alan çalışmasının ikinci kısmında konfor düzeyi yetersiz bir yerleşim alanı olan İstanbul'un Sarıyer ilçesine bağlı Ayazağa Mahallesi seçilmiştir. Ayazağa Mahallesi'nin seçilme sebebi, plansız yapılaşma nedeniyle, kamusal açık alanlar ile sokakların yetersizliği, mevcut açık alanların nitelik bakımından ihtiyacı karşılayamaması ve

çocukların sokaklar dışında, evlerinin yakın çevresinde vakit geçirebilecekleri açık alanlara sahip olmamalarıdır.

Yazarın çocukluğunun geçtiği yerleşim alanı olması, halen Ayazağa Mahallesi'nde yaşaması ve büyüdüğü bu mahalleye bir katkı sağlamak istemesi çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Çalışma alanınınnda örnek tasarım oluşturmak için dört adet farklı özelliklerde sokak seçilmiştir. Sarıyer Belediyesi'nden alınan hali hazır haritalar ve analizlerle bu sokakların mevcut durumları incelenmiştir. Sokaklarda örnek tasarım oluşturulmadan önce, çocukların güvenliği açısından önemli olduğunu düşünülerek çocukların tanıdığı kişilerle birlikte sokak sakini çocuklarla mülâkat gerçekleştirilmiştir. Mülâkatlar sırasında 176 Sokak sakini çocukların oynamak için 154 Sokak'a gittiklerini belirtmişlerdir. 154 Sokak bu sebep ile çalışma içine dâhil edilmiştir. Mülâkatlardan sonra çocukların katılımlarını da sağlamak amacıyla, çocuklardan yaşadıkları sokakların nasıl olmasını istediklerine dair resim çizimleri istenmiştir.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında çocukların resimleri ve mülâkat sonuçları incelenip sokakta onların da isteklerine yer vererek ve "çocuk dostu sokak" ölçütlerine uygun olarak örnek tasarım denemeleri gerçekleştirilmiştir.

Son olarak tezin sonuç ve değerlendirme bölümü ve çocuk dostu tasarım ölçütleri oluşturulmuştur.

1.3 Hipotez

Günümüzde çocuklar en yakın çevresi olan sokaklarda sayısız engellerle karşılaşmaktadır. Kente katılımı da ancak büyüklere öykündüğü kadarıyla olmaktadır. Büyüğünün işine dolmuşla, otobüsle gitmesi gibi, çocuk da okul servisine binmek zorunda kalmaktadır. Televizyon, bilgisayar sayesinde, dünyanın dört bir yanındaki yerleri, hatta uzayın derinliklerini tanırken, içinde yaşadığı kenti tanımamaktadır.

Çocuklar, çevrelerindeki dünyaya aktif olarak katılarak, çevre ile kişisel ilişkilerini kuramazlarsa, bu durum gelecekte çevre sorunlarına çözüm bulma becerilerinin gelişimini de olumsuz olarak etkilemektedir. Çevre ile aktif etkileşim, çocukların doğal çevreyi koruma ve saygı göstermeyi öğrenmesi açısından da önemlidir. Çocukluğunda

yaşadığı kentle, sokakla irtibatı olmayan, sokağı tanımayan, bilmeyen çocukların gelecekte, o kentle bir bağ kurması beklenemez.

Bu durumda geleceğin yetişkini olacak olan çocuklara yaşadıkları kentlerle bir aidiyet duygusu oluşturabilmek ve kaliteli bir yaşam mekânı sunmak büyük önem taşımaktadır. Çocukların ilk karşılaştıkları mekânlar olan konut yakın çevresi ve sokaklar, bu kapsamda geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir. Kentsel mekânda çocuklar adına yapılacak iyileştirmeler aynı zamanda kentin diğer sakinleri olan yaşlılar, yetişkinler, engelliler ve gençlerin de konfor ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanabildiği mekânlar olacaktır.

BÖLÜM 2

ÇOCUK

Çocuk, genel tanım olarak, doğumdan ergenliğe kadar olan dönem arasında gelişmekte olan insan, insan yavrusu, olarak tanımlanır [1]. Çocuğun küçük yetişkin olduğu algısı geçmişten günümüze değişmiş ve yerini çocuğun yetişkinden farklı olduğu anlayışına bırakmıştır. Çocuk gelişimini inceleyen araştırmacılar –Jean Piaget, Lev Vygotsky, Montessori vd.- çocuğun küçük yetişkin olmadığını, dünyalarının yetişkinlerden farklı olduğunu temel almışlardır. Piaget, çocukların tamamen kendilerine özgü zihinsel işleyişleri ve bakış açılarının olduğunu söylemektedir [2].

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi çocuğu “on sekiz yaşından küçük insan” olarak tanımlamıştır. Çocukluk, insan hayatının bebeklikle yetişkinlik arasındaki dönemidir. UNICEF, çocukluğun, salt doğum ve yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama sahip olduğunu söylemektedir [3]. Bu söylem, Montessori’nin [2] “çocukluk yetişkinliğe geçişte geçici bir yol olmayıp insanlığın bir başka kutbudur” sözüyle desteklenmektedir.

2.1 Çocuğun Gelişimi

Gelişim, insanın anne karnından başlayarak fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden, belli şartları olan yetişkinliğe kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir; genetik ve çevresel değişkenlerin karşılıklı etkileşimlerinin ürünüdür [4], [5].

İnsan hayatının en kritik ve hassas dönemi olan çocukluk dönemindeki gelişim, gelecek yıllardaki gelişmenin temelini oluşturur [6]. Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren bedensel, zihinsel ve psikososyal gelişimi başlar. Bu gelişiminde ve bireyselleşmesinde

onu etkileyen faktörler olan aile, okul ve sosyal çevresi, sosyal bir birey olabilmesinde ve kişilik gelişiminde etkisi büyüktür [7].

Çok yönlü ve karmaşık bir süreç olan gelişim sürecinin incelemesini kolaylaştırmak için, gelişim kendi içinde belli özelliklerle bakımdan bütünlük taşıyan ve birbirleriyle etkileşim halinde bulunan gelişim alanları ve dönemlerine ayrılmıştır. Bu gelişim alanları genel olarak fiziksel/bedensel, sosyal ve bilişsel alanlar olarak gruplandırılmıştır. Gelişim dönemleri ise genel benzer nitelik gösteren; bebeklik dönemi (0-2), çocukluk dönemi (2-6), okul dönemi (6-12) ve ergenlik dönemi (12-18) yaş aralıkları ile ifade edilmiştir [4].

2.1.1 Çocuğun Fiziksel Gelişimi

Fiziksel gelişim; vücudu oluşturan tüm organların gelişimi, boyun uzaması, kilo alma, kemiklerin ve dişlerin gelişimi ve değişimi, kas, beyin ve tüm sistemler (sinir, dolaşım, solunum ve boşaltım) ve duyu organlarının gelişimidir. Fiziksel gelişim döllenmeden başlayıp ergenliğin sonuna kadar devam ederken, fiziksel değişim tüm yaşam boyunca ilerler [4].

Büyük oranda fiziksel gelişime bağlı olan psikomotor (devinimsel) gelişim, beden hareketlerinin kontrol edilebilmesini ve bu hareketlerde gelişmeyi anlatır. Vücudunu kontrol altına alma ustalaşmasına ve uzuvlarını kullanmada hız, güç ve uygunluğunu sağlamasına denir.

Gelişim hayat boyu devam eder ancak çocukluk dönemindeki hızı diğer tüm dönemlere nispeten daha yüksektir. Yaşamın birinci yılının sonunda büyüme yavaşlar, bunu ergenlik dönemine kadar devam eden düzenli, fakat yavaş bir gelişim izler. Ergenlikte fiziksel ve zihinsel gelişim yeniden hızlanır [5].

Çocuğun ilk yıllarındaki gelişim aşamaları Mary Shirley adlı bir Amerikalı psikologun 1933 yılında yaptığı araştırmaya göre, bebek, birinci ayın sonuna doğru çenesini, ikinci ayın sonuna doğru ise göğsünü kaldırabilir. Üç aylıkken kendine uzatılan bir şeye uzanmaya ve yakalamaya çalışır. Dört aylıkken, yardımla oturabilen bebek, beşinci ayda kucakta oturabilir ve bir şeyi elinde tutabilir. Altıncı ayda mama sandalyesinde oturabilir ve önünde sallanan bir nesneyi yakalayabilir. Yedi aylıkken başkasının

yardıma ihtiyaç duymadan oturabilir, sekiz aylıkken ise yardımla ayakta durmaya başlar. Dokuzunda ayda, bir eşyaya tutunarak ayakta durma kabiliyeti gösteren çocuk, onuncu ayda emeklemeye başlar. Onbirinci ayda, elinden tutulduğunda yürüyebilir. Onikinci ayda bir eşyaya tutunarak ayağa kalkmaya çalışır. Onüçüncü ayda, merdiven basamaklarını emekleyerek tırmanmaya çalışan çocuk, ondört aylıkken tek başına ayakta durabilir ve on beş aylıkken kendi başına yürüyebilir. Her çocukta aynı sırayı takip eden bu gelişim aşamaları, çocukta gün, hafta ve aylara göre farklılıklar gösterebilir [8].

Çocuğun yürümeye başlamasından sonraki dönem, yoğunlukla bir motor gelişim evresidir. [9]. Çocuk ayak parmakları üzerinde yürüyebilir, bir adım atarak merdiven basamağına çıkabilir, üç tekerlekli bisiklete binebilir. Bu davranış gelişmeleri, hareket etme özgürlüğü bol olan çevrede daha çabuk ve tam anlamıyla ortaya çıkar [8]. Çocukların gelişimleri yakın çevrelerindeki mekânların onlara sağladığı olanaklarla ilişkilidir.

Çocuğun iki yaşından sonra temel vücut hareketleri sertleşmeye başlar. Çocuk önce vücudunun hareket kabiliyetini kavrama çabasıdadır. Devamında ise vücudu üzerindeki kontrolü ile hareketlerini daha uyumlu yapmaya başlar. Döneminin bitişine doğru, uyumlu ve kontrollü gelişmiş hareketlerini mekânîk yönden etkili bir şekilde gerçekleştirir. Beş-altı yaş döneminde temel beceriler olgunlaşmış olur. Çocuğun olgunlaşmasında iyi yetiştirilmesinin, cesaretlendirilmesinin ve pratik yapma olanağının olmasının önemi büyüktür [10]. Çocuğun motor becerilerini geliştirmesi ve iyileştirmesi için yakın çevresinde hareket olanağı sağlayan mekânların varlığının önemi büyüktür.

Son dönem çocukluk döneminde fiziksel gelişim yavaş bir tempoda ilerler. Çocuğun bu zaman içinde boyu uzar, bedensel gücünde bir artış olur, fakat bu değişimler yavaş bir şekilde gerçekleşir ve dikkat çekmez. Bu dönemde çocuk yeni beceri kazanmaktan çok daha önce kazandığı kabiliyetleri akıcı ve kontrollü bir biçimde ortaya koyar [8]. Çocukların yaşının da getirdiği avantajla birlikte daha özgür hareket edebildiği, çevresini tanıyabildiği bu dönemde, çocukların özgür hareketini gerçekleştirebileceği açık alanların önemi daha da artmaktadır. Gelişim evresinde edindiği becerileri iyileştirebilecekleri mekânların yakın çevresinde olması önem taşımaktadır.

Ergenlik dönemi, gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden biridir ve çocuk fiziksel değişimini, olgunlaşmasını tamamlayarak erişkin görüntüsüne ulaşır [10]. Çocuğun fiziksel gelişiminde içinde bulunduğu fiziksel çevre büyük önem taşımaktadır. Çocukların fiziksel çevresi, motor beceri gelişiminde ve becerileri iyileştirmede belirleyici bir yeri vardır.

2.1.2 Çocuğun Bilişsel Gelişimi

Bilişsel gelişim, çocuğun zihinsel faaliyetlerini içermektedir. Biliş, ileri zihinsel süreçleri içerir. Zihinsel süreçler; dikkat, idrak, hafıza, dil gelişimi, okuma ve yazma, sorun çözme, hatırlama, kavrama, akıl, yaratıcılık vb. birçok niteliği bulundurmaktadır. Bilişsel gelişim; doğumundan itibaren çevresiyle iletişimi ve çevrenin kavranmasını sağlayan bilginin edinilmesi, değerlendirilmesi, saklanması, anlamlandırarak yeniden düzenlenmesi ve değerlendirilmesi etaplarındaki tüm zihinsel süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır. Soyut şekilde akıl yürütme, varsayıma dayanan durumlar hakkında mantıksal düşünme, kuralları karmaşık ve daha yüksek yapıda birleştirme, nesneler arasındaki benzerlik ve farklılığı anlama, objeleri sınıflandırma vb. beceriler bilişsel gelişim alanı içinde yer alır [11].

Bilişsel gelişimde öncü olan İsviçreli psikolog Jean Piaget'ye göre, çocuk, dünyanın pasif alıcısı değildir; kendi dünyasında, etrafındaki insan ve objeleri kavrayabilmek için bir faaliyet içine girer. Piaget bilişsel gelişimin birbirinden niteliksel olarak farklı, değişmez, yaşa dayalı dört evresini kuramsallaştırmıştır. Doğumdan yaklaşık iki yaşa kadar süren duyu-devinim döneminde bebek kendini çevreleyen dünyayı algılamak için duysal ve motor deneyimlerini kullanır. İki yaşından altıya kadar süren işlem öncesi evre dilin kullanımıyla temsil edilen sembolik düşüncenin anlaşılmasının öğrenilmesiyle dikkat çekicidir. Yedi yaşından 11'e kadar süren somut işlemler döneminde çocuk temel kavramları açıklamak için mantığını kullanma yeteneğini kazanır. 12 yaş ve sonrası süren soyut işlemler evresinde ergen ya da yetişkin soyut ve hipotetik kavramlarla düşünebilir [12].

Çocuğun bulunduğu çevreyi, dünyayı bilme ve tanıma evreleri aşağıdaki gibidir:

Duyusal-Motor Evre: 0-2 yaş arasını kapsar ve motor faaliyet ile algı arasındaki yakın ilişkiyi baz alır. Bu safhada çocuk kendini dış dünyadaki nesnelerden ayırt etmeyi öğrenir (parmaklarının vücudunun bir parçası olduğu, sandalyenin ayağının ise onun bir parçası olmadığı gibi). Bu evrede gelişen temel bilişsel beceri nesne kalıcılığıdır [5].Çocuğun henüz kendini keşfettiği evre olduğu için mekân ilişkisi kavramı gelişmemiştir.

İşlem Öncesi Evre: 2-7 yaş arasını kapsar. Çocuk sözcük kullanımına ve gördüğü nesneler ile bağlantı kurmaya başlar. Sözcükle nesne arasındaki bağlantıyı kuran çocuk, böylelikle önüne açılan yeni dünyayla etkileşim halinde olur [8]. Dilini kullanmaya başlayan ve geliştiren bu çağ çocukların taklit becerileri gelişir, simgesel oyuna daha fazla yönelmiştir fakat korunum ilkesi henüz gelişmemiştir ve ben merkezlidir [5]. Dünyayı ve çevresini keşfetmeye başladığı bu dönemde mekân ilişkisi kavramı gelişmeye başlamıştır.

Somut İşlemler Evresi: Son dönem çocukluk olarak adlandırılan 5-12 yaş aralığındaki evrede, çocuğun bilişsel gelişimi belli başlı değişiklikler görünür. [8]. Çocuklarda uzaklık, boyut, hacim, mekân, zaman, sayı gibi kavramlar çocuklarda yerleşmeye başlar [13]. Dünyanın her yerinde çocukların bu evrede okula başlaması raslantı değildir. Bu dönemde artık birtakım işlemleri zihinsel olarak yapabilecek konumdadırlar [4].

Çocuk artık nesneleri kitlelerini, hacmini ve sayısını kavrayabilecek duruma gelir. Bu değişiklikler çocuğun cinsiyet algısına ve mekân ilişkilerini kavramasını sağlar. Bencillikten uzaklaşıp, diğer insanların gözüyle dünyaya bakabilmek çocuğun sosyal ilişkilerinde yeni bir safhaya girmeye başlar. Gördüğü nesneleri kategorize eder ve bu kategoriler arasındaki ilişkileri gözlemler [8]. Çocukların çevresiyle ilişkilerinin geliştiği ve zamanla arttığı, karmaşıklaştığı bu dönemde mekân ilişkisi önceki dönemlere göre daha gelişmiştir. Çocuk, artık bulunduğu çevreyi; sokağını, mahallesini tanıyabilmekte, ilişkiler geliştirebilmektedir.

Soyut İşlemler Evresi: 12 yaş ve üstünü kapsar. Bu devrede çocuk soyut düşüncesinin geliştiği ve denediği dönemdir. Bu evreye ulaşana değin düşünce tarzı tümevarımla ilgiliyken bu evreden sonra düşünce tarzına tüm dengelim eklenir. Düşünce artık soyut, sistematik ve mantıklı olmaya başlar. [5].

Çocuğun etrafını algılayabilmesi için bilişsel gelişiminin sağlıklı olması önemlidir. Tüm gelişim alanları birbiriyle bağlantılı olduğu gibi birbirinden ayrı da olamayacağı için bilişsel gelişim de diğer gelişim alanlarıyla bağlantılıdır. Bilişsel gelişimde oluşan birtakım problemler, diğer gelişim alanlarında da sorunların oluşmasına sebep olabilir veya diğer gelişim alanlarındaki yetersizlikler bilişsel gelişimi etkileyebilir [11]. Çocuğun psikomotor, bilişsel gelişimi çocuğun davranışlarını etkileyen ana etkenler olmasının yanında, fiziksel çevresinin öneminin de büyük olduğu bilinmektedir.

2.1.3 Çocuğun Sosyal-Duygusal Gelişimi

İnsan, biyo-kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkiler. İnsan tüm hayatı boyunca, etrafına uyum gayreti göstermektedir. Sosyal gelişme, makro manada insanın doğumuyla başlayan bir devreyi, mikro manada ise günlük davranış gelişimini kapsamaktadır [13].

Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi duysal, fiziksel ve bilişsel gelişime paralel olarak gelişir. Farklı safhalardan geçerek toplumun bir bireyi olmasına hazırlık yapar. Her devrede benlik, belirli birtakım gelişmeleri tamamlamakta; problemleri çözümlemekte ve evreye özgü bir psikososyal bunalımı atlarmaya çalışmaktadır[5]. Erikson [14], psikososyal gelişimi sekiz evreye ayırmıştır (Çizelge 2. 1):

Çizelge 2.1 Psikososyal gelişim evreleri

1.Evre: Temel Güven	Güvensizlik	(0-1,5 yaş)
2.Evre: Özerklik	Utanç ve Şüphe	(1,5-3 yaş)
3.Evre: Girişim	Suçluluk Duygusu	(3-5 yaş)
4.Evre: Üreticilik	Aşağılık Duygusu	(6-12 yaş)
5.Evre: Kimlik	Kimlik Karmaşası	(12-20 yaş)
6.Evre: Yakınlık	Yalnızlık	(20-40 yaş)
7.Evre: Üreticilik	Verimsizlik	(40-60 yaş)
8.Evre: Benlik Kaynaşımı	Çökkünlük ve Bezginlik	(60 yaş ve üstü)

Çocuğun kişiliğinin oluşmasında 0-2 yaş aralığının önemli bir yeri vardır. Çocuğun ilk yıllarındaki sosyal ve duygusal gelişimi, bireyin sonraki yıllardaki sosyal ve duygusal davranışlarının temelini oluşturur. Çocuğun ilk yıllarındaki sosyal ve duygusal gelişimi, onun bilişsel gelişimi ile etkileşim halindedir. Her iki gelişim birbirini etkiler. İyi bir ortamda yetişen çocuk daha çabuk bilişsel gelişimini tamamlar. Buna karşılık bilişsel zemin çocuğun daha etkin sosyal ve duygusal ilişkiler geliştirmesine yol açar [8].

2-6 yaş aralığındaki evrede çocuk, sosyal iletişimin kavrandığı, evindeki kişiler haricindekilerle, özellikle akranlarıyla nasıl etkileşime gireceğini öğrenmeye ve girdiği ortama uyum göstermeye başlar. Araştırmalar, özellikle bu yaşlar aralığında gelişen sosyal davranışların önemini göstermektedir. Bu evrede, çocuğun çevresindeki kişilerle olan çeşitli etkileşimi, onun sosyal gelişimine katkıda bulunur. [13].

Çocuk yaşadığı toplumun rollerini, görevlerini, ilkelerini öğrenerek ona uygun davranış sergilemeye çalışır [6]. Çocuk kendi çabasıyla ve çevresindekilere bağlı olmasa birtakım işler halletmeye çalışır. Giyeceği kıyafeti tek başına seçmeyi ister, ayakkabısını tek başına bağlamak ve giymek ister, dışarı-sokağa çıkıp arkadaşlarıyla gözetimsiz oynamak ister.

Çocukların sosyal gelişiminin bir aşaması olarak oyun davranışları da değişiklik göstermeye başlar. Önce çevresinde gördüğü oyuncakları da kendi oyuncağı sanan bebek, bu devrede paralel oynayan çocuk durumuna gelir. Paralel oyun özelliği, çocuğun oyun oynarken diğer çocuğun oyununa karışmadan oynamasıdır. Daha sonra oyun ilişkilerindeki gelişim ile birlikte işbirliğine dayalı oyun aşamasına gelir ve çocuklar aynı oyun içinde yer alır ve farklı görevler üstlenirler (Şekil 2. 1) [8].

Son çocukluk döneminde (6-12) çocuk, tek başına bir şeyler yapmayacağını sezerek başkaları ile işbirliği kurmaktan ve birlikte çalışmaktan keyif almaya başlamıştır. Çocuk, zamanla meydana getirdiği şeylerle başkaları tarafından bilinmek ister [5]. Bu dönemde çocuklar öğrendikleri işleri yapabildiklerinde büyük haz alırlar. Okula başlamayla birlikte bilgilenme hızla artar. Normal gelişen bir çocuk okula başlamak, yeni arkadaşlar edinmek ve bazı araç gereçleri kullanmaktan hoşlanır. İçinde yaşadığı toplumun özelliklerine göre gerçek hayatın içine girmeye ilk adım atar. Çocuğun bu dönemde öğrenmesi gereken şeyleri öğrenmemesi yetersizlik ve aşağılık duygusu yaşama

tehlikesini doğurur. Çocuğun öğrenmesi yalnızca okulda gerçekleşmez, çocuk aile, arkadaş grupları ve sosyal çevresi içinde de çok şeyler öğrenir [15].

Şekil 2. 1 Paralel oyun oynama özelliğini gösteren çocuklar [16].

Çocuk için oyun önemli bir doyum kaynağıdır. Daha çok grup oyunlarına yönelme vardır. Arkadaş ilişkileri kaçınılmaz bir ihtiyaç halini alır. Çocuğun aile ortamında doyurulmayan en önemli gereksinimi arkadaşlıktır. Okula başlamayla çocuk kalabalık bir yaşıt grubu içine girer. Özellikle kent hayatında daha önce yaşıtlarıyla pek ilişki kurma imkânı bulamamış çocuklar başlangıçta bocalayabilirler. Ancak kısa bir süre sonra kaynaşma sağlanır [15].

Çocuklar kim olduklarını keşfetmekte ve bireysel kimliklerini oluşturmaktadırlar. Çocuklar çevresindekilerle iletişim kurarak ve çeşitli tecrübelerle birlikte benlik imgelerini geliştirirler. Bu evredeki çocuklar artık, özel bir öğrenme durumundan yola çıkarak yeni durumlara yönelik genellemeler yapabilirler. Güvenlik düşünmeksizin bir yere atladıklarında yaralanırlarsa, genel bir ilke olarak önce bir düşünüp sonra hareket etmenin iyi bir düşünce olduğu mantığını yürütebilirler. Başka bir deyişle yaşadıklarından ders almaya başlamışlardır.

Ergenlik döneminde sağlıklı genç kendisinin kim olduğunun sorusunun cevabını bulur ve dünyaya kendi kimliğini öğretmekten memnundur. Kimlik gelişimi elbette ergenlik döneminden çok önce başlamıştır, ancak ergenlik dönemini sonlarına doğru tamamlanır. Benlik kimliği sonraki ilişkilerin temelini oluşturur. Toplumdaki yerini, mesleki pozisyonunu ve cinsel kimliğini tanımaya çalışırken fırtınalı, dalgalı bir süreç yaşar. Kimlik bunalımı denen bu süreç doğal karşılanır. Kimlik bunalımının ağırlaşması

ergenin sosyal uyumunun bozulmasına ve ruhsal sorunlara yol açarsa kimlik kargaşasından söz edilir. Bu sıkıntılı ve kargaşalı dönem bazı ergenlerde uzun yıllar devam edebilir [15]. Fiziksel çevrenin önemi bu dönemde de önemini korumaktadır. İyi düzenlenmiş yakın çevre çocukların her yaş gurubunun gelişimine katkı sağlanabilir.

Çocuk gelişimi kapsamında, 6-12 yaş grubu çocuklar, fiziksel ve sosyal çevresini tanıyabilen ve ilişki kurabilen, zihinsel haritaları gelişen, özgür hareket edebilen çocuklardır. Bu yaş grubu çocukların özellikleri doğrultusunda tez konusunu oluşturan örneklem yaş grubu da 6-12 olarak belirlenmiştir. Çocukların gelişimlerinde etkisi bulunan fiziksel çevre bu dönemde daha da önemli hale gelmektedir. Sosyal gelişiminde artışta bulunduğu bu dönemde iyi bir fiziksel çevre, çocukların bilişsel, sosyal ve fiziksel olarak daha iyi gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Havighurst, 6-12 yaş çocuğunun gelişimini Çizelge 2. 2'deki gibi özetlemektedir [17].

Çizelge 2. 2 6-12 yaş çocuğunun gelişimi

Oyunlarda gerekli olan motor becerilerde ustalık kazanma.
Kendisine ve gelişmekte olan vücuduna karşı olumlu tutum geliştirme.
Akranlarıyla iyi ilişkiler kurmayı öğrenme.
Uygun kız-erkek rollerini öğrenme.
Okuma-yazma-sayısal alanlarda temel beceriler geliştirme.
Günlük yaşam için gerekli kavramlar geliştirme.
Değer sistemi geliştirme.
Kişisel bağımsızlık kazanma.
Kurum ve kişilere karşı tutumlar geliştirme.

Çocukların, özellikle 6-12 yaş grubunun fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri için fiziksel çevre ile olan etkileşimin önemi büyüktür. Bu sebeple, bu çalışma kapsamında 6-12 yaş grubu çocukları örneklem kümesi olarak hedeflenmiştir.

2.2 Çocuğun Gereksinimleri

İhtiyaç, kişinin hissettiği, fiziksel, sosyal, psikolojik gereksinim ve noksanlıkları ifade eder. Dünyada yaşayan tüm varlıkların içten gelen dürtülerle meydana çıkan gereksinimleri vardır [10]. Nasıl tüm bitkilerin güneşe, suya ve topraktan

karşılacakları gıdaya ihtiyacı varsa tüm insanlar da kendi etraflarından karşılayacakları güvenliğe, sevgiye ve statüye ihtiyaç duyarlar [18]. Maslow [18]'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile Cüceloğlu'nun çocukların temel gereksinimleri önermesinin birleşimiyle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Çizelge 2. 3 Maslow [18]'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ve Cüceloğlu [8]'un çocukların temel gereksinimleri önermesinin birleşimiyle çocukların gereksinimleri

Maslow'un Gereksinimler Hiyerarşisi	Çocukların Temel Gereksinimleri
Fizyolojik Gereksinimler (Açlık, susuzluk ve cinsiyetin fizyolojik doyumu)	<u>Güven:</u> Çocuğun sağlığıyla ilgilenme, yeteri kadar yiyecek ve giyecek verme
Güvenlik Gereksinimi (Emniyet, güven, düzen ve değişmezlik)	- <u>Güven:</u> Çocuğu tehlikeli durumlardan koruma. - <u>Yapı-Düzen:</u> Çocuğa yön verme, örnek olma, yapabileceği ve yapamayacağı davranışların sınırlarını belirtme, tutarlı hareket etme.
Ait Olma Gereksinimi (Ait olma ve sevgi)	<u>Dokunulma:</u> Çocuğa dikkat etme, davranışlarını seyrederek ona 'aferin,' 'haydi yine yap' gibi geri-iletim verme, tutma ve kucaklama, yüreklendirme, övme ve ona sıcaklık gösterme.
Değer Gereksinimi (Değer, başarı, kendine saygı)	- <u>Sosyalleşme:</u> Çocuğun duygularını olduğu gibi tanımlama, onu yansıtmaya, ona zaman verme, dış dünya ile arasında köprü görevini görme, özdeşim kurabileceği bir kişi olma. - <u>Uyarılma:</u> Oyun yoluyla ve çocuğun dünyasına giren değişik olaylarla acı, haz, neşe, heyecan gibi duyguları uyarma.
Kendini Gerçekleştirme (Kişisel tatmin, doyum, kendini gerçekleştirme)	<u>Kendini Değerli Görme:</u> Çocuğu 'ciddiye alma,' 'ben önemliyim; bana kötü bir şey olmasını istemezler,' 'beni ben olduğum için seviyorlar,' 'ben diğerlerinden farklıyım' duygusunu verme.

Biyolojik Gereksinimler: Vücut sağlığı, yaşam değerinin ve niteliğinin önemli bir yönüdür. Biyolojik gereksinimlerin karşılanması diğer gereksinimlerin karşılanmasını da etkilemektedir. Çocuğun temel biyolojik ihtiyaçlarını karşılaması, yaşamını devam ettirebilmesi için mecburidir. Biyolojik temel gereksinimler; nefes alıp verme, beslenme, boşaltma, barınma, giyinme, dinlenme, vücut ısını düzenleme gibi ihtiyaçlardır (Çizelge 2. 3) [10].

Güvenlik Gereksinimi: Güvenlik gereksinimi, fiziksel güvenlik ve psikososyal güvenlik olarak ele alınabilir. Çocukların can-mal güvenliğine ihtiyaçlarının yanı sıra [17], güven ve emniyet içinde, tehlikelerden arındırılmaya ihtiyaçları vardır [10]. Gelişimlerinin sağlıklı ilerlemesinin temel unsurunu güvenlik oluşturmaktadır. Psikososyal güvenliği için çocuğun ilişki içinde olduğu kişilerle iletişiminin sürekli ve düzenli olması gerekir [19].

Genelde kendini güvende hisseden çocuk daha sağlıklı bir ilerleme kaydedecektir [18]. Güvenlik gereksinmesi sağlanan çocuk, dış dünya ile daha rahat etkileşime girer. Kendi içinden gelerek çevresi ile iletişime geçer ve özgürce sahip olduğu becerileri ortaya çıkarır. Bunu, korku ve kaygıya kapılıp engel konulmadığında, cesur adımlar atabilecek derecede güvende hissettiği sürece gerçekleştirebilir. Çocuk kendini tehlike altında hissetmeyip, güvende hissettiğinde güvenlik ihtiyacı karşılanmış olacağı için bir sonraki adıma daha kolaylıkla geçebilir [18].

Kendini güvende hisseden çocuk çevresiyle iyi ilişkiler kurabilir. Korkmadan fiziksel çevresinde eğlenebilir, oyun oynayabilir, gezebilir. Güvenlik gereksinimi hem insanlar hem de çocuklar için biyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra gelmektedir. Bu da güvenli bir çevrenin öneminin ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Ait Olma Gereksinimi: Çocuklar, ilk önce gördükleri ailesinden başlayarak, akranları, okuldaki arkadaşları, komşuları veya toplumun diğer yaş gruplarını da kapsayan çevresindekiler tarafından kabul görmeye ve sevmeye gereksinim duyarlar [13].

Ait olma gereksiniminin en belirgin ihtiyacı sevgidir (Çizelge 2. 3). Sevgi hayatın ilk anlarından başlayarak çocuğun hemen hemen ana öğesidir. Çocuk sevgiyi hissetmeye başladığında artık hem kendine hem de çevresinekilere değer vermeyi ve güvenmeyi öğrenirler [2]. Sevgi ve güven içinde hisseden çocuğun ait olma gereksinimi karşılanıyordur. Bu çocuğun kendini kabul etmesine yardımcı olur. Ait olma gereksinimi 7-9 yaşlarında hız kazanır [10].

Güvenlik, aidiyet hissi, sevgi ve saygı gibi ana ihtiyaçları karşılanan çocuk kendini tehlikelerden uzak, özerk, ilgili ve doğal hissedebilir; böylece de bilinmeyene yönelmeyi göze alabilir [18]. Çocuk, sosyal ilişkilerinde ve hareket etme konusunda kendine güvenir ve özgür hareket edebilir. Bir yere ait olma gereksinimini çocuklar, en yakın

çevrelerinde; konut yakın çevrelerinde giderebilirler. Yaşadığı sokak “benim sokağım”, oturduğu mahalle “benim mahallem” olabilirse çocuk yaşadığı çevreye kendini ait hissedebilir.

Değer Gereksinimi: Biyolojik, güvenlik ve aidiyet gereksinimleri karşılanan çocuk, kendi kendine saygı duymayı ve etrafındaki kişilerden de ona saygı göstermesi, yeteneklerinin insanlar tarafından övgü ve değer görmesini ister.

Çocuğa yaşına uygun fiziksel ve sosyal çevrelerde aile toplantılarında, akran görüşmelerinde, etkinliklere katılarak kendini ispatlamasını sağlayacak, mutluluklarını ve kaygılarını başkalarıyla paylaşarak kendine yetebilen ve kendisi ile barışık bir birey olması kolaylaştıracaktır [19].

Kendini Gerçekleştirme: Çocuk, kendini değerli görmek ister: “ben önemliyim; bana kötü bir şey olmasını istemezler”, “beni ben olduğum için seviyorlar”, “ben diğerlerinden farklıyım” duygusunu hissetmesi gerekir. Benliğin gelişmesi, benlik saygısını kazanması gerekir. Benlik saygısı yüksek olan çocuklar kendini değerli görür, yaptıklarının farkında olur ve kendisinden hoşnut olur [13].

Çocuğun kendi kendini tanıması, bir birey olarak farklı olduğunu kanıtlayan davranışları geliştirmesi kişilik gelişimi açısından son derece önem taşır. Hareket ihtiyacının karşılanması bu yolda ki ilk temeldir. Kendi kendini tanımanın ve giderek yetiştikten bağımsız, özgüveni olan bir insan olabilmenin başlıca koşulu, çocuğun başarabildiğimiz davranışları geliştirmek için desteklenmesi, kendine ve çevresine zarar vermeyecek şekilde özgür olabilmesidir [20]. Özgür olmak, insanın kendi kendini tanımasına, istedikleri ile yapabilecekleri arasında bir denge kurulabilmesine bağlıdır. Bu dengeyi kurabilen çocuklar aynı zamanda olumlu bir benlik algısı da geliştirebilir [2].

Çocuğun yukarıda anlatılan gereksinimleri, çocuğun fiziksel çevresi ile birebir ilişkilidir. Çocuğun güvenli mekânlarda, korkmadan hareket edebilmesi, onun gelişimini olumlu etkileyerek, yakın çevresine ait hissetmesine, sevgi ihtiyacını giderebilmesine ve değerli hissedebilmesini sağlar. Çocuğun bu temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi, gelişim evrelerine göre çocuğun fiziksel çevresi olan konut yakın çevresinin önemi dikkate değerdir.

Çocuğun temel gereksinimlerin yanında çocukların daha özel gereksinimleri vardır. İlk çocukluktan başlayarak yalnızca oyuna değil, psikomotor becerilerini geliştirmek ve daha pek çok şey için içgüdüsel gereksinim duyarlar [21]. Bu gereksinimler şöyle açıklanmıştır (Çizelge 2. 4):

Çizelge 2. 4 Çocukların diğer gereksinimleri [21], [22]

Keşfetmek, kazmak, denemek ve kendileri için bir şeyler bulmak,
Tırmanmak, zıplamak, sürünmek, sallanmak ve kaymak, farklı yükseklikleri ve düzlemleri denemek,
Disk atmak, macera aramak ve cesaret; pek çok yöntem kendilerini tanımak için potansiyellerini ve sınırlarını keşfetmek,
Yaratmak ve kurmak,
Düşlem yaratmak ve inandırmak,
Toprak, kum, su gibi ana malzemeler ile deney yapmak,
Yardımlaşma ve birlikte hareket etme olanakları yaratarak birbirleriyle sosyal ilişkiler geliştirmek,
Rol yapmak ve öykünmek,
Farklı form, renk ve dokuları denemek vb. gibi

Çocuğun bu gereksinimlerini giderilmesi için kentsel mekânların elverişli imkânlar sunması gereklidir.

Çocuğun gelişim gereksinimlerinin giderilmesinde oyunun da büyük etkisi vardır. Oyun oynayarak çocuk, en derin duygu ve gereksinimlerini ifade olanağı bulmakta ve sorunları kendi kendine çözebilmektedir [23].

İhtiyaçlar ve haklar arasında kayda değer bir ilişki vardır. İnsanoğluna tanınan tüm hakların temelinde insanlığa yaraşır bir hayat yaşamaları adına lazım gelen tüm ihtiyaçların karşılanması vardır [24], [25]. İnsanlar genelde bu ihtiyaçların ne olduklarını bildikleri ancak çocukluk zamanlarında bunların farkına varamadıkları bilinmektedir. Çocukların ihtiyaçlarının karşılanması onların tüm menfaatlerinin düşünülmesi ve

korunmasıdır. Bunu sağlamanın yolu ise onların sahip oldukları haklardan geçmektedir [24].

2.3 Çocuğun Hakları

Çocuk hakları, kanunen veya ahlaki olarak yeryüzündeki tüm çocukların doğdukları andan itibaren sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma, fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi hakları tanımlamak için kullanılan evrensel bir kavramdır [26]. Uluslararası alanda çocukların korunmasına dair bir örgütün kurulması düşüncesini ilk olarak 1894 yılında Jules de Jeune¹ ortaya atmıştır. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı sonrası, çocukların yaşadıkları mağduriyet düşünülerek, 1920 yılında Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” kurulmuştur. Ardından 1921 yılında Brüksel’de bir kongre toplanarak Uluslararası Çocukları Koruma Birliği oluşturulmuştur [27]. Bu birliğin ve "Uluslararası Kadınlar Meclisi"nin gayretleri sonucunda Milletler Cemiyeti 26 Eylül 1924 yılında "Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi"ni yayınlamıştır. Çocukların gelişimi, korunması, sağlık durumlarının iyileştirilmesi, eğitilmeleri, istismardan korunmaları, öncelikli olmaları ve barış içinde yetiştirilmeleri gibi ilkeleri kapsayan bu beyanname beş maddeden oluşmuştur [26]. İkinci Dünya Savaşı’nın etkileri sebebiyle bu beyanname hayata geçirelimemiştir. [28].

"Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi", 1959 yılında 10 maddeden oluşan, çocukların haklarını konu alan ikinci önemli uluslararası belgedir [26]. Çocuğun doğuşundan başlayarak devam eden haklarını belirten, fakat uygulanması için sadece bu beyannamenin yeterli olmayacağı fikri ile birlikte, çocuğun ihtiyaç ve haklarını korumak için yıllar boyunca devam eden çalışmalar sonucunda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler 44. Genel Kurulu’nda 1989 yılında oybirliği ile kabul edilen, çocuklara ilişkin ilk uluslararası sözleşmedir [28]. Türkiye’nin de taraf olduğu 193 ülke ile birlikte olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir [26]. Sözleşmede ele alınan konular aşağıdaki gibidir (Çizelge 2. 5) [29]:

¹ Jules de Jeune: Lüksemburglu avukat ve profesör olan Jeune, Belçika’da Adalet Bakanlığı da yapmıştır.

Çizelge 2. 5 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme maddeleri

Ana-babanın rolü ve sorumluluğu; bunun ihmal edildiği durumlarda ise devedetin rolü ve sorumluluğu;
Bir isme ve vatandaşlığa sahip olma ve bunu koruma hakkı;
Yaşama ve gelişme hakkı;
Sağlık hizmetlerine erişim hakkı;
Eğitime erişim hakkı;
Sosyal güvenlik hizmetlerine erişim hakkı;
İnsana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı;
Eğlence, dinlenme ve kültürel etkinlikler için zamana sahip olma hakkı;
İstismar ve ihmalden korunma hakkı;
Uyuşturucu bağımlılığından korunma hakkı;
Cinsel sömürüden korunma hakkı;
Ekonomik sömürüden korunma hakkı;
Satış, kaçırılma ve zorla alıkoymadan korunma hakkı;
Diğer suistimal biçimlerinden korunma hakkı; işkenceden korunma hakkı;
Özgürlükten yoksun bırakıcı uygulamalardan korunma hakkı;
Silahlı çatışmalardan dolayı ya da dolaysız korunma hakkı;
İfade özgürlüğü hakkı;
Düşünce özgürlüğü hakkı;
Din ve vicdan özgürlüğü hakkı;
Dernek kurma özgürlükleri hakkı;
Çocukların kendileriyle ilgili konularda görüşlerini dile getirme hakkı;
Gerekli bilgilere ulaşma hakkı;
Özel yaşamı saklı tutma hakkı

Çocukların oyun hakkı ise, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesinin 31. maddesiyle korunma altına alınmıştır. Dünyanın neresinde olursa olsun her çocuğun oyun oynama ve eşit fırsatlardan yararlanma hakkı vardır. Bu maddeye göre “1. Taraf devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde bulunma) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar”, “2. Taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı

değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik eder.” [30]. Türkiye’nin de taraf olduğu bu sözleşmeye göre çocukların fizyolojik ve güvenlik haklarının yanında, boş zamanlarını değerlendirme, eğlence ve oynama hakları vardır. Çocukların bu haklarını kullanabilecekleri fiziksel mekânlar ise yaşadıkları konut yakın çevresidir. Daha fazla vakit geçirdikleri mekânlarda; evinin önünde, sokağında onlara sağlanacak olanaklar ile çocukların sahip olduğu bu hakları onlara sunulabilir.

Çocukların fiziksel ve psikososyal gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayan ekonomik ve sosyal haklarına ilaveten gerekli özeni göremeyen, çocuğun hayatında bilişsel ve bedensel gelişimini sürdürebilmesi adına bir diğer hakkı da oyun hakkıdır. Çünkü oyun, her çocuğun temel ihtiyaçlarından birisidir [31]. Çocuklara oyun oynama, etkinliğe katılımlarını gerçekleştirecek mekân, çocukların hareketlerini destekleyecek ve geliştirecek alt yapıya sahip olmalıdır. Oyun çocuk için bir yaşama şeklidir ve önemi büyüktür.

2.4 Çocuk ve Oyun

Huizinga [32]’ya göre oyun; insanların hangi yaşta olursa olsun kendini tümüyle kaptırdığı çok ciddi bir eylemdir. Oyun isteğe bağlı gelişen, içten güdümlü, gerçek hayattan değişik bir durumdur. J.J. Rousseau [33], oyunun çocukları hayata hazırladığını ve oyunun çocukların hayatının en önemli görevi olduğunu savunurken, Vygotsky [34], oyunun keşif ve yeni bir oluşum olduğunu savunmaktadır. Oyun, çocuğun hiç kimsenin öğretmeyeceği konuları, kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir [23].

Çocuk oyun oynarken çevresini keşfeder, öğrenir ve arkadaşlarıyla iletişime geçer. Bununla birlikte korku, kaygı ve saldırganlık gibi olumsuz duygularından arınmasına yardımcı olur. Kendiliğinden gelişen oyunlar ile yaratıcılığının, hayal gücünün gelişmesine ve toplumsal davranışların öğrenmesine, pekişmesine katkı sağlar [35].

Gelişimci görüşe göre oyun, çocuk için değerlidir. Oyun, önemli ölçüde düşünme yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Gelişim gibi oyun da çocuğun tüm düşünme yapılarına katkıda bulunur, çünkü oyun özel bir olay ya da tek bir sorunla sınırlanmamaktadır. Piaget’nin [36] görüşüne göre oyun gelişimi açıklayan bir kavram

olmaktan çok, kendisi gelişimdir [37]. Oyunu bir uyum olarak da gören Piaget [36], oyun gelişimi ile bilişsel gelişimin bağlantılı olduğunu söylemektedir. Bilişsel gelişimde olduğu gibi oyun gelişimini de aşamalara ayırmıştır (Çizelge 2. 6):

Çizelge 2. 6 Oyun gelişimi aşamaları

Alıştırmalı oyun	(0-2 yaş)
Sembolik oyun	(2-6 yaş)
Kurallı oyun	(6-12 yaş)

Alıştırmalı oyunda, motor faaliyet ve yinelemeler ön planda olurken, sembolik oyunda, simgesel ve taklit etme oyunun temelini oluşturur. Kurallı oyun, daha ileri bir zihinsel düzey gerektirir. Kurallı oyunda oyunun kuralları ve bu kurallara uymayacak olanlara verilecek cezalar, grupça belirlenir [37], [23], [35].

Oyun, çocuğa sosyal hayattaki prensipleri öğrenmesinde ve uyum sağlamasında yardımcı olmaktadır [23]. Çocuklar oyun oynayarak, kendi kimliklerini geliştirirken aynı zamanda yetiştiği sosyal ortamın bir parçası haline gelmektedir.

Oyunun oynandığı mekân ve araç gereçler, oyunun kalitesini etkiler [35]. Oyunun kalitesi, çocuğun gelişimi alanlarını doğrudan etkiler. Çocuğun özgürce oyun oynama imkânları varsa, hareketleri ve zihinsel ilgileri hoş görülüyorsa çocuk psikolojik ve fiziksel olarak sağlıklı yetişebilir [38].

Çocuk oyun oynarken yaşadığı çevreyi, dünyayı tanıma fırsatı bulur ve bunun içinde çocuğun evinin dışında konut çevresindeki mekânlara ve insanlarla iletişime ihtiyacı vardır. Bu mekânların başında sokak gelmektedir. Çocukların tehlikelerden korunması adı altında açık kentsel mekânlardan uzaklaştırılması, çocuklarda sosyal ve fiziksel olarak sorunlara yol açmaktadır. Sokak gibi konut yakınlarındaki mekânlarda oyun oynamak, hem yaşlıları hem de yetişkin insanlarla etkileşim olanağı sunmaktadır [39].

Çocuklar açık havada oyun oynarken bolca oksijen ve D vitamini alma imkânına sahip olur. Fiziksel, bilişsel ve psikolojik sağlığına olumlu etkiler. İştahı olmayanların iştaha geldiği, boylarının uzadığı ve daha sağlıklı bir görünüme kavuştukları görülmüştür [35].

Açık alanlar, çocukların hareketli oyunlar oynamalarına olanak veren, meydan, sokak, bahçe, kır vb. alanlarda oynadıkları oyunları içerir. Çocuklar iç mekânlarda oynadıkları birçok oyunu doğal ortamlarda ve boyutlarda; doğanın, iklimin, çevrenin farkına vararak farklı bir etkileşim içinde sürdürürler. Açık hava oyunlarında hareketlilik, koşma, atlama, zıplama, fırlatma, sallanma, tırmanma, kazma, binme, kayma, yakalama gibi etkinliklere olanak verir ve sonuçta hareketten doğan kavramlar ve beceriler kazanılır;

- Hareketli oyunlar saldırganlığın olumlu yöne kanalize edilmesini sağlar,
- Çocuk fazla enerji birikimini boşaltır, sakinleşir,
- Yeteneklerini keşfeder, uygun beceriler geliştirir,
- Duyduğu sevinç, heyecan ve başarı hissi özgüveninin gelişmesine yardım eder,
- Çocuğun vücudunu tanınması, istediği biçimde kullanabilmesi, gücünü kontrol edebilmesini sağlar,
- Çocuğun zihinsel gelişimi desteklenir; bilinçli planlanan etkinliklerle verilen yönergeler ve araç–gereçle mesafe algısını, yön duyarlılığını kazanmasını sağlar. Büyük kaslarını kullanarak iç mekânlarda oynarken yapamadıkları büyük hareketlerle farklı bedensel beceriler kazanırlar. Her zamankinden daha gürültülü, bağıra çağır baskı altında olmadan etkileşim içine girerler. Eşgüdüm kazanıp fazla enerji birikimini dışarı atabilirler. Toplu halde oynadıkları oyunlarla aynı zamanda işbirlikçi takım ruhunu geliştirip, ortak bir amaca yönelik başarı duygusunu yaşama deneyimi, onları sosyal yaşama hazırlar. Liderlik, grup üyesi olma, sırasını bekleme, zamanlama vb. birçok özelliğin doğal koşullarda kazanılması daha kolay olur. Kısıtlamasız oyun ortamı, çocuklarda kendilerini istedikleri gibi ifade edebilme, inisiyatif alma özellikleri de kazandırır [35].

Çocukların tüm dünyası oyun oynamaktır. Oyun, çocuklar için yetişkinlerin yeteneklerine ve yaşam tarzlarına ulaşmanın yoludur. Oyun oynayarak, kendilerini içinde büyüdükleri kültüre dâhil ederler. Tekrar tekrar oynar, test eder, çeşitlendirir ve araştırırlar. Aynı zamanda kendi yeteneklerini de test ederler; “Ne kadar ileri fırlatabilirim?”, “Arkadaşımdan daha ileri gidebilir miyim?”, “Ne kadar yükseğe

tırmanabilirim?, “Ben arkadaşlarım kadar cesaretli miyim?” sorularını cevabının kendilerinde ararlar.

Çocuklar genellikle açık mekânlarda oynamayı tercih ettikleri görülmüştür. Çocuklar etraflarındaki her tip mekânı oyun alanı olarak kullanmaya meyillidirler. Bahçeyi, sokağı, evin önünü, veranda, boş arazi, cami avlusu, merdiven altı, okul bahçesi, kırsal alan, meydanları, köşebaşlarını, parkı, kaldırımları ve benzeri pek çok açık alanı çocuklar oyun oynamak için kullanmaktadırlar. Sokak ise bunların içinde en çok kullandıkları oyun alanıdır [40].

Son yıllarda teknolojiye gelişen değişiklikler, çocukların yanlış televizyon izleme ve bilgisayar kullanma alışkanlıklarındaki artışla beraber çocukların günlük yaşantılarındaki açık hava oyunlarının yerinin üzerinde durulması gerekmektedir [41]. Medya ekipmanlarının çocukların evde oturmasına zorlayıcı etkisi vardır. Ev ve çevresinde çekici açık alanların olmaması bu durumun oluşmasına neden olmaktadır[42].

İnal’a [43] göre doğa ve açık alan oyunu çocuklar için bitti, bitecek durumda ve sokak birçok yerde tehlikeli konumdadır. Doğadan, sokaktan kopan, kopartılan çocuklar giderek bilgisayar arayıcılığıyla kurdukları, önceleri tek kişilik oyunlarla edilgen kalmışken, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle giderek birbirleriyle kıtadan kıtaya bile etkileştikleri bir ortamda, yetişkinlerin gözünden ırak, yeni bir dünya oluşturmaktadırlar.

Günümüzde sokaklar, çocuklar için trafik ve yabancı tehlikesi sebebiyle ebeveynleri tarafından güvenliksiz bulunan mekânlar haline dönüşmüştür. Ebeveyn endişesi, çocukların hareketliliğini etkileyen en büyük faktördür. Ebeveynler, önceden kestirilemeyen hava durumuyla, bilinmez fiziksel aktivitelere ve suça eğilimli insanlarla doğal dünyaya nazaran, teknolojiye daha çok güvenmektedirler [44].

2.5 Bölüm Değerlendirmesi

Çocukluk, insan hayatının bebeklikle yetişkinlik arasındaki tüm hayatının temelini oluşturan en önemli dönemdir. İnsan hayatının en hızlı ve yoğun gelişim süreci olan çocuklukta, fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimde büyük değişimler

yaşanmaktadır. Çocuğun fiziksel gelişiminde, fiziksel çevresi; bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişiminde ise sosyal ve fiziksel çevresi ile etkileşimi önem kazanmaktadır.

Çocukların bu gelişim süreçlerinin sağlıklı ilerlemesi için fiziksel ve sosyal çevresi tarafından karşılanması gereken ihtiyaçları bulunmaktadır. Çocuğun ihtiyaçlarının yanında, doğuştan sahip olduğu büyüme, oynama, eğitim vb. gibi hakları bulunmaktadır. Çocuğun bu süreçteki fiziksel ve sosyal çevresini, konut ve yakın çevresi oluşturmaktadır. Çocuğun fiziksel ve sosyal çevresi, kişilik, davranış ve zekâsını doğrudan etkilemektedir. Çevresinin çocuğun gelişimindeki etkisinin bu denli önemli olduğu bilinmektedir.

Günümüz dünya çocuklarının büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamaktadırlar. Kentsel mekânların erişilebilirliği, çeşitliliği, canlılığı ve güvenliği gibi pek çok faktör, çocukların kentsel yaşama katılmalarında önemli etkenlerdir. Ancak, günümüz kentlerinde kentsel mekânlar motorlu taşıtların hâkimiyetine girdiğinden beri yalnızca çocukların değil, yetişkinlerin de erişimi ve kullanımı zor mekânlar haline gelmiştir.

Kentleşmenin artmasıyla kentlerde yaşayan insan sayısının gittikçe arttığı günümüz kentlerinde, kentsel açık alanlar yerini binalara ve motorlu taşıtlara bırakmıştır. Kentlerde artık daha çok bina ve daha az kentsel açık mekân bulunmaktadır. Binalardan geri kalan açık alanlar, motorlu taşıtlar tarafından kullanılır hale gelmiştir. Motorlu taşıt sahipliğinin ve kullanımının artmasıyla kentin sokakları otomobillerle dolmuştur. Sokaklarda artan trafik yoğunluğu ve trafik tehlikesinden en çok çocuklar etkilenmektedir. Sokaklar çocukların konut çevresinde kent ile tanıştıkları ilk mekândır. Çocukların öğrenmesinde ve oyun oynamasında sokak büyük bir potansiyele sahiptir.

Güvenlik endişesi, kentsel mekânların olumsuz koşulları, trafik yoğunluğu, çocuk oyun alanlarının, parklarının yetersizliği ve uzaklığı, televizyon ve bilgisayar kullanımı gibi nedenlerle çocuklar açık alanlardan uzak kalmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki açık alanın çocukların üzerinde fiziksel ve psikolojik sağlığında olumlu etkileri bulunmaktadır. Çocukların kentsel mekânı kullanma, onların sağlıklarını da etkilemektedir. Fiziksel ve psikolojik olarak daha sağlıklı bireylerin gelişmesinde kentsel mekânların önemi görülmektedir.

BÖLÜM 3

KENTSEL MEKÂN

Kentler, kırsal alanlara göre daha çok nüfus ve yapı yoğunluğuna sahiptir. Kentleşmenin ve kırdan kente göçün devam etmesi, kentlerde nüfusun ve yapıların fazla olmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayı kentlerde yaşayan çocuklar, kırsalda yaşayan çocuklara göre daha fazla sorun yaşamaktadır. Yetersiz kamusal mekân, trafik gürültüsü, kirlilik ve güvenli olmama gibi mekânsal sorunlar kentte yaşayan çocukları olumsuz etkilemektedir.

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısından fazlası Türkiye nüfusunun ise 1/3'ü 0-18 yaş grubunu oluşturmaktadır [45]. Bu çocukların büyük bir kısmı da kentlerde yaşamaktadır. Çocuklar her zaman kentsel nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmuştur ve oluşturmaya devam edecektir, ancak bu durum kentsel mekânlarda çocukların refahını arttırma lehine işlemesine yardımcı olmamaktadır [46]. Kentler, genellikle yetişkinler tarafından, yetişkinler için tasarlanmış mekânlardan oluşmaktadır. Kentler, yetişkinlerin olduğu kadar, ihtiyaçlarına yönelik yeterli olmasa da, çocukların da yaşamlarını sürdürdüğü mekânlardır.

Kent, devamlı toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan yerleşme birimidir [47]. Rob Krier [48] kenti; “Kentın özelliklerine uygun, kentsel mekânı içeren ya da onunla birlikte yapılandıran yerleşme” olarak tanımlarken; Arû [49]’ya göre kent, içinde yaşayan insanların günlük çalışmalarını; asgari zaman ve kuvvet harcayarak yerine getirmelerini ve dinlenmek, eğlenmek, kültürlerini geliştirmek için maksimum zaman sağlamalıdır. Geleceğin, yarının kentleri; kentte

yaşayan çocuk, yaşlı ve engelli insanlar için çeşitli, işlevsel ve ihtiyacı karşılayabilir olmalıdır. Kentsel mekânlar, kentte yaşayan her bireye erişim, olanak ve alan sağlamalıdır [50].

Kentsel mekânlar, kentin gündelik hayatının yaşandığı, işlevsel yönlerinin yanı sıra imgesel olarak da kentin sürdürülebilirliğini sağlamaktadırlar. Kentin ortak kamusal kimliğinin oluşmasını sağlayan ve kentlilerin birbiriyle iletişim kurabildiği mekânlardır. Özgürlük duygusunu teşvik ederek sosyal yaşamı canlandıran ve yaşayan bir organizma olan kentsel mekânlar sosyal etkinliklerin de devamlılığını sağlarlar [51]. Kentsel mekân kullanım ve yaşamının önemi, kentlinin alışamadığı, kentte varolamamanın sıkıntılarını çekmesiyle gündeme gelmiştir. Yaşamı etkileyen kentsel mekânlar, kentleşme ile fiziksel ve sosyal açıdan kayıplar vermiştir.

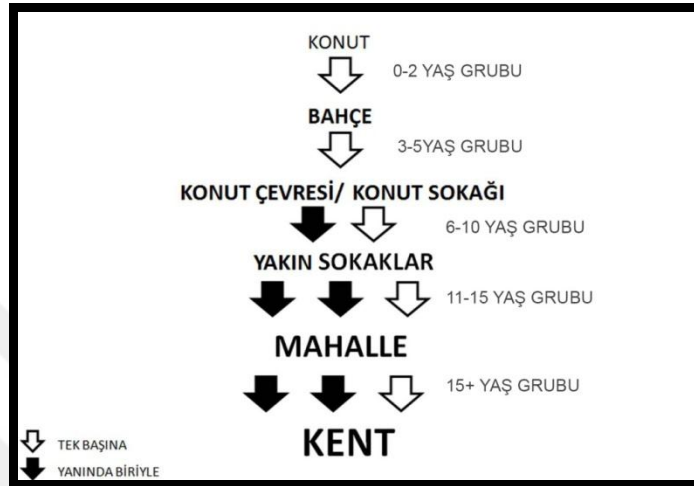
Kentleşmenin sebep olduğu olumsuz sonuçların en büyük etkisi yaşam alanları olan mahalle ve sokaklarda görülmüştür. Son zamanlarda değişen kent hayatının niteliği ile bu mekânlar fiziksel ve sosyal yönden kalıcı bir değişime uğramıştır. Bu değişim sürecinde kentsel mekânlar özelliklerini yitirmiş ve sokak mekânı yerini yapılar arasında kalmış açık alanlara bırakmıştır [52].

Yoğun yapılaşma nedeni ile açık ve yeşil alanların azalması, motorlu taşıt sahipliliğinin artmasına ile birlikte trafik yoğunluğunun artması, sokağın sosyal mekân olmaktan çıkıp motorlu taşıtların egemen olduğu yol haline gelmesi gibi nedenler kent mekânını özellikle çocuklar için tehlikeli mekânlar haline getirmektedir. Hızlı ve kontrolsüz kentleşme ile birlikte kamusal alanların dönüşümü ve değişimi ile çocuklar kentsel mekânda kendi mekânlarını kaybetmektedirler [53].

Çocuğun kentsel mekân ile olan ilişkisinin incelenmesi; kentsel mekân tipolojisi içinde, çocukla doğrudan ilgili mekânları özelinde daha detaylı yapılacaktır. Çocuğun kentsel mekân kullanımı, yoğun kullanım durumuna bağlı olarak konut yakın çevresi, sokak, mahalle, okul bahçesi ve çocuk oyun alanıdır. Çalışma konusu gereği bu bölümde çocuk ve sokak mekânı ilişkisi ve diğer kentsel mekânların çocuğun sokak kullanımına etkisi incelenmektedir.

3.1 Çocuk Faktörü Bağlamında Kentsel Mekân Tipolojisi

Çocuğun kent ile karşılaştığı ilk kentsel mekân, konut yakın çevresi olan sokaklardır. Çocuğun kentsel mekân deneyiminin Şekil 3. 1’de da görüldüğü gibi özelden kamusala doğru gelişen aşamalar referans alınarak, çocuğun kentsel mekânda adım adım ilerleyişinde, kentsel yaşama katılımında sokak mekânı incelenmektedir.

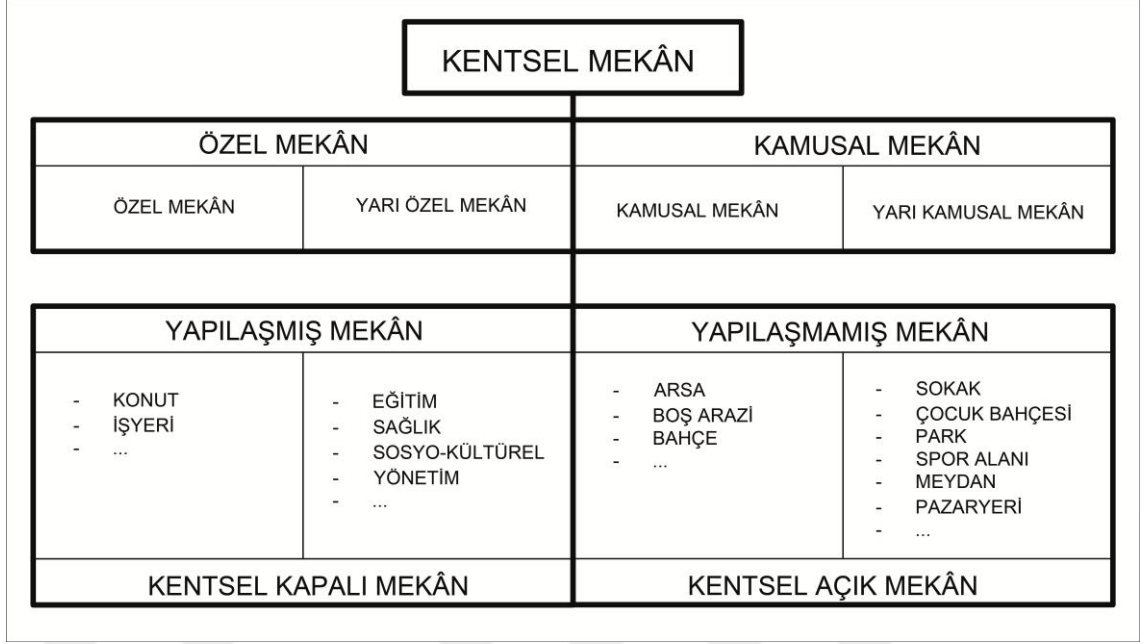

Şekil 3. 1 Çocukların kentsel mekân deneyimlerindeki adımları [54]

Kentsel mekân, temelde varoşsal mekânın somutlaşmış şekli olan mimari mekânla doğrudan ilişkilidir. Geçmişte kentsel mekân ve mimari mekân, aralarındaki süreklilik nedeniyle, aynı anlamda mekânlar olmalarına karşın, modernizm ile birlikte mimari mekân yapısal ve algısal olarak yalıtıma uğramış ve birbirlerinden bağımsız yapıların mekânı karakterine bürünmüştür [55].

Kentsel mekân, yapılanma durumuna göre açık kentsel mekân (yapılaşmamış) ve kapalı kentsel mekân (yapılaşmış) olarak iki başlık altında sınıflandırılmaktadır (Şekil 3.2). Çalışma konusu gereği açık kentsel mekânlar ele alınmakta ve çocukların kentsel mekânda yoğun olarak kullandıkları konut yakın çevresi, okul bahçesi, çocuk oyun alanları ve sokak mekânlarından, sokak mekânı daha detaylı olarak 3.2 Sokak bölümünde incelenmektedir.

Açık kentsel mekânlar, çocukların kentsel mekân kullanım sıralamaları dikkate alınarak mülkiyet durumuna göre incelenecektir. Kentsel mekânlar mahremiyet aşamalarına ve kullanımlarına göre özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekânlar olarak dörde ayrılmıştır [56], [57].

Şekil 3.2 Kentsel mekânın yapısı [57].

3.1.1 Özel Mekânlar

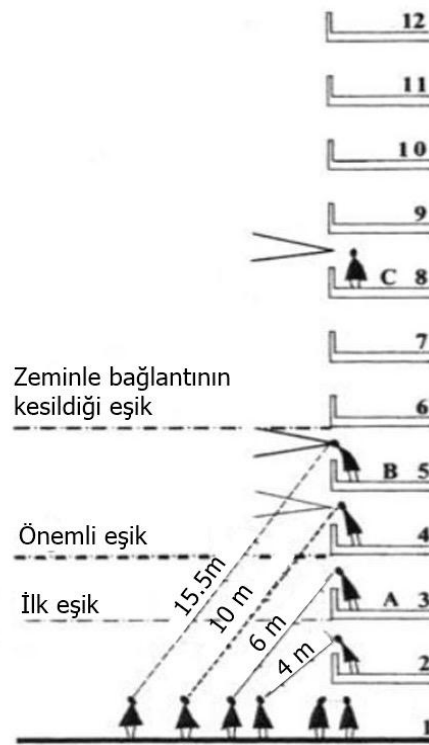
Özel mekânlar belli bir kişinin ya da kişilerin özel kullanımına ayrılmış mekânlardır. Yapılaşmış ve yapılaşmamış özel mekânlar bulunabilir. Örnek: Yapılaşmış özel mekânlar; konutlar, işyerleri, sanayi, hizmet vb. yapıları, yapılaşmamış özel mekânlar; üzerinde yapı bulunmayan arsa, bahçe vb. gibi mekânlardır [55].

Çocuğun fiziksel mekân kullanımı konut ile başlayarak konut ve yakın çevresi, sokak ve mahalle olarak devam etmektedir. Konut yakın çevresinin ve sokağın çocuklar tarafından kullanımı, özel mekân olan konutun ve konut tipinin önemi büyüktür.

Konut, çocuk için önemli bir ortam sağlar ve sahip olduğu çeşitli etkenlerle çocuğun bedensel ve sosyal gelişimini etkiler. Konut, aile bireylerinin yaşamlarının büyük bölümünü geçirdiği, etken ve edilgen her türlü etkinliği istedikleri zamanda sürdürebilmelerine olanak tanıyan bir ortamdır [58]. Konut tipi, özellikle kat sayısı, çocuk ve ebeveyni zeminle, diğer bir deyişle, evinin yakınındaki oyun mekânıyla ve sokağıyla bağlantı kurmasını etkileyen bir etmendir. Şekil 3. 3' de de görüldüğü gibi kat yükseldikçe dışarıda, bahçede olan çocukların konut ile ilişkisi kesilmektedir [55]. Çocuğun ebeveyni ve evi ile olan bağlantısının azalması ve kesilmesi; evinin penceresinden çocuğunu gözetleyemeyen, seslenemeyen ebeveynlerin çocuklarını dışarıya çıkmalarına izin vermemesi ile çocuğun sokağa olan erişimine engel teşkil

etmeye başlamaktadır. Yetişkinin zeminle görsel ve işitsel bağlantısı güçlü olan az katlı yapılarda ya da apartmanların üçüncü katına kadar olan katlarda yaşayan çocuklar için bahçe, avlu, sokak gibi ev dışı alanlar evin bir devamı niteliğindedir; yetişkinlerin eşliğinde çıkmayı gerektiren bir alan değildir. Dolayısıyla çocuk ev dışı sosyal ilişkilerini bu alanlarda kurar ve geliştirir. Bu nedenle yüksek katlı yapılarda, özellikle çocuğunun oyun mekânı ile bağlantısı; oyun mekânı konutun çok yakınında bile olsa, az katlı konutlarındakinden daha kopuktur. Çok katlı yapılar çocukların konut çevresiyle ve sokakla olan ilişkisinin gelişmesinin önüne geçen bir etkidir; çocukların hareketlerini kısıtlayan ve çevresiyle, sokakla iletişimine engel teşkil eden, fiziksel etmenlerin başında gelmektedir.

Bahçe, çocuklara; ebeveynlerinin gözetiminde olduğu, açık alan ihtiyacını giderebildiği ve akranlarıyla vakit geçirebildiği bir mekân sunmaktadır. Kentleşmenin bir sonucu olarak çok katlı konut yapılarının çoğalması kentlerde konutun bahçeyle olan ilişkisini kaybetmesine, konut ve kamusal mekân arasında bir geçiş mekânı olarak konumlandırılan bahçenin yitirilişi ile çocuğun konut yakın çevresinde hareket özgürlüğünü engellemesine sebep olmuştur.

Şekil 3.3 Katlı yapılarda kat-zemin ilişkisi [59].

Çocukların hareket özgürlüğünün engellenmesinde çok katlı yapılaşmaya ek olarak konut çevresinde nitelikli açık alanların olmaması, sokaklarda güvenlik endişesinin artması, motorlu taşıt trafiğinin de büyük etkisi vardır. Yapıların katlarının sayısı arttıkça, çocukların bahçeyle, sokakla ve mahalleyle olan ilişkileri azalmaktadır. Çocukların sosyal gelişiminde önemli olan akranlarla ve yetişkinlerle olan iletişimi; bahçeye, sokağa, parka, oyun alanlarına gidemedikçe zayıflamaktadır. Sokak ile arasına mesafe giren çocuğun sosyal ilişkileri de olumsuz etkilenmektedir.

3.1.2 Yarı Özel ve Kamusal Mekânlar

Çocukların kentsel mekân kullanımında büyük bir önemi olan bir diğer kentsel mekân da yarı özel mekânlardır. Özel mekânlar ile kamusal mekânlar arasında geçiş bölgeleri olan yarı özel mekânlar, herhangi bir yapıya ait olan, dışarıdan görülebilen, kişi mülkiyetinde (özel mülkiyette) olan, başkalarının görsel olarak yararlandığı mekânlardır. Örnek olarak bahçeli konutlarda ön ve yan bahçeler, apartman düzeninde balkonlar vb. verilebilir. Kentteki yarı özel mekânlar, toplumsal eylemler ve dostlukların kurulduğu, canlandığı mekânlar olan konut yakın çevresi olarak tanımlanmaktadır. Mekânın boyutu çoğunlukla çok küçüktür ancak taşıdığı simgesel önem büyüktür. Konut yakın çevresi, çocuğun kentle ilk tanıştığı kentsel dış mekânlardandır. Konut yakın çevresi, insan hayatında farklı zamanlarında farklı deneyimleri yaşadığı önemli mekânlardır [60]. Konut ve çevresi gelişmekte olan bir çocuk için yaşadığı en önemli ortamlardan biridir. Çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve kültürel gelişimleri bu çevrede oluşur [58]. Özellikle de çocukların açık alan deneyimlerinde büyük bir yeri vardır; kapı önü, ön, arka ve yan bahçeler, merdivenler vb. gibi.

Yarı kamusal mekânların ise mülkiyeti bazen kentlilere, bazen de kamusal yönetime aittir. Avlu, ortak bahçe, otopark, merdiven boşluğu vb. bu tür mekânlardır. Bu mekân, kullanıcılarına farklı bir statü yaratmaktadır. Ayrıca özelliği nedeniyle mekânda bir otokontrol yaratarak, yabancıların bu mekânı kullanmasını denetlemektedir [55].

Konut çevresi, kişisel deneyimlerinin ve değerlendirmelerinin başladığı ve büyük oranda yerel yönetimlerin hizmetleri ve müdahaleleri ile biçimlenen temel yaşam alanlarıdır. Konut çevresinin sahip olduğu nüfus ve yapı yoğunluğu, açık-kapalı alan

oranı ve trafik koşulları ile birlikte yaşayanların psikolojik ve fiziksel sağlıkları üzerinde etkisi bulunmaktadır [61], [62], [63].

Konut yakın çevresi dediğimiz alan çocuğa sunduğu fiziksel koşullarının öneminin yanında, çocukların çevresiyle ilişki kurduğu ve kendini gerçekleştirdiği alandır. Çocuğun zamanını geçirdiği bu mekânlar ve bu mekânların çevresiyle iletişimini geliştirerek sağladığı sosyal ağlar çocuğun hem ileriye dönük gelişiminde, hem de toplum içinde şu anki var oluşunu belirleyici niteliktedir. Çocuğun içinde yaşadığı mekânların koşulları, ona sağladığı imkânlar, çocuğun bu mekânlara dair algısı çocuğun sosyal ve fiziksel olarak etki etmekte ve iyi olma halini¹ sağlamasında dikkat edilmesi gereken bir boyuttur [7].

Çocuğun kentsel mekân deneyimi konut yakın çevresinden sokağa ve mahalleye doğru ilerlemektedir. Çocuk büyüdükçe mekân deneyimi özel mekândan kamusal mekâna doğru genişlemektedir.

3.1.3 Kamusal Mekânlar

Kamusal mekânlar her kentlinin sorunsuzca girebildiği, rahatça hareket edebildiği, kamuya ait mekânlardır. Kamusal alanlar da yapılaşmış veya yapılaşmamış olabilir. Yapılaşmış kamusal mekânlara örnek olarak, kent yapılarını oluşturan hizmet, yönetim, sanayi, dinlence, eğlence vb. yapılar verilebilir. Yapılaşmamış kamusal mekânlara örnek olarak ise meydanlar, sokaklar, parklar, caddeler vb. verilebilir [55].

Kamusal mekânlar, bir yerlere gitmek için bir bağlantı olarak görülebilir. Ancak, kamusal mekân ilgi çekici ve gerekli ilk bağlantı olabilir. Kamusal mekân ulaşımı kolay olan bir yerdir. Herkesin gidebileceği, kullanabileceği bir mekândır. Randevu, kayıt, bilet zorunluluğu veya davet gerektirmeyen bir mekândır [59]. Kamusal mekânlar her kentlinin rahatça ulaşabileceği, kullanabileceği mekânlar olması gerektiği gibi her çocuğun da rahatça ulaşabildiği ve kullanabildiği mekânlar olmalıdır. Çocukların

¹ Çocuğun iyi olma hali (child well-being), çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlenmeye çalışan temel göstergeler çerçevesinde yapabilirliklerini arttırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır [8].

kullandığı kamusal mekânların başında sokak, okul bahçeleri, çocuk oyun alanları, park ve spor alanları gelmektedir. Bu alanlar çocuğun kenti tanıdığı mekânlardır.

Kamusal mekân kullanımda okul ve okul bahçeleri; hiç kuşkusuz çocukların ev dışı çevrelerinde sokak mekânından sonra zamanlarının büyük bir kısmını geçirdikleri bir diğer mekân olarak önemli yer tutar [7].

Okul ve okul bahçeleriyle birlikte çocukların kamusal mekân kullanımında diğer bir önemli mekân da çocuk oyun alanlarıdır. Kent açık-yeşil alan sistemi içerisinde önemli bir yeri bulunan çocuk oyun alanları, çocukların kamusal mekân kullanımında diğer ilgili mekânlar gibi doğrudan ve dolaylı olarak etkili bir yere sahiptir. Mekân olarak kullanılırken ulaşımı sırasında okul yolculuklarında da olduğu gibi sokak mekânının kullanımda etkilidir. Çocuk oyun alanlarına erişim niteliği oyun alanının niteliğinden daha önemli olabilmektedir. Çocuk oyun alanlarına güvenli ve çekici bir ortamda erişilemiyorsa, oyun mekânının sunduğu olanaklar ne kadar iyi olursa olsun, çocuklarca etkin bir şekilde kullanılamayacaktır [55]. Çocuk oyun alanlarının çocuklar açısından erişilebilir olması önemlidir. Oyun alanlarının kullanım sıklığı, çocukların erişimlerinin kolaylığı ve yakınlığı ile doğrudan etkilidir [64], [65]. Kentsel mekânın her alanında erişimin kolaylığı çocuğa hareket özgürlüğü tanır ve kentsel mekân kullanımını arttırıcı etkisi vardır.

Okul, mahalle, sokak ve ev çocukların hem kamusal hem de özel hayatlarının çoğunluğunu kapsayan mekânlardır [7]. Kentsel yaşamda çocukların mekânları formal ve informal olarak ikiye ayrılabilir. Formal alanlar, yetişkinler tarafından planlanan ve düzenlenen park alanları, oyun klüpleri gibi yetişkinlerin kontrolündeki yerlerdir. Çocukların informal alanları ise kendilerinin oluşturduğu sürpriz alanlardır: boş arsalar, konut alanındaki sokaklar, park olmayan yeşil alanlar gibi. Formal veya informal olsun çocukların mekânları, tüm fiziksel ve sosyal olanakların kullanılması ile ortaya çıkar [66]. Çocuklar mahallenin dışında çoğu zaman gidecek başka bir yer olmadığını dile getirirken, mahallenin olanakları bu bağlamda çocukların fiziksel aktivitelerini, oyunlarını, hayal güçlerini, sosyal hayatlarını geliştirebilmeleri açısından önemlidir [67].

Mahallede çocukların kullanımına uygun okul dışı mekânların olması çocukların okul ve ev dışında zaman geçirme faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. “Eşitsiz Toplumda

Çocukluk: Çocukların İyi Olmasını Anlamak” çalışmasında 8-12 yaş grubu çocuklarla yapılan görüşmelerde kendini iyi/mutlu hisseden çocukların yaşam alanlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan sonuçlarda; uzun zamandır oturulan, arkadaşlarının olduğu, spor alanları, yeşil alanları olan, merkeze yakın, iyi-temiz, iyi komşular, kötü olayların olmadığı-güvende hissedilen bir mahallede çocukların mutlu olduğunu; gecekondularının çok olduğu, çocuk ve ailelerin kavgalı olduğu, serserilerin-hırsızların olduğu, tehlikeli mahallede ise çocukların mutsuz olduğunu vurgulamışlardır [7]. Mahalleye duyulan aidiyet, oturma süresine göre değiştiği, uzun süre oturulan mahallelerde daha fazla geliştiği görülmektedir. Mahalle veya sokağa duyulan aidiyet çocuğun çevresini benimsemesinde, güvende hissetmesinde ve çevresiyle olan etkileşimini arttırmasına yardımcı olmaktadır.

Çocuklar dışarıda oynarken çevreyle olan ilişkilerini giderek şekillendirir. Evin bahçesi “benim” bahçem, yaşadığı sokak evinin sokağı ve yaşadığı mahalle kendi mahallesidir. Çocukların kentsel mekân ile olan ilişkileri, onunla aktif etkileşim kurularak oluşur [65]. Hissedilen aidiyet çocuklara, o mekânı kullanma açısından daha fazla olanak ve cesaret vermektedir. Bu saptamalara göre çocuğun kentsel mekân kullanımında güvenliğin ve aidiyet duygusunun önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Çocuklara; daha güvende hissedecekleri ve benimseyebilecekleri, sosyal ve fiziksel güvenliğin olduğu, yeterli donatıların olduğu, erişimin kolay olduğu kamusal mekânlar oluşturulması gerekmektedir. Sokağa çıktıklarında güvende olduklarını hissederek bulundukları mahalleye ve kente kendilerini ait hissedebilirler ve kentsel yaşamın içine dâhil olabilirler.

Çocuğun mahalle güvenlik algısı mahalleyi bir sosyalleşme ve oyun alanı olarak kullanma biçimini şekillendirmekte, çocuğun çevre koşullarına etki etmektedir [8]. Mahallenin aktif olarak kullanımının mahallenin güvenliği ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Güvende hissedilen bir mahallede çocuklar orayı sahiplenmektedir. Kendilerini o mekânda rahat hisseden çocuklar için sosyalleşebilecekleri ve oyun oynayabilecekleri çok çeşitli alanlar ortaya çıkmaktadır. Jacobs [66]’un da belirttiği gibi sokakların canlı, hareketli olması mahallenin güvenliğinin ve aidiyeti geliştirdiğinin göstergesi olarak görülmektedir.

Çocukların okul yolculukları da onların daha geniş bir çevre ile tanışmaları ve etkileşime girmelerinin başlangıcı olarak görülmektedir. Amerika’da yapılan araştırmada çocuklar okul yolculuklarında sevdikleri yerlerden bahsederlerken, çeşitli dükkânların ve restoranların bulunduğu yerlerden söz etmişlerdir. Çocukların bu yerleri sevmelerinin nedenleri, bu yerlerdeki kamusal yaşam ve fiziksel, sosyal çeşitliliğin olması ve bunlarla birlikte güven hissinin de oluşmasıdır. Çocuklar bu gibi alanlarda arkadaşlarıyla karşılaşma fırsatı bulmaktadır [67]. Çocuklar okul yolculuklarında kullandıkları sokakların nitelikli olmasına önem vermektedirler. Sokakların canlı ve ilgi çekici olmasının gerekliliği ve bu sokakların bir ağ halinde tüm mahalleyi, kenti sararak parklar, meydanlar ve diğer donatı elemanları ile birlikte sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu özelliklere sahip sokakların çocuklar tarafından tercih edilme olasılığını artmaktadır.

3.2 Sokak

Sokak kelimesi “sokak, dar geçit” anlamına gelen Arapça zuzak kelimesinden türemiştir [68]. Sokak, TDK [69]’nın yaptığı tanıma göre “il, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol” anlamının yanında; “Kapıların aynı yola açılan ev ve dükkân sâkinlerinin tamamı” olarak da tanımlanabilmektedir [68].

Latince *ruga*’dan (“kırıksık”, “iz”) türeyen “kenarları evlerle çevrili yol” anlamına gelirken İngilizce’de *street* olan sokak kelimesi anlamı “döşemek” olan Latince *stenere*, İtalyanca *strada* ve Almanca *strasse* kelimeleri ile benzerlik gösterir. Zeminden farklı bir yapı malzemesiyle kaplı olduğu için zeminin geri kalanından ayrı gibi görünen, sokağın ifade ettiği fiziksel sınırları olan mekânı temsil etmektedir. İtalyanca “sokak” olarak çevrilen *via* kelimesi “getirmek”, “rehberlik etmek” anlamına gelen bir terimden türemiştir. Bir yere ulaşmanın, yolun bir yere varacağı anlamı vardır [70]. Sokaklar, caddeler ve meydanlar, tanımlanmış kentsel bir bütünlüğü oluşturan, kamusal alanın temel mekânlarıdır. Kentin her zaman bir parçası olan sokak, daima kamusal yaşamı yönlendiren işleviyle varolmuştur. Sosyal yaşamın temellerini kapsayan bu mekân, kamusal mekânın en okunaklı ve en görünebilir formunu oluşturur. Görsel sürekliliği

oluşturan homojen bir yapıya sahip olan bu mekânlar, heterojen oluşumlara ve çeşitliliklere yol açar [71].

Jane Jacobs [72]'a göre, "Şehrin ana kamusal alanları olan sokaklar ve kaldırımlar en hayati organlarıdır. Bir şehrin sokakları ilginç görünüyorsa kent ilginç görünüyordur, yavan görünüyorsa kent de yavandır." Sokaklar şehrin temel görüntüsünü oluşturduğu gibi kentsel dinamikleri ile de doğrudan ilişkilidir. Sokakların durumu şehrin genel dinamiğini belirlemektedir.

Sokak sadece bir döşeli yüzey değildir. Yüzeyi sınırlayan eserlerle birlikte üç boyutlu bir kent unsuru olarak düşünülmelidir [73]. Moughtin [74]'e göre sokak, bitişik binaların iki sıra arasında kapalı, üç boyutlu bir boşluk iken Kostof [75]'a göre sokak, yaya yolu ve yolu sınırlandıran yapılardan oluşan, yolu destekleyen bir öğedir. Sokaklar, kentsel yaşamın kalbinin attığı mekânlardır. Sokaklar, kentin sadece bir yerden bir yere gidilen değil, içinde yaşamın olduğu toplumsal mekânlardır [76].

3.2.1 Sokak Sınıflandırması

Sokaklar, kentsel yol tanımlarına göre, bulvar, cadde, sokak ve erişme şeridi olarak; APA (American Planning Association)'nın hizmet seviyesine göre, ana arterler, alt arterler, toplayıcı yollar, yerel yollar; kullanım amaçlarına göre, araç öncelikli yollar, araç+yaya yolları, yaya yolları, yaya arterleri, yaya bölgeleri, geçitler, merdivenli sokaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Kentsel sokaklarını İBB [77]; ana dağıtım sokakları, bölgesel dağıtım sokakları, toplayıcı yollar, yerel dağıtım yolları, mahallesele ulaşım yolları olarak sınıflandırmıştır. Moughtin [74] ise sokakları, düz-kavisli, uzun-kısa, dar-geniş, kapalı-açık, formal-informal olarak sınıflandırmaktadır. Çocuk algısına göre sokak sınıflandırılması, evinin sokağı, başka evlerin sokağı, okula giden ana aks ve kentin ana aksı olarak yapılabilir.

Çalışma konusuna uygun olarak, yerel, yerleşim amaçlı olan, mahalle ulaşım yolları, araç+yaya sokakları, yaya sokakları ve çocuğun evinin sokağı üzerine odaklanılacak tipler olarak seçilmiştir.

3.2.2 Sokak Nitelikleri / Özellikleri

Sokak, kentsel mekânın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Tarihler boyunca ulaşım işlevinin dışında çok daha fazlasını içermiştir. Toplumsallaşmaya katkısı, yani; ortak kullanılan bir ‘mekân’ olması, onu önemli bir kentsel bileşen yapmaktadır. Sokaklar, insanların yürüdükleri, alışveriş yaptıkları, buluştukları ve genelde kentsel yaşamı eğlenceli hale getiren çeşitli sosyal ve rekreasyonel faaliyetlerle meşgul oldukları yerlerdir [79].

Sokaklar kentlerin önemli fizik unsurlarından biridir. Sokak, insan faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir yerdir. Esas olarak bir yeri diğerine bağlayan bir hareket kanalı olarak işlev görür. Kent sokakları, insanların yürüdükleri, alışveriş yaptıkları, buluştukları ve genelde kentsel yaşamı eğlenceli hale getiren çeşitli sosyal ve rekreasyonel faaliyetlerle meşgul oldukları yerlerdir [94]. Sokakların kentsel yaşamdaki rolleri; bir hareket kanalı, bir iletişim alanı, sosyal ve ticari buluşma ve değişim yeri, iş yeri, çocuklar için oyun alanı, siyasi mekân vb. rollerle özetlenebilir. Sokağın işlevsel kullanımları alanlarının çeşitliliği Çizelge 3.1’de belirtilmiştir.

Gehl [56], kentsel mekândaki açık alan faaliyetlerini şöyle belirtmektedir: “Sıradan bir sokakta, sıradan bir gün. Yaya kaldırımlarda yürümekte, çocuklar kapıların önünde oynamakta, yürüyen, banklarda oturan insanlar, elinde mektuplarla gelen postacı, kaldırımlarda selâmlaşan insanlar, arabayı onaran tamirciler, konuşmakta olan bir grup.” Gehl bu cümle ile kent sokaklarının kullanım ve kullanıcı çeşitliliğini anlatmaktadır.

Sokaklar, her yaştan insanın, temel gereksinimlerini karşılanmasında yardımcı olan ve yaşayanların birbiriyle etkileşimde bulunup sosyalleşebileceği kentsel mekânlardır. Farklı mekânlar, farklı türde ihtiyaçları giderebilir veya bir mekân birden fazla ihtiyaca cevap verebilir. Sokak, bu ihtiyaçlar için geniş bir hareket yelpazesi içermektedir. Sokak, doğrudan değil, dolaylı olarak ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırmaktadır [73]. Sokağın insan ihtiyaçlarını karşılaması ile Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi arasında ilişki kurularak Çizelge 3.2 oluşturulmuştur.

Çizelge 3.1 Sokağın işlevsel kullanım alanları [80]

İŞLEVSEL KULLANIMLAR		
Motorlu Taşıt Kullanımı	Yaya Kullanımı	Kentsel Yaşama Etkisi
Hareket alanı	Hareket alanı	-Kamu hizmetleri için yer ve erişim sağlama - Kimlik oluşturma -Sosyalleşme -Buluşma mekânı -İletişim platformu
Yolcu İndirme-Bindirme	Araç bekleme (Otobüs, minibüs, taksi, otomobil)	Trafik kontrolü
Otopark Alanına Erişim	Karşıdan karşıya geçiş	Acil Servisi Sağlama
Acil Servis Araçları-Altyapı Hizmetleri	Eve giriş-çıkış	Hava akımı ve güneş alma

Çizelge 3.2 Sokağın insan ihtiyaçlarını karşılaması [74] ile Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi [18] arasındaki ilişki

İHTİYAÇ	İŞLEV
ESTETİK İHTİYACI	Fiziksel İşlev / Görsellik
BİLME/ANLAMA İHTİYACI	Sosyal İşlev / Sosyalleşme
DEĞER/ SAYGI İHTİYACI	Sosyal + Psikolojik İşlev / Komşuluk- iletışim
AİT OLMA VE SEVGİ İHTİYACI	Sosyal + Psikolojik + Fiziksel İşlev / Bir yere ait olma gereksinimi - Benim sokağım
GÜVENLİK İHTİYACI	Fiziksel+Sosyal İşlev / Tanıdık Çevre-Yaşadığı Sokak
FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR	Fiziksel İşlev / Ulaşım-Erişim İhtiyacı

İnsanlar fizyolojik olarak sokak mekânından temel ihtiyaçlarını, bir yere ulaşımında ve erişimini sağlayarak karşılamaktadır [73]. Sokaklar, insanların bu ihtiyaçlarını karşılariken, fiziksel/mekânsal olarak bu işlevi yerine getirmektedir. Sokakların tarih sürecinde de oluşumunda bu ihtiyaçlar hiyerarşisine göre geliştiği düşünülmektedir. İlk önce fizyolojik/ulaşım ihtiyacını gidermek için sokakların varlığı görülmektedir. Güvenlik ihtiyacı bir sonraki aşamada gelişmiştir.

İnsanlar, fizyolojik güvenlik/güvenliği sağlamak için tanıdık çevreyi aramaya yönelirler. İnsanın kendi topraklarında, içinde yaşadığı sokak en güvenli yerdir.

Ayrıca insanlar, bir kentin veya kentsel bir mekânın tehlikeli olduğunu, o kentin sokaklarında güvende hissetmediklerini bahsederken belirtmektedirler. İnsanlar için sokakta en güvenli olması gereken önemli unsur kaldırımlardır [72]. Sokakların ve kaldırımların güvenliği sokak mekânına canlılık, çekicilik katabilmekte ve çeşitlilik ile kullanımını teşvik edebilmektedir. Sokakların güvenli olması, sokaklarda tekdüzeliği azaltabilmekte, toplumsal etkileşimi arttırmakta, daha fazla “eyes on the street” “sokakta gözler” oluşturarak sokaktaki karanlığın ve tehlikenin seviyesini azaltmasına olanak sağlayabilmektedir [72], [56].

Ait olma ve saygı ihtiyacı da sokağın benimsenmesi ile oluşmaktadır. Yaşanılan sokağa “benim sokağım” denildiğinde, sokağın benimsendiğini, oraya, oradaki topluma aidiyet hissinin geliştirildiğini anlatmaktadır. Sokak, özel alanla en yakın temastaki kamusal alan olarak, kişiyi toplumla birleştiren ilk ve en önemli mekândır. Çocuklar için de sokak, kente, kent mekânına ilk erişim sağladığı, tanıdığı mekân olarak büyük bir öneme sahiptir. Bilme-anlama ihtiyacı ise insanların bilişsel gereksinimleridir¹ ki; bilmek, anlamak arzusuyla ilgilidir. Sokak çevresel eğilimleri sağlar ve bu nedenle bilişsel ihtiyaçların karşılanmasında katkıda bulunur. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda sokak, bilişsel yeteneklerin geliştirilmesinde ve sosyalleşmesinde önemli bir faktördür [73].

Estetik ihtiyacı ise sokağın sahip olduğu fiziksel özelliklerin kalitesi ile ilgilidir. İyi tasarlanmış veya gelişmiş bir sokak, kişinin fiziksel ve sosyal olarak ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda sahip olduğu görsellikle de estetik ve güzellik ihtiyacını karşılayabilmektedir [73].

Sokaklar tarih boyunca insanların ihtiyaçlarını çeşitli işlevlerle karşılamıştır. Sokakların sahip olduğu özellikler, kullanıcılarına sunduğu imkânlar sokağın kalitesini

¹ Kişinin yüz yüze etkileşimler yoluyla bireysel olarak başarabildiğini anlamaları için diğerlerini anlama ihtiyacı vardır. Sokak, çevresel eğilimleri sağlar ve bu nedenle bilişsel ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunur.

belirlemektedir. Appleyard [81] sokağın kullanıcılar için uygunluğunun ölçütlerini şöyle sıralamıştır:

- Güvenli bir sığınak olarak sokaklar; çocukların yoğun olduğu sokaklar, hızlı araçlardan arınmış olmalı, insanlar yürüyerek durağa, okula, dükkâna rahatça varabilmeli ve acil durum araçları sokağa kolayca girebilmelidir.
- Yaşanabilir, sağlıklı bir çevre olarak sokaklar; özellikle ikamet alanlarında sokaklar taşıt trafiği gürültüsünden arındırılmalıdır. Kullanıcısına aydınlatma, gürültü ve temizlik (hava ve çevre) alanlarında konfor sağlayan mekânlar olmalıdır.
- Kamusal alan olarak, herkese açık ve kimliği olan sokaklar; kamusal yaşam en alt ölçekte sokak mekânında başlamalıdır.
- Oyun ve öğrenme alanı olarak sokaklar; çocuklar vakitlerinin büyük bir kısmını sokakta geçirmelidir. Bu sayede oyun oynarken bir yandan diğer çocuklarla biraraya gelerek sosyal yaşamı öğrenir diğer yandan da bitkiler, rüzgâr, ağaç, sokak hayvanları hakkında tecrübeler edinir.
- Dinlendirici alanlar olarak sokaklar; sokakların yeşillendirilmesi ve peyzaj elemanları kullanıcıya rahatlık vermeli, görsel kaliteyi arttırmalı, mevsimleri simgelemelidir.
- Tarihi yerler olarak sokaklar; tarihi bir kimlik zamanın sokağa hediyesiydi, tarih sokağı çevreleyen yapılarla, manzarayla, yaşlı bir ağaçla kullanıcı zihninde yeniden canlandırmalıdır.

Sokakların sahip olduğu özellikler, kullanıcıların ihtiyacını karşılayabildiği sürece sokaklar anlamlı ve kullanılabilir olabilmektedir. Sokak aynı sembolik mesajı taşır ve aynı anlama gelir; ancak, zaman perspektifinde, işareti, yani fiziksel yapısı dönüşür. Bununla birlikte, caddenin fiziki yapısı, kavramsal niteliklere göre yetersiz kalırsa, başka bir kent unsuruna dönüşür ve sokak olarak anlamsız olur [73]. Sokak, kullanıcıları için yeterli imkânları sunamazsa “mekân” olarak anlamını yitirerek “yol”a dönüşmektedir.

Sokak, sosyalleşmenin başladığı kentsel dokunun bileşeni olarak görülmelidir; evin uzantısı olan kapı önü bazı çevrelerde oturma ve sohbet mekânı olarak kullanılmaktadır [73]. Sokak, insanların gündelik vakitlerini geçirdikleri önemli alanlardan biridir. Sokağın

deneyimleri, insanların yaşam kalitesini yükseltmek için önemlidir. Sokaklar ve meydanlar, her zaman kentlerin sosyal yaşamında önemli bir yeri bulunmuştur [46]. Sokaklar, oturma, sohbet, eğlence, ticaret ve ulaşım gibi pek çok aktivitenin yanında çocukların da oyun alanı olarak sosyal yaşamın kalbinin attığı mekânlar olmuştur.

Rapoport [82], teknoloji, güvenlik, çevresel değişkenler iklim ve hava durumu, topoğrafya, uzaklık, donatıların varlığı, kültürel, fiziksel ve algısal özellikleri sokakların yaya kullanımını etkileyen faktörler olarak tanımlarken, Harvey [83] sokağı, motorlu taşıtların hâkimiyetine girmeden önce, insanların etkileşim halinde olduğu, çocukların oyun oynamasına olanak sağlayan mekân olarak tanımlamaktadır.

Sokak mekânındaki etkinlikler, kentlerdeki sosyal etkinlikleri çeşitlendirmektedir. Mekândaki etkinlik, başka etkinliklerin oluşumu için bir nedendir. Etkinliğin varlığı, bu anlamda çevrenin canlılığını belirlemektedir. Çevrede etkinliğin varlığı, insanları konut içinden konut dışına taşıyarak, dış mekâna yöneltmektedir. Tekdüze, sıkıcı ve boş alanlar ise bireyleri iç mekâna yönelterek, dış mekândan uzaklaşmalarının nedenlerinden biridir. Bu yönde çevredeki sosyal etkileşim azalmaktadır [59]. Sokak mekânının önemli kullanım alanlarından biri çocuklar için oyun alanı sağlamasıdır. Çeşitli ülke deneyimleri göstermektedir ki konut alanlarında oyun bahçeleri ve parklar ne kadar iyi tasarlanmış olursa olsun çocuklar sonunda yine sokağa dönmektedir. Sokaklar ve sokak köşeleri çocukların buluştuğu, birbirini ve yetişkin komşularını tanıdığı, çevrelerini keşfettiği önemli buluşma mekânlarıdır. Sokaklar, çocuklara, özellikle sosyal ilişki ağlarını geliştirme sürecinde, evinden birkaç adım ötede oyun arkadaşı bulma ortamı sunarlar. Bu nedenle, uygun nitelikleri taşıdıkları takdirde, düzenlenmiş oyun alanları ve çocuk bahçelerinden daha yüksek kullanım potansiyeline sahiptir [55]. Sokaklar, çocuğa düzenli arkadaşlıklar ve bir yere aidiyet duygusunu geliştirmesi adına olanaklar sağlaması bakımından oyun alanlarına göre daha elverişli mekânlardır.

Sokaklar; geleneksel anlamda kentin ana elemanları olmakla birlikte geçmişte çocukların oyun alanlarının önemli bir parçası olmuştur. Kentlerde, yerleşim alanlarında bulunan sokaklar, evin bir uzantısı olarak görülmektedir ve ebeveynlerinin

gözetimi altında çocukların vakit geçirebileceği ve pek çok çeşitli etkinliğe olanak sağlamaktadır.

Gerçekleştirilen bir araştırmada sokakların planlanmış oyun alanlarına kıyasla çeşitli avantajları olduğu ortaya konmuştur. Araştırmaya göre sokaklar; etken, edilgen, bilişsel, yaratıcı oyunların oynanmasına imkân sağlamakta, ebeveynin denetlemesine gerek olmadan kullanılabilmekte, buna rağmen çocuklar yetişkinlerin görsel ve işitsel olarak gözetiminde olabilmekte; sokaklar çocukların sürdürebilir dostluk ve dayanışmanın geliştirebilmesine katkı sağlamaktadır [84]. Çocukların bağımsız gelişmesi; dünyayı keşfetmesi, diğer insanlar ile sosyalleşmesi ve çeşitli etkinliklere katılması olarak tanımlanabilir. Bu etkinliklerin tümü için çocuk, güvenli ve çekici bir mekâna ihtiyaç duyar. Çocuklar için çekici, ilginç ve güvenli mekânlar bağımsız-serbest hareket etmeyi mümkün kılar. Sokaklar, çocuklara böyle bir mekânı sunar [85].

Çocukların çevresel yeterliliğinin doğrudan yapı ve doğal çevrelere güvenli erişim olanağı ile ilişkili olduğu keşfedilmiştir. Ev ortamına yakın alanın özellikle önemli olduğu tespit edilmiştir [86]. Çocukların erişimin olduğu, var olabildikleri sokak, evlerinin olduğu sokak, konut sokağıdır.

3.3 Bölüm Değerlendirmesi

Dünyada ve Türkiye’de kentsel nüfusun büyük bir bölümü çocuklardan oluşsa da, bu kentsel mekânlarda çocuğun refahını arttırmak için bir etken oluşturmamaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 31. maddesinde dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinlikler başlığı altında “Çocuk, dinlenme, boş zaman değerlendirme oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunma hakkına sahiptir” ifadesi yer almaktadır [3]. Bu doğrultuda, çocukların kentte sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamını sürdürmeleri ve gelişimleri için gerekli fiziksel, sosyal ve kültürel ortama sahip olmaları en temel hakları olmasına rağmen, çocuklar kentsel mekânların en az düşünülmüş kullanıcılarıdır.

Kentsel mekânda etkin kullanımı olan açık alanların bulunması çocuğun fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişiminde ve sağlığında önemli bir yeri vardır. Gelişen çocuğun; sosyalleşme, bir yere bağlılık, çevresiyle etkin etkileşimi gibi belli ihtiyaçları, konut ve

yakın çevresinde karşılanmaktadır. Sürekli yenilenen bir dünyada hızlıca değişime uğrayan bir çevre içindeki çocuklar, kent yaşamının olumsuz etkileriyle karşılaşmak zorunda kalmaktadırlar. Günümüz kentlerinde çocuklar sokağa çıkamayan ve kısıtlanmış bir çevrede yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Doğal oyun alanlarının ve araçlarının yokolması, serbest oyunların azalması, oyunun doğadan ve insanlardan yalıtılması, gitgide daha fazla kapalı alandaki eğlenceye dönüşmesi gibi gelişmeler, çocukların kent mekânından uzaklaşmasına ve kapalı mekânlara hapsolmesine neden olmuştur [87].

Tonucci [88] kentsel mekânın çocuklar için önemini anlatırken, çocukların yetişkinlerden ayrı olan, sadece kendilerine ayrılan ve yetişkinler tarafından kontrol altında tutuldukları oyun alanları istemediğini; kaydırakların ve salıncakların olduğu parkların modern çağın bir buluşu olup çocukların gereksinimi ve ihtiyaçlarını gözönünde bulundurmadığından bahsetmektedir. Çocuklar için doğru olan oyun alanı kamusal mekândır; kapı girişlerinden ve merdivenlerden başlayarak, evin bahçesinden sokak mekânına, kaldırıma gidene kadar, meydanlar ve oyun alanlarıdır. Çocukların gerçek ihtiyaçlarını gözetken bir kentsel mekânın tasarlanması gerekmektedir. Kentsel mekânlar çocukların hayal gücünü kısıtlamayacak, tersine güçlendirecek şekilde tasarlanmalıdır; böylelikle çocuğun kente dair geleceğe dair hayaller kurması, bu hayalleri gerçekleştirmek için gereksinim duyduğu güveni ve bilinci aşılama, ileride kendisini kente ait bir birey olarak hissetme duygusunu güçlendirme mümkün olabilir.

Kentleşme sürecinde kentlerde yaşayan insan sayısının giderek artması ile günümüz kentlerinde, kentsel açık alanlar yerini binalara ve motorlu taşıtlara bırakmıştır. Kentlerde artık daha çok bina ve daha az kentsel açık mekân bulunmaktadır. Binalardan geri kalan açık alanlar, motorlu taşıtlar tarafından kullanılır hale gelmiştir. Motorlu taşıt sahipliğinin ve kullanımının artmasıyla kentin sokakları otomobillerle dolmuştur. Sokaklarda artan trafik yoğunluğu ve trafik tehlikesinden en çok çocuklar etkilenmektedir. Dış mekân kullanımında çocuklar taşıtlarla yarışır konuma gelmiştir. Motorlu taşıtların kullanımı ve park halinde beklemesi süreçlerinin her ikisinde de sokaklar taşıtlarla işgal edilmekte, kent sokaklarında çocuklar için yer kalmamaktadır. Bununla birlikte motorlu taşıtların sokaklarda oluşturduğu trafik yoğunluğu ve tehlikesi çocukların hareketlerini kısıtlamakta, yakın çevrelerinde yer alan oyun alanlarına,

parklara ve yeşil alanlarına ulaşımını kısmen engellemektedir. Çocukların hareketliliğine engel koyan bu trafik tehlikesi çocukların dışarı çıkmasına mani olan faktörlerin başında gelmektedir [70].

Çocukların dış mekân kullanımını etkileyen en büyük faktörün güvenlik olduğu görülmektedir. Güvende hissettiren mekânlar çocukların fiziksel mekânda daha rahat hareket etmesini ve oyun kalitesinde arttırıcı etkileri vardır. Ebeveynlerin de dış mekâna dair en büyük kaygısı güvenlik problemidir. Çocuklarını güvensiz olduğunu düşündükleri dış mekâna gözetimsiz çıkmalarına izin vermemektedirler ki, bunu en çok yabancıların varlığı, kalitesiz fiziksel mekân, araç trafiği ve düşme-yaralanma gibi sağlık kaygıları neden olmaktadır. Bu güvenlik sorunu, çocukların yakın çevrelerindeki oyun alanlarını, parkları ve yeşil alanları kullanmalarını da olumsuz etkilemektedir.

Çocukların kentsel mekânları kullanımında karşılaştığı olumsuz etkenlerden biri de çevre (hava, trafik, gürültü, çöp vb.) kirliliğidir. Kentte yaşayan çocuklar, motorlu taşıtların oluşturduğu hava (egzoz) ve ses (gürültü, korna) kirliliğine maruz kalmaktadırlar. Motorlu taşıt sahipliğinin giderek daha da artması ile bu kirlilik de artış göstermektedir. Çocukların yaşadıkları yerleşimlerde de bulunan çöp vb. kirleticilerin olması, çocukları rahatsız etmekle birlikte bu kirlilik çocukların sağlığını büyük ölçüde olumsuz etkilemektedir.

Günümüzde taşıtların ve yapıların yoğunluğunun oluşturduğu olumsuz koşulları, çocukların kamusal mekândan fiziksel ve sosyal anlamda etkileşimini kesmesine sebep olmuştur. Taşıtların hâkimiyetinde olan sokaklara erişiminde engelleri olan çocuklar daha güvenli görülen evlerde hapsolmuşlardır. Kentlerde artan motorlu taşıt trafiği, kentsel mekâna erişimin kısıtlılığı, sosyal güvensizlik, çevre (hava, ses, vb.) kirliliği gibi pek çok konunun yanısıra kötü tasarım da çocukların kentsel mekândan uzak tutulmasına neden olmaktadır. Çocukların kentsel mekânda en çok vakit geçirdikleri, onlara informal oyun alanları sunan, oturma, dinlenme, arkadaşlarıyla buluşma ve sohbet etme gibi pek çok aktiviteyi sağlayan evlerine yakınlığı ile erişimi kolaylığı olan mekân, sokak mekânıdır.

Sokaklar, çoğu zaman, kentlerdeki en hayati, ancak yetersiz kullanılan kamusal mekânlardır. Sokak, her şeyin ötesinde karşılaşma, sosyalleşme ve tanış olmayı

sağlayan gözetilen ve denetlenen bir etkinlik mekânıdır; birçok işlevi beraberinde taşımaktadır.

Tarih boyunca, kent sokakları günlük yaşamın önemli bir parçası olmuştur. İnsanlar sokakla içiçe yaşamaktaydılar. Seyahat, alışveriş, sosyalleşme gibi günlük faaliyetler sokaklarda devam etmektedir. Sokaklarda, çocukların kamusal dünyayla ilgili ilk uyarıldığı, arkadaşları ve komşuları ile biraraya geldiği ve mekânlardır. Sokaklar aynı zamanda ulaşım kanallarıdır [96].

Motorlu taşıtların sokaklardaki hâkimiyeti ve sokakların motorlu taşıtlar için düzenlenmesi ve tasarlanması, sokakların sosyal boyutuna olumsuz etkiler yapmıştır. Sokakların sosyal hayattan mahrumiyeti çocukların sokaktan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Sokakların sosyal ve fiziksel özelliklerini geliştirerek çocukların tekrar sokaklarda varolabilmeleri sağlanmalıdır.

ÇOCUĞUN KENTSEL MEKÂN OLARAK SOKAK KULLANIMI

Çocukların kent yaşamına katılımında, erken yaşlarda hareket ve sosyalleşme olanağı buldukları ilk kamusal mekân sokaktır. Çocuk bölümünde de bahsedildiği gibi, kentsel mekânda aktif kullanımı olan açık alanların bulunması, çocuğun fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişiminde ve sağlığında büyük öneme sahiptir [90]. Çocukların bilişsel gelişimini etkileyen çevreleri, sadece fiziksel veya sadece sosyal çevre değildir. İkisinin birarada iyi olduğu çevre çocukların bilişsel gelişiminde güçlü bir destek vermektedir [91]. Sokak mekânı sahip olduğu fiziksel ve sosyal yapısı ile çocuklara bu yönden destek vermektedir. Gür vd. [84], sokakların oyun alanlarına çok üstün olan en önemli yanını, yapay-anlık gruplar oluşturmamasından çok düzenli “arkadaşlıklar”, “bir topluluğa bağlılık” ve “ait olma duygusunu” oluşturmaları olarak açıklamıştır.

Çocuğun Fiziksel Çevresi

Çocuğun fiziksel çevresi, büyümesiyle daha geniş alanlara yayılır ve daha karmaşık hale gelir. Kentsel açık alanların keşfi, çocuk için evinin bulunduğu sokaktaki kaldırımdan başlamaktadır. Bu gelişme aşamalı olarak konut yakın çevresindeki oyun alanları, dükkânlar ve okul yolculuğu ile devam eder; kentte bağımsız hareket özgürlüğü ile sonlanır [90].

Çocuğun evinden 5-10 dakikalık mesafede bulunan alan, çocuğun fiziksel çevresinin sınırlarını oluşturmaktadır [92]. Çocuk için fiziksel çevre, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi ile paralel ilerleyen; konut, konut yakın çevresi-ön, arka bahçe, konut merdivenleri, evin önü/kapı önü-, sokak, okul, park vb. mekânlar olarak çeşitlilik gösterir. Çocuğun fiziksel çevresi içinde yaşadığı bu mekânlardır [93].

Çocuklar dışarıda oynarken çevreyle olan kişisel ilişkileri giderek şekillenmektedir. Çocuk oyun oynadığı, arkadaşlarıyla buluştuğu evinin önünü “benim evimin önü”, yaşadığı sokağı “benim sokağım”, yaşadığı mahalleyi “benim mahallem” olarak nitelendirir. Çocuk çevresiyle etkileşime girdikçe fiziksel, sosyal ilişkileri gelişmektedir [94]. Çocukların fiziksel çevreleri, yetişkinlere göre, daha dar bir alanı kapsamaktadır, daha az hareket özgürlükleri vardır. Bu da çocuklara bu mekânları daha farklı kullanabilme becerisini kazandırır. Sokakların çocuklar üzerinde bir oyun alanından daha cezbedici etkisi bulunmaktadır. Çocuklar, planlanmamış alanları -esnek işlevi olan mekânları- kullanmayı sevmektedirler; yerel sokaklar, apartman blokları arasındaki avlular, apartman ve merdiven boşlukları gibi. Bu mekânlar, çocukların buluşmak, konuşmak, etrafta beraber gezinmek, oyun oynamak için seçtikleri yerlerdir. Sokaklar, çocuklara evdeki dar mekânın aksine sosyalleşebilecekleri, serbestçe oyun oynayabilecekleri imkânları sunmaktadır [95].

Açık alanda oyun, çocuklara fiziksel ve sosyal çevrelerini keşfetme, su, çamur gibi doğal oyun elemanları ile duyuşsal tecrübeler edinme, hayal güçlerini kullanarak yeni oyun kurma gibi olanakları sağlar [96]. Çocuklar oyun oynarken etraflarını keşfederler, bu sırada vücutlarının kapasitesini ve riskleri farkedip değerlendirme becerileri kazanırlar. Çocuklar çevrelerinde sahip oldukları güvenli mekânlar sayesinde gelişimlerine de o derecede katkı sağlanmış olur [97].

Açık kentsel mekân, sosyal ve duygusal gelişim açısından da ciddi bir rolü vardır. Clements’e [96], göre çocukların korku, kaygı, üzüntü, kızgınlık gibi duygularından arındırılması, bunalım ve tedirginlikten kurtulması için, dış mekânda rahatça oynamasının büyük bir öneme sahiptir. Çocukların fazla televizyon ve bilgisayar kullanımı, güvenli olmayan fiziksel ve sosyal çevre şartları, daima meşgul olan ebeveynler gibi olumsuz etkilerden uzaklaşması açısından dış mekân oyunları önemlidir.

Kimbro, Brooks-Gunn ve McLanahan’ın gerçekleştirdiği araştırmada dış mekânda oyun oynama süresinin artışıyla obezitenin azaldığı belirlenmiştir [98]. Fiziksel etkinlik, zihin ve vücut sağlığı büyük önem taşır fakat özellikle kent sakini çocuklar yeteri kadar fiziksel etkinlik içinde olamamaktadırlar [99]. Fiziksel ve sosyal çevreye ait birtakım

özellik çocukların rahat bir şekilde hareket etmelerini kolaylaştırmakta ya da sınırlandırmaktadır [100].

Açık alanda bağımsız hareketi sınırlı olan çocuklar Zomervrucht'a göre [90] aşağıdaki yönlerden geride kalmaktadır:

(1) Sosyal gelişme: Çocuklar, açık hava oyun alanlarında yeni arkadaşlar edinir ve sosyalleşirken aynı zamanda yeni durumlara uyum yeteneklerini geliştirirler.

(2) Fiziksel gelişme: Açık alanda oyun ve egzersiz ile sadece sağlıklı olmakla kalmaz, aynı zamanda yetişkinlikte obezite ve sağlık problemlerini azaltarak, sağlıklı kemik gelişimi, duruş ve dengeleme becerilerini geliştirir.

(3) Bilişsel gelişim: Yeni şeyler keşfetmek, çocukların mekânsal farkındalığını geliştirir ve dünyanın nasıl yapılandırıldığına dair anlayışlarını geliştirirler. Bağımsız hareketi engellenen çocuğun, sosyal, fiziksel ve bilişsel gelişimi olumsuz etkilenmektedir.

Çocukların açık alanda geçirdiği vaktin azalması sonucunda ise; çocuğun bağımsız hareketliliğinin olmaması, obezite, göz bozuklukları ve bilgisayar bağımlılıkları gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmaya göre, Amerika'da çocukların %17 si, 12.5 milyon çocuk obezite hastasıdır. Çocuklarda obeziteden farklı olarak, diyabet, astım, D vitamin eksikliği ve dikkat eksikliği gibi rahatsızlıklar son 10-15 yılda artış göstermiştir. Evde oturan, evde daha fazla vakit geçirmeye başlayan bir yaşam tarzının gelişmesi, çocuk sağlığındaki düşüşe sebep olmaktadır. Günümüzde çocuklar, elektronik medya kullanarak daha fazla zaman geçirmektedirler [101].

Hollanda'da yapılan bir araştırmada, çocukların günışığı almaksızın çok uzun süre kitap, tablet veya bilgisayar başında vakit geçirmelerinin, göz hastalıklarını tetiklediği belirlenmiştir. Açık alanda oyun oynamanın veya vakit geçirmenin obezite, hiperaktivite ve dikkat eksikliği, sosyal anksiyete ve depresyon gibi rahatsızlıkların iyileşmesinde olumlu etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Hastalıkların oluşmaması ve ilerlememesi için çocukların günde en az 2 saat sokakta oynamaları çözüm olarak sunulmuştur [102].

Bugünkü çocukların, önceki nesillere göre açık alanlarda oynamak için, Bölüm 3'te de bahsedildiği gibi, daha az fırsatları bulunmaktadır [103]. Çocuklar, kendi sınırları içinde

de olsa her zaman kent mekânında var olmuşlardır. P. Aries'e göre ilk çağlardan yirminci yüzyıla kadar çocuklar her daim kentin bir parçası olmuşlardır. Sanayileşme ile birlikte kentsel mekânların motorlu taşıtların hâkimiyetine girmesiyle birlikte çocuğun kentle ilişkisi kesilmeye başlamıştır. Çocuk, kentlerin büyümesi ile birlikte gelişen güvenlik endişesi vb. nedenlerden dolayı kamusal mekânlardan koparak özel mekânlara (konut, okul, oyun alanları, vb.) doğru itilmiştir [104].

1979 yılında yayınlanan bir gazetede yer alan haberde çocukların kentsel mekâna olan ihtiyaçlarını ve şikâyetlerini dile getirmişlerdir [105].

“Sokak duvarlarına “Siz de çocuk oldunuz. Bizi serbest bırakın... Çocuk hürdür... Oyun hakkımızı, söke söke alırız...” şeklinde yazmışlar. Sloganlarının altında görülen, ‘E.B.C.S.Ç.’ (Ekmekçi Baş Cami Sokağı Çocukları) nın kısaltılmış kimliği... Arabaların arasında, kendisini beklemekte olan tehlikelerden habersizce oyun oynamakta olan, ‘E.B.C.S.Ç.’ den bir çocuk şunları söylüyor:

“Oyun oynayacak yer bulamıyoruz abi... Bir yandan babalarımız kızar, bir yandan gelen geçen karıştır... Sanki oynayacak başka yer varmış gibi, buralarda oynamamızı istemiyorlar. Biz de düşündük taşındık bunları duvarlara yazmaya karar verdik. Belki anlarlar da, bizi rahat bırakırlar diye...”

Bu örnekte çocukların kent mekânından uzaklaştırılmaya başladığını ve çocukların bu uzaklaştırılmaya karşı direnişi görülmektedir.

Çocuklar, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nde de kabul edilen “, dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunma hakkı”na sahiptir [3]. Bu doğrultudaki çocukların kentte sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamını sürdürmeleri ve gelişimleri için gerekli fiziksel, sosyal ve kültürel ortama sahip olmaları en temel haklarıdır. Çocuklar, düzenlenmiş konut çevrelerinin en önemli kullanıcıları olmalarına rağmen en az düşünülmüş olanlardır. Aktif oyun çağındaki çocukların gereksinimlerine uygun düzenlemeler oldukça azdır. Gelişen çocuğun; sosyalleşme, bir yere bağlılık, çevreye ilişkin bilgi edinme gibi belli gereksinimleri vardır. Tüm bu gereksinimler konut ve yakın çevresinde karşılanmaktadır [22]. Günümüz kentlerinde çocuk sokağa çıkamayan ve kısıtlanmış bir çevrede yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Doğal oyun alanlarının ve araçlarının yok olması, serbest oyunlarının azalması, oyunun

doğadan ve insanlardan yalıtılması, gitgide daha fazla eğlenceye dönüşmesi gibi gelişmeler, çocukların kent mekânından uzaklaşmasına ve kapalı mekânlara hapsolmalarına neden olmuştur [87]. Şahin'in [106] de bahsettiği gibi çocuk en yakın çevresinde pek çok olumsuz şartlara maruz kalmakta ve kenti yetişkinlerinin şartlarıyla yaşayabilmekte, büyüğün toplu taşıma kullanması gibi o da okula servisle gitmek zorunda kalmakta, televizyon ve bilgisayar sayesinde, dünyanın öbür ucundaki kentleri, hatta uzayın derinliklerini tanırken, içinde yaşadığı kenti tanımamaktadır.

Kentleşmenin artmasıyla kentlerde yaşayan insan sayısının gittikçe arttığı günümüz kentlerinde, kentsel açık alanlar yerini binalara ve motorlu taşıtlara bırakmıştır. Kentlerde artık daha çok bina ve daha az kentsel açık mekân bulunmaktadır. Binalardan geri kalan açık alanlar, motorlu taşıtlar tarafından kullanılır hale gelmiştir. Motorlu taşıt sahipliğinin ve kullanımının artmasıyla kentin sokakları otomobillerle dolmuştur. Sokaklarda artan trafik yoğunluğu ve trafik tehlikesinden en çok çocuklar etkilenmektedir. Dış mekân kullanımında çocuklar taşıtlarla yarışır konuma gelmiştir. Motorlu taşıtların kullanımı ve park halinde beklemesi süreçlerinin her ikisinde de sokaklar taşıtlarca işgal edilmekte, kent sokaklarında çocuklar için yer kalmamaktadır. Bununla birlikte motorlu taşıtların sokaklarda oluşturduğu trafik yoğunluğu ve tehlikesi çocukların hareketlerini kısıtlamakta, yakın çevrelerinde yer alan oyun alanlarına, parklara ve yeşil alanlarına ulaşımını kısmen engellemektedir. Çocukların hareketliliğine engel koyan bu trafik tehlikesi çocukların dışarı çıkmasına mani olan faktörlerin başında gelmektedir [89].

Çocukların dış mekân kullanımını etkileyen en büyük faktör güvenlik olduğu görülmektedir. Güvende hissettiren mekânlar çocukların fiziksel mekânda daha rahat hareket etmesini ve oyun kalitesinde artırıcı etkileri vardır. Ebeveynlerin de dış mekâna dair en büyük kaygısı güvenlik problemidir. Çocuklarını güvensiz olduğunu düşündükleri dış mekâna gözetimsiz çıkmalarına izin vermemektedirler ki, bunu en çok yabancıların varlığı, kalitesiz fiziksel mekân, araç trafiği ve düşme-yaralanma gibi sağlık kaygıları neden olmaktadır. Sokağın güvenlik sorunu, çocukların yakın çevrelerindeki oyun alanlarını, parkları ve yeşil alanları kullanmalarını da olumsuz etkilemektedir [70]. Çocukların kentsel mekânları kullanımında karşılaştığı olumsuz etkenlerden biri de hava kirliliğidir. Özellikler çocuk oyun alanlarının anayol ve cadde-sokak kenarlarına

konumlandırılması trafik ve hava kirliliği sebebiyle uygun olmadığı, oyun alanlarının mümkün olduğunca, ağaçlarla çevrili veya deniz kenarlarında ve özellikle trafiğin olabildiğince uzağında konumlandırılması gerekmektedir [107]. Çocuklar, geleceğin güçlü bir simgesidir. Çocukluğunda, bir bireyin çevreyle olan ilişkisinin hayatı boyunca en kritik dönem olduğu düşünülmektedir. Çocuklar, çevrelerindeki dünyaya aktif olarak katılarak çevre ile kişisel ilişkilerini kuramazlarsa, bu durum gelecekte çevre sorunlarına çözüm bulma becerilerinin gelişimini olumsuz olarak etkiler [108]. Çocukluğunda yaşadığı kentle, sokakla irtibatı olmayan, sokağı tanımayan, bilmeyen çocukların gelecekte, o kentle bir bağ kurması beklenemez.

Çocukların kentsel mekân kullanımını etkileyen başlıca faktörler Çizelge 4.1 'de açıklanmıştır.

Thomas ve Thompson [108], yaptığı araştırmada, çocukların kentsel açık mekânlara dair endişe ve korkularını aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Trafik: Çocukların birebir yaşadığı veya yakınlarının yaşadığı trafik kazaları, kentsel açık mekânı tehlikeli olarak görmelerine neden olmaktadır.
- Yabancılar/Suçlular: Çocukları etkileyen önemli bir korkudur. Sokağın tehlikeli olduğuna inanmalarına neden olmaktadır.
- Kaybolma korkusu: Kaybolma ihtimalinde, yabancılar için savunmasız hale gelme endişesinin oluşmasına neden olmaktadır.
- Zorbalık: Başka çocuklar tarafından hor görülme, zarar görme korkusudur. Çocukların çoğunluğunda olmasa da bu korkuyu yaşayan çocuklar mevcuttur.

22 Ağustos 2018 tarihinde İstanbul'da bir site parkında oynayan çocuklara gürültü yaptıklarından dolayı "sessiz olun" diyerek silahla havaya ateş edilmiş ve bir kız çocuğuna isabet eden kurşun çocuğun yaralanmasına sebep olmuştur [109]. Diğer endişe ve korkuların yanında bu ve bunun gibi olaylar açık alanlardaki terör korkusunu gözönüne sermektedir.

Çizelge 4.1 Çocukların kentsel mekân kullanımını etkileyen faktörler [110].

	Ana faktörler	Açıklama	Nasıl Etkiler?
Kişisel Faktörler	Demografik	Yaş, cinsiyet ve etnik durumu ile ilgili faktörler	Kişisel faktörler çocuğun kentsel mekâna bakış açısını etkilediği için önemlidir.
	Sosyo-ekonomik statü	Ailelerin gelir düzeyi, düşük gelirli, orta ve yüksek gelirli	
	Mekân deneyimi	Çocukların mekânlara aşinalığı ve mekânlarla olan özel deneyimleri	
	Aktif oyuna karşı tutum	Bireysel tercihler ve belirli oyun alanlarına karşı olumlu ve olumsuz tutumlar	
Fiziksel Faktörler	Tesislerin ve oyun ekipmanlarının tasarımı ve kalitesi	Oyun alanları, parklar gibi kamusal açık alanların erişilebilirliğinin sağlanması	Kentsel mekânın erişilebilirliğinin i, konfor ve kalite düzeyini etkilemektedir
	Çevresel faktörler/kentsel tasarım/güvenlik	Aktif oyun için yer seçimlerini etkileyen kentsel tasarım öğeleri ve sokak tasarımı	
	Sağlanabilirlik seviyesi	Açık havada işlevsel elemanların mevcudiyeti	
Sosyal Faktörler	Ebeveyn kısıtlaması ve çocuğun bağımsızlık düzeyi	Ebeveynlerin çocuk güvenliği konusundaki endişeleri, çocuklarının oynadığı bağımsız hareketliliğinin yanı sıra dışarda oynama kısıtlamasını da arttırmıştır.	Kentsel mekânın sosyal ortamı çocukların kullanımı açısından büyük bir öneme sahiptir.
	İnsanlar ve kültürler	Yabancılar, negatif kültürlere maruz kalma.	
	Sosyal boyut	Arkadaşlarının, akranların, komşuların çocuk oyunlarındaki etkiler	
	Coğrafi perspektif	Yerel “norm” kurmada ebeveynler arasındaki sosyal etkileşim	

Sokak, özel alanla en yakın temastaki kamusal alan olarak, kişiyi toplumla birleştiren ilk mekândır. Çocuk için de sokak, kente, kentsel mekânına ilk erişim sağladığı, tanıdığı mekân olarak büyük bir öneme sahiptir [73]. Sokaklar; geleneksel anlamda kentin ana elemanları, aynı zamanda çocukların oyun alanlarının da önemli bir parçası olmuştur. Sokaklar sosyalleşmenin çocuklar ve yetişkinler açısından en yoğun ve etkin alanıdır.

Sokaklar, çocukların fiziksel olarak aktif olması için doğal bir yol, açık alan oyunlarıdır. Çocukların açık alanlardaki ve sokaklardaki oyunu, çocukların fiziksel, bilişsel sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir role sahiptir [111]. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda sokak, bilişsel yeteneklerin geliştirilmesinde ve sosyalleşmede önemli bir faktördür [73].

Sokaklar ve sokak köşeleri çocukların buluştuğu, birbirini ve yetişkin komşularını tanıdığı, çevrelerini keşfettiği önemli buluşma mekânlarıdır. Sokaklar, çocuklara, özellikle sosyal ilişki ağlarını geliştirme sürecinde, evinden birkaç adım ötede oyun arkadaşı bulma ortamı sunarlar. Bu nedenle, uygun nitelikleri taşıdıkları takdirde, sokaklar düzenlenmiş oyun alanları ve çocuk bahçelerinden daha yüksek kullanım potansiyeline sahiptirler [55]. Sokaklar, çocuğa düzenli arkadaşlıklar ve bir yere ait duygusunu geliştirmesi adına olanaklar sağlaması, oyun alanlarına göre daha elverişli mekânlarıdır.

Hollanda'da yapılan araştırmada çocukların sokak kaldırımı gibi yapılandırılmamış mekânları, oyun alanlarına ve okul bahçelerine göre daha çok tercih ettikleri saptanmıştır [112]. Çocukların sokaklarda oynaması ve vakit geçirmesi, sokakların çocuk fiziksel çevresinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Moore [91], sokak mekânının çocuklar için cazip olmasının nedeninin başlıca nedenlerine, iki önemli özelliği gerekçe gösteriyor:

- Sokaklara erişim, yakındır ve kolaydır.
- Çocuğa genellikle gündelik oyunları için tercih ettiği, doğrusal oyun zemini sunmaktadır.

Sokaklar, çocuklar için fiziksel bir çevre olmanın yanında, işlevsel ve devamlı kullanılabileceği mekânlarıdır. Bununla birlikte sokaklar, çocukların etkin bir biçimde kullanılabileceği, bütün gereksinimlerini karşılayabileceği sosyal mekânlarıdır. Çocuk için evin bahçesi, sokak ideal bir oyun sahasını olur. Çocuk bu mekânlarda arkadaşlarıyla işbirliği yapar, akranlarıyla etkileşim halinde olur [23].

Kentleşme, kentlerde yaşayan çocukların açık alandaki oyunlarından sağlayabileceği fiziksel, sosyal ve psikolojik faydalara rağmen kent mekânıyla temasını yitirmelerine

neden olmuştur. Modern kent sokakları, kentliler için trafik ve güvenlik tehlikesi oluşturan bir yer haline gelmiştir. Sokakların bu durumu, insanları evlerinin mahremiyetinde kalmaya ve özel otomobillerinin içinde kalmaya zorlamıştır [74].

Motorlu taşıt trafiği nedeniyle günümüzde özellikle büyük kentlerin sokakları, çocukların kullanabileceği güvenli ortamlar olmaktan uzak mekânlar olmuşlardır. Çocukların yoğun olarak kullandığı konut sokakları, hızlı trafik ve dikkatsiz sürücülerden korunmak zorundadır. [81]. Konut sokaklarının değişen fonksiyonları, çocukların aktif serbest oyun fırsatlarını kaybetmelerine neden olmuştur [113].

Çocukların trafiği kavraması zordur. Çocukların boyunun kısa oluşu onları, sürücü tarafından daha zor görülmelerine neden olurken, çocukların da gelen araçları görmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, çocukların bakış açıları yetişkinlerden üç kat daha dardır; seslerin nerden geldiğini ve yönünü kavramak da çocuklar için zordur. Motorlu araçlar, çocuklar üzerinde büyük bir tehlike oluşturmaktadır ve çocuk yaya yaralanmalarının oranını azaltmak için harcanan çabalar yetersizdir. Eğitim ve uygulamanın etkisi sınırlıdır. Yetkili mühendis ve tasarımcılar tarafından sokak tasarımı ve uygulamalarla yapılacak değişiklikler, çocuk yaya yaralanmalarını önlemek için gereklidir. Çocuk doğası gereği, trafikle baş edebilecek durumda değildir. Bu nedenle konut sokaklarında trafik hızının azaltılması için çalışmalar yapılması gereklidir. Çocuğu trafiğe adapte etmeye çabalamak yerine trafiği çocuğa göre adapte edilmelidir [114].

Bunlar ve benzeri birçok nedenle çocukların dışarıda hem tehlike içinde olduğu düşünülmekte hem de tek başlarına dolaştıklarında tehlike olarak görülebilmektedir [115]. Fiziksel ve sosyal güvenlik, çocukların açık alanlarının kalitesinin belirlenmesinde önemli etkenlerdir. [116]. Çocukların özgürce birtakım etkinliklere katılabilmesi için güvenli mekânlar oluşturulmalıdır [117].

4.1 Çocukların Sokak Hakkındaki Fikirleri

Uluslararası Çocukların Kenti Kongresi kapsamında 30 Nisan 2016 tarihinde 7-15 yaş grubu arası 16 çocuk ile birlikte, çocukları tanımak ve sokağın günümüz çocukları tarafından nasıl kullanıldığına dair bilgi edinmek amacıyla “Hayalindeki Sokak” adlı bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda çocuklara, anket uygulanmış ve çocuklardan ilk

önce yaşadıkları sokakları, ardından hayal ettikleri sokakları resmetmeleri istenmiştir. Çocukların sorulara yanıtlar ve çizdiği resimlerle çocukların sokakla olan ilişkisi ve sokak mekânından beklentileri irdelenmiştir. Anketteki soruları çocukların sokak kullanımı ve sokağa ilişkin düşüncelerini irdelleyen sorulardır [118].

Çalışmaya katılan çocukların “okula nasıl gidiyorsun?” sorusuna %44’ü yürüyerek gittiğini belirtmişlerdir. Okul yolculuğu, sokak kullanımında önemli bir yere sahiptir. Çocukların %30’u oyun oynamak, % 15’i arkadaşları ile eğlenmek için sokağa çıkmaktadır. Sokak mekânının oyun alanı ve rekreasyon alanı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sokaklar, olumsuz koşullarına rağmen çocuklar açısından halen cazibesini koruyabilen mekânlardır. Ankete göre çocukların dışarıda oyun oynamak için seçtikleri mekânların başında %41’lik oranla sokağın geldiği görülmektedir. Sokaktan sonra, %12’lik eşit oranlarla bahçe, okul bahçesi ve evin önü gibi mekânlar çocukların oyun alanları olarak seçtikleri mekânlardır. Evin önü, bahçe, sokak ve okul bahçesi gibi cevaplar, çocukların, çocuklar için tasarlanmış formal mekânların yerine daha informal alanları tercih ettiklerini ya da bu alanlara mecbur kaldıklarını göstermektedir [118].

Çocukların sokağa çıkış amaçlarını irdellemek için çalışmaya katılan çocuklara “Sokağa hangi amaçla çıkıyorsun?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplara göre çocukların %30’u oynamak, %15’i arkadaşlarla eğlenmek, %10’u ise gezmek amacıyla sokağa çıkmaktadır. Sokaklar bu çalışma genelinde olumsuz koşullarına rağmen çocuklar açısından halen cazibesini koruyabilen mekânlar olmuşlardır (Şekil 4.1)

Şekil 4.1 13 yaşındaki erkek çocukların yaşadıkları ve hayalindeki sokak çizimleri

Çocuklara yaşadıkları sokakta neleri sevdikleri sorulduğunda, sevdikleri öğelerin başında arkadaşları ve aileleri yer almaktadır. Sokak hayvanlarının olması da onların

sevdiği özellikler arasına giriyorken, bisiklet sürebilmek ve oyun oynayabilmenin de çocuklar için önemli olduğu görülmektedir. Sokağın etkinliklere elverişli olması, parkın olması gibi özellikler de çocukların yaşadıkları çevreyi sevmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir [118].

Çocukların yanıtlarına göre sokaklarında hiç sevmedikleri şeyler hakkında en çok evlerinin çevrelerinde oynarken, izin vermeyen/kızan komşuların ve taşıt trafiği/taşıtların ve yabancıların varlığıdır (Çizelge 4.2). Ayrıca, çöp sorununun onları fazlasıyla rahatsız ettiğine dair cevap vermişlerdir. Sevdikleri 'şeyler'de olduğu gibi sevmedikleri 'şeyler'de de çocukların yaşının büyümesiyle birlikte alınan yanıtlarda fiziksel mekâna dair özellikler daha da belirginleşmektedir.

Ayrıca çocukların sokaklarında olmasını istedikleri şeylerle ilgili sorulara; "yeşil alanlar, çimenlik, yemyeşil binalar ve fazlasıyla ağaç" yanıtları ise çocukların yaşadıkları çevrede yeşile ne kadar çok özlem duyduklarını anlatmaktadır. Çocuklar aynı zamanda sokaklarında park ve eğlence yerleri de görmek istemektedirler

Çocukların çalıştay ile ilgili hoşuna giden şeyler sorulduğunda, en çok dikkati çeken yanıtlar "fikirlerinin sorulması, sokağını hayal etmek ve özgürce, kısıtlama olmadan resim çizebilmek" olmuştur.

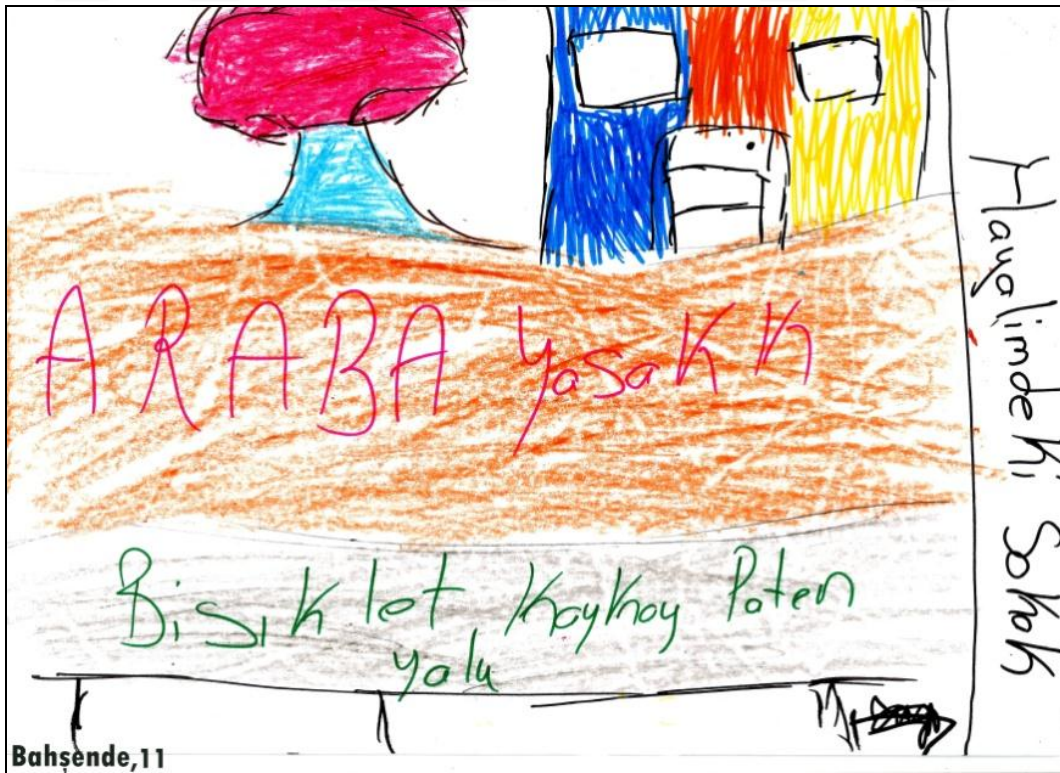
Çizelge 4.2 Çocukların sokakta sevdikleri ve sevmedikleri şeyler

7-11 yaş grubu		12-15 yaş grubu	
Yaşadığın sokakta en sevdiğin şeyler	Yaşadığın sokakta hiç sevmediğin şeyler	Yaşadığın sokakta en sevdiğin şeyler	Yaşadığın sokakta hiç sevmediğin şeyler
Arkadaşlarım	Top oynatmayan, kızan komşular	Arkadaşlarım	Araba trafiği
Ailem, evim	Araba çokluğu	İnsanların samimiyeti	Yabancılar
Huzurlu olması	Çöp sorunu	Sokağın etkinliklere elverişli olması	Ağaçların kesilmesi
Sokak hayvanları	Çocukların küfür etmesi	Parkın olması	İnşaat olması
Bisiklet sürmek	Bazı arkadaşlarım	Oynayabildiğim oyunlar	Güvensizlik
	Taşlar	Sağlık ocağı, bakkal,	Çöp sorunu

Çocukların fikirlerinin sorulmasından hoşnut olmaları, onların çevreleri ile ilgili karar alma sürecine katılmalarının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadırlar. Çocukların yaşadığı mekânlara dair, onlardan fikir almadan yapılan uygulamalar sonucu çocukların kısıtlanmakta olduğu farkedilmelidir. Bu çalıştay örneği, bir kez daha çocukların yaşadıkları mekânlar hakkında söz sahibi olma, fikir beyan edebilme ve alınacak kararlarda katılım hakkına sahip olmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır.

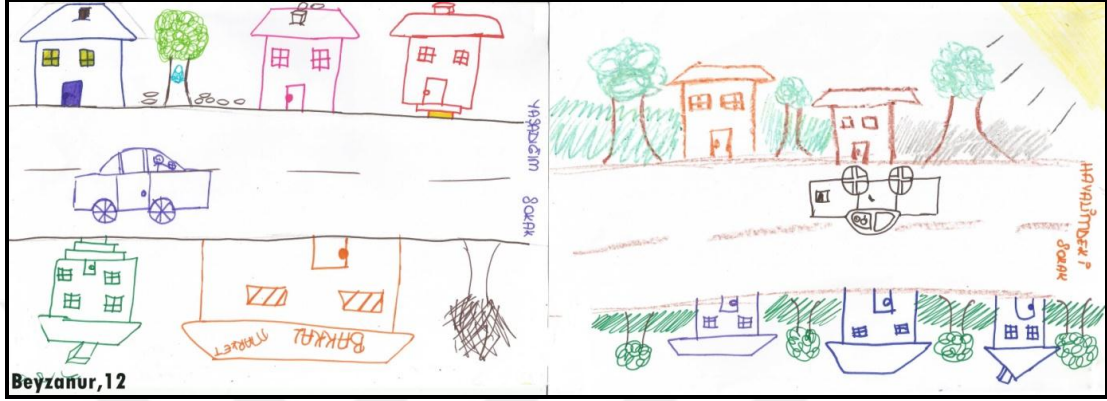
Çocukların resimlerinden ve anketlere verdikleri yanıtlardan sokakların somut çevresinden önce sosyal çevresinin iyi olmasını bekledikleri anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmada katılımcı çocukların sokak sakinleri ile iyi ilişkileri varsa, sokaklarından memnun olduğu gözlemlenmiştir. Çocuklar güvenlik ve pozitif iletişimin hâkim olduğu sokaklarda yaşamak istediklerini, sokak sakinlerinin baskısı olmadan dilediklerinde kendi sokaklarında oynamak, arkadaşlarıyla eğlenmek istediklerini belirtmişlerdir.

Fiziksel mekâna dair ise daha az taşıt ve daha fazla yeşil istekleri resmettiklerinden ve verdikleri yanıtlardan net bir şekilde anlaşılmaktadır; 'Araba yasak', 'arabaların sokağa belirli saatler süresince girmemesi', 'sokağın sadece yayalara açık olması', 'yemyeşil binalar', 'fazlasıyla ağaç' gibi ifadeler bu istekleri anlatmaktadır(Şekil 4.2).

Şekil 4.2 11 yaşında bir kız çocuğun sokak mekânında arabalara karşı tutumu

Çizilen resimlerin çoğunda ağaç, çiçek ve güneş görülmektedir (Şekil 4.3). Çocukların doğal alana duydukları hasretin bir göstergesi olan bu durum, çocukların doğal elemanların bulunduğu mekânlara olan gereksinimini göstermektedir. Çocuklar, parkın evlerine yakın hatta sokaklarında var olmasını hayal etmektedirler, parka kolay bir şekilde erişmek istemektedirler.

Şekil 4.3 12 yaşındaki kız çocuğun yaşadığı ve hayalindeki sokak çizimi

Anket ve resim analizlerine göre, çocukların gelişimi açısından büyük bir önemi olan konut yakın çevresindeki sokakların motorlu taşıtların hâkimiyetinde oluşundan çocukların duyduğu rahatsızlık gözlenmiştir. Bunun yanında yoğun yapılaşma nedeniyle yeşil alanların ve kentsel açık alanların azlığı da çocukları olumsuz etkilemektedir. Yoğun yapılaşma ile azalan kentsel açık alanlara, parklara, çocuk oyun alanlarına erişilebilirliğin kısıtlılığı da çocukları kentsel mekândan uzak tutan etkenler arasındadır.

Sokaklar, olumsuz koşullarına rağmen çocuklar açısından halen cazibesini koruyabilen mekânlar olmuşlardır. Sokakların çekiciliğini arttırmak ve güvenliği sağlayabilmek için yurtdışında pek çok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler ile konut alanlarındaki sokaklar, taşıt trafiğinden uzaklaştırılarak veya taşıt trafiği azaltılarak özellikle çocuklar için daha yaşanır hale dönüşmektedir.

4.2 Sokak İyileştirmeleri

Motorlu taşıtların henüz varolmadığı zamanlarda sokak, insanların yürüyüş yaptığı, çocukların sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdiği, bir eğlence, pazar yeri ve benzeri kamusal sosyalleşme mekânıdır. Teknolojinin gelişimi ile birlikte sokak, artan motorlu taşıtların kullanım alanı haline gelmiştir. Motorlu taşıtların sokaklardaki hâkimiyeti

hava, gürültü ve görüntü kirliliği oluşmasına, sokakların güvenliğinin azalmasına, sokağın sosyal mekân olarak kullanımını azalmasına neden olmuştur.

Sokağın, yaşayan çevrenin fiziksel ve sosyal bir parçası olduğu; motorlu taşıt hareketleri, sosyal ilişkiler ve sivil faaliyetler için ortak kullanım alanı olduğu Kevin Lynch, Donald Appleyard, Jane Jacobs, J. B. Jackson ve William Whyte gibi birçok yazar tarafından da tartışılmıştır [119]. Sokağın motorlu taşıtların hâkimiyeti altına girmesinin sonucu oluşan; yoğun trafik, güvenlik, vb. sorunlar nedeniyle iyileştirilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Yirminci yüzyılının sonlarına doğru, kent sokaklarında motorlu taşıtların oluşturduğu yoğun trafik ve bu trafiğin olumsuz etkilerini azaltmak adına trafik sakinleştirme, paylaşımlı sokak (Woonerf, Home Zone vd.) ve benzeri iyileştirmeler uygulanmaya başlanmıştır.

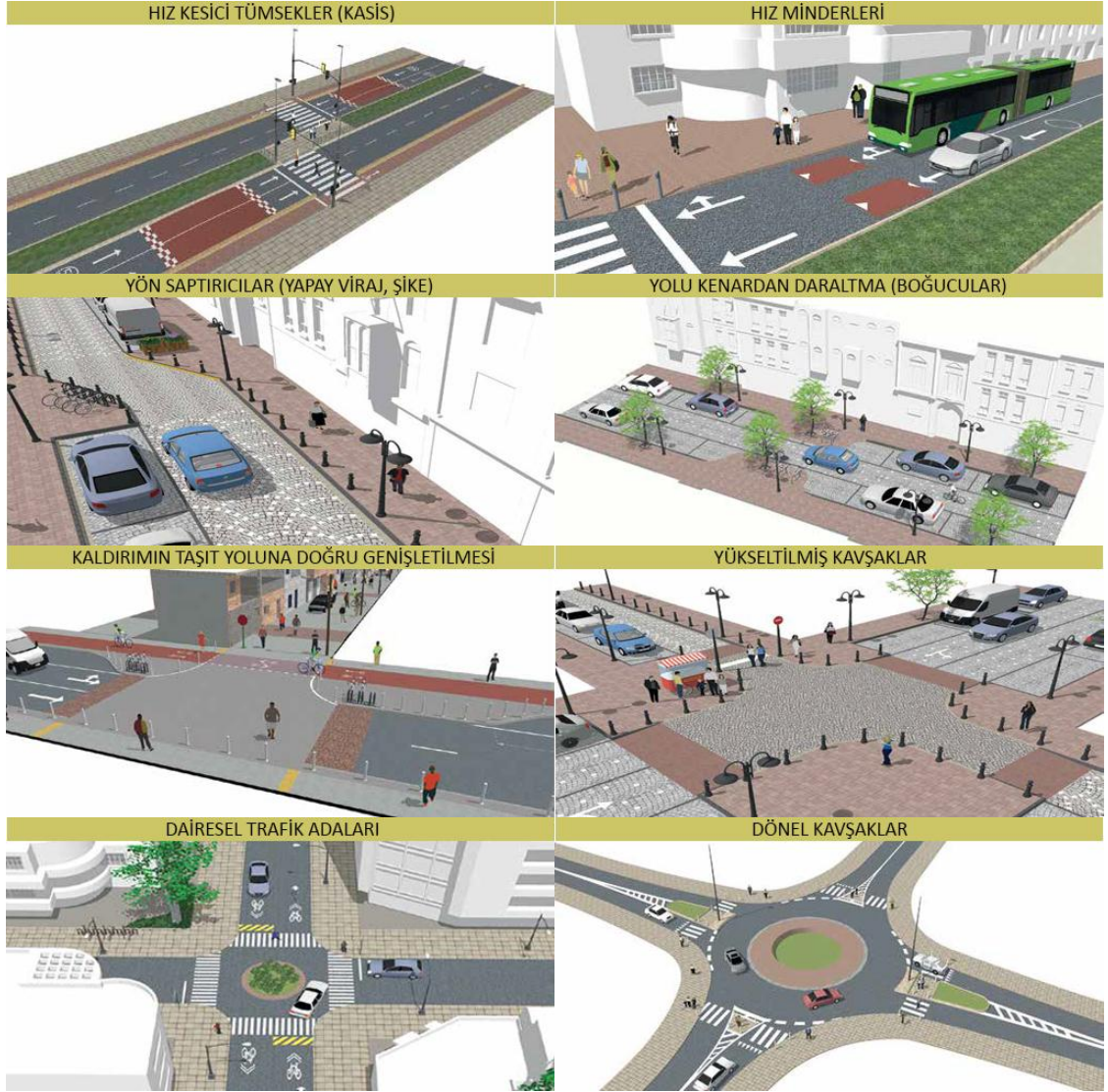
4.2.1 Trafik Sakinleştirme

ITE tanımına göre trafik sakinleştirme, esas olarak motorlu taşıt kullanımının olumsuz etkilerini azaltan, sürücü davranışını değiştiren ve motorsuz sokak kullanıcıları için koşulları iyileştiren fiziksel önlemlerin bir birleşimidir [120].

Trafik sakinleştirme (traffic calming) özellikle konut alanlarında, okul ve benzeri kullanımların bulunduğu yaya yoğunluğu yüksek kritik bölgelerde ve kent merkezlerinde uygulanan, trafik hızını azaltarak ve sürücülerin dikkatli araç kullanmasını sağlayarak trafik güvenliğini arttırmayı hedefleyen fiziksel düzenlemelerdir. Ayrıca ulaşımına ayrılmış olan alanın daha tanımlı ve anlaşılır hale getirilmesi sonucunda yapılı çevrenin mekân kalitesinin arttırılmasında da katkı sağlanabilmektedir. Trafik sakinleştirme araçlarına örnekler şunlardır (Şekil 4.4):

- Hız kesici yol kasisleri veya tümsekler,
- Hızı azaltmayı sağlayan farklı yol kaplamaları,
- Döner kavşak veya benzeri yönlendirici “ada”lar inşa ederek trafikte sola dönüşleri daha kontrollü ve güvenli hale getiren önlemler,

- Hemzemin yaya geçiş noktalarında kaldırımların genişletilmesi yöntemiyle araç yolları daraltılarak hızın düşürülmesini sağlayan düzenlemeler,
- Yolun tek tarafında veya her iki tarafında ard arda çıkıntılar veya adalar oluşturularak yolun güzergâhının değiştirilmesi ve yapay bir dönemeç oluşturulması ile sürücünün aracını yavaşlatmasını zorunlu kılan uygulamalar [121].

Şekil 4.4 Trafik sakinleştirme uygulamaları [122].

Trafik sakinleştirme iki ana kategori olarak tanımlanan belirli trafik sakinleştirici önlemleri:

- Birincisi, araç hızını azaltmaya yönelik önlemler (hız azaltma önlemleri)
- İkincisi, sakin sürüş için elverişli bir ortam oluşturmaya yardımcı olan destekleyici tedbirler (çevre ve güvenlik önlemlerinin desteklenmesi)

Trafik sakinleştirmenin temel amacı, motorlu taşıt trafiğinin olumsuz etkilerini azaltmaktır. Trafik sakinleştirmenin diğer önemli hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

- Yayalar, bisikletliler ve fiziksel engelliler dâhil olmak üzere hassas sokak kullanıcıları için güvenliği ve rahatlığı geliştirmek,
- Kaza sayısını ve etkisini azaltmak,
- Gürültü ve hava kirliliğini azaltmak,
- Dinlenme ve çocuk oyunu gibi faaliyetler için yer sağlamak,
- Sokak görünümünü iyileştirmek ve trafik işaretlerinin sayısını azaltmak,
- Mekânda yeşil doku öğelerinin kullanımı ve iyileştirilmesini sağlamak,
- Yerel ekonomik ve kültürel faaliyetleri teşvik etmek,
- Yaya ve toplu taşıma ilişkilerinin kurulmasını sağlamak,
- Çevrede genel bir iyileşme elde etmek,
- Motorlu taşıtlar tarafından uygun olmayan sokakların gereksiz kullanımından vazgeçirmek [123].

Aydın ve Günay [124] ülkemizde, yerleşim yerlerinde meydana gelen kazaların %82'sinin sokaklarda olduğunu, meydana gelen kazaların %41'nin aşırı hız sonucu oluştuğunu dile getirmektedirler. Yerleşim alanlarında gerçekleşen kazaların nedeninde hız limitlerine uymayan sürücüler olduğu söylenebilmektedir. Bu probleme çözüm olarak ülkemizde yaygın ve bilinçsiz şekilde düşey hız kesiciler (hız rampası, kasis, çizgileme vb.) kullanılmaktadır.

Ülkemizde en fazla trafik sakinleştirmeye yönelik önlem olarak hız kesici tümsekler (kasisler) kullanılmaktadır [125]. Özellikle kavşak girişlerin, yaya ve okul girişlerin, oyun parkları öncesi/sonrası veya konut alanlarına yerleştirilen bu hız kesici kasisler yeterli olamamaktadır (Şekil 4. 5). Zira hız limitini aşan sürücüler bu tümsekleri ya son anda farkına varıp ani frenle hızını azaltmakta ya da hızını hiç azaltmadan yolculuğuna sürdürmektedir [124].

Trafik sakinleştirme önlemleri, sokağın motorlu taşıt ile olan ilişkisini iyileştirmeye, yoğunluğunu ve hacmini azaltmaya yöneliktir. Bu sebeple, sokağın sosyal bir mekân olarak işlevlerini iyileştirmeye yardımcı olmamakta, fiziksel olarak motorlu taşıttan kaynaklı sorunların iyileşmesini sağlamaktadır. Sokakları sadece fiziksel olarak değil, sosyal, psikolojik ve algısal boyutlarıyla birlikte ele alarak yapılan düzenlemeler, tüm sokak kullanıcıları için daha faydalı olacaktır.

Şekil 4.5 Özellikle okul önlerine uygulanan kasis örneği [126].

4.2.2 Play Streets (Oyun Sokakları)

“Play Streets” kent sokaklarında oyun oynayan çocuklara motorlu taşıtların tehdit olması sonrası gelişmiş bir uygulamadır. 1914 yılında New York’ta bir polis şube müdürü, kentin çeşitli yerlerinde, çocukların Pazar günü hariç oyun oynayabileceği ve öğleden sonraları trağın yasaklandığı alanlar oluşturmuştur. Bu girişim “Play Streets” in ilk adımlarını oluşturmuştur. İngiltere’de 1922-23 yıllarında trafik kazasında ölen çocuk sayısının 12.000’in üzerine çıkması ile “Play Streets”, 1935 yılında İngiltere’de de uygulanmaya başlamış ve başarılı olmuştur. 1938 yılında İngiltere “Play Streets” için hazırlanan kanun tasarısı kabul edilmiştir. Yerel yetkiler, çocukların oyunu için sokağı belirli saatlerde veya tamamen trafiğe kapatmaktadırlar. 2005 yılı itibari ile “Play Streets” sadece çocukların oyun alanı değil, ebeveynlerine de sosyal bir ortam oluşturmuştur. Amerika ve İngiltere, görüleceği üzere “Play Streets” kavramının ortaya

çıkmasına öncülük eden ülkeler olmasının yanında, Belçika gibi birçok Avrupa ülkeleri de uygulamaktadırlar [127], [128].

“Play Streets (Oyun Sokakları)”, çocuklara ve topluluklara aktif oyun ve fiziksel aktivite yapmak için alan sağlayan motorlu taşıt trafiğinin olmadığı sokaklardır. Yetersiz aktif oyun alanlarına sahip okul ve topluluk grupları için oyun sokakları, fiziksel aktivite için sokakları açar, öğrenciler ve sokak sakinlerine fayda sağlamaktadır. Çocukların ve ailelerinin komşularını tanımalarına ve iletişim kurmalarını sağlamaktadır. “Play Streets”, çocuklara kendi mahallelerinde, sokaklarında aktif olmalarına olanak sağlayan güvenli bir mekân oluşturmaktadır [129].

“Play Streets”, Belçika kentlerinde, okul tatillerinde belediye ve yerleşim sakinleri işbirliği ile düzenlenmektedir. “Play Streets”, okul tatillerinde belirli bir süre için çocukların güvenli bir şekilde oynayabileceği bir sokaktır. Belçika’da düzenlenen bu sokaklarda motorlu taşıt trafiği yasaktır (Şekil 4.6). Böylece sokakta oynayan çocukların oyunları engellenmemekte ve tehlike altında kalmamaktadırlar [130].

Şekil 4.6 “Play Street” oyun oynayan çocuklar [131].

Play Streets uygulamasının Türkiye’deki temsillerinden biri “Sokak Bizim” derneğinin gerçekleştirdiği olduğu, “Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinlikleriyle, etkinlik boyunca belirlenen saatler arasında sokak, motorlu taşıt trafiğine kapatılarak yayaların, bisikletlilerin ve engellilerin kullanımına sunulmaktadır. Sokakta çocuklarla resim atölyesi, çocuklara trafik eğitimi her yaştan insanla pilates türü spor aktiviteleri, bisiklet

turları, tiyatrocuların gösterileri, piknik yapmak gibi çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir (Şekil 4. 7).

Şekil 4.7 “Ayda Bir Gün Sokak Bizim” etkinliğinde sokakta resim yapan çocuklar [132].

Sokak Bizim Derneği’nin bir diğer etkinliği olan “Otomobilsiz Gün (Carfree Day)” Avrupa Hareketlilik Haftası (European Mobility Week)¹ kapsamında 2010 yılında başlayarak her yıl 22 Eylül’de gerçekleşmektedir.

Türkiye’de oyun sokağı ilk olarak Ankara’da Çankaya Belediyesi tarafından düzenlenmiş ve İstanbul, Kocaeli ve İzmir gibi diğer illerde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Gerçekleştirilen uygulamalarda oyun sokağı, belirli bir sokağı oyun sokağı olarak ayırarak, motorlu taşıt trafiğinin yavaşlatılması veya tamamıyla engellenmesi ile oluşturulmuştur. İstanbul’da Esenler Belediyesinin öncülük ettiği “çocuk sokağı” İstanbul’un pek çok ilçelerinde örnek alınarak uygulanmaya başlamıştır. Aynı şekilde Batman, Konya vb. birçok ilde de uygulanmaya devam etmektedir. Oyun sokakları, Çekmeköy Belediyesi Mimar Sinan Mahallesi Görkem Sokakta olduğu gibi belirli süre

¹ 2002 yılından bu yana, Avrupa Hareketlilik haftası, mobilite ve sürdürülebilir kentsel ulaşımın teşvik edilmesi yoluyla halk sağlığını ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi; insanlara kent sokaklarının rolünü keşfetmeye ve hava kirliliği gibi kentsel sorunlara başa çıkmak için pratik çözüm sunmayı amaçlamıştır.

için hizmet verirken [133], Esenler Belediyesi 330 Sokak (Şekil 4. 8), yılın tamamında hizmet vermektedir [134].

“Çocuk sokağı” olarak adlandırılan bu sokaklar, “Play Streets”ten farklı olarak, motorlu taşıt trafiğini yasak kılarak çocuklara sokağın tamamını, tüm yıl boyunca özgürce kullanabilecekleri bir mekândır. Sokağın tamamı çocuklara ve sokak sakinlerine hizmet etmektedir. Bu sokaklar, çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine olumlu etkileri düşünülerek tasarlanmıştır. Ancak, avantajlarının yanında daha detaylı düşünülmesi gereken dezavantajları da bulunmaktadır. Örnek olarak, Esenler Çocuk Sokağının avantajları ve dezavantajları aşağıdaki Çizelge 4.3’deki gibidir [135].

Çizelge 4.3 Esenler Çocuk Sokağını avantaj ve dezavantajları [135].

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
Çocuğa değer verilmesi	Yeterince erişilebilir olmayışı (tasarım sorunları)
Güvenli bir oyun alanı oluşturulması	Toplu taşıma araçları ile kolay gidip gelememek
Çocuğun gelişiminde oyunun önemi	Çevre sakinleri için gürültü oluşu
Akranlarla iletişim kurabilme olanağı	Sadece sokak ve yakın civarında oturanlara hitap edebilmesi
Sosyalleşme için önemli bir fırsat	İlk yardım birimi ihtiyacı
Psikolojik sorunların azalması (içe kapanıklılık, yalnızlık vb.) için olumlu bir fırsat	Yaratıcı oyun alanlarına olan ihtiyaç
Çocuklarda şişmanlık/obezite sorunları ile baş edebilme için bir fırsat	Özellikle iklimin soğuk günleri için kapalı alanın yeterince düşünülmemiş olması
Çocuk ve gençleri zararlı alışkanlıklardan koruma	Engelli/engelsiz tüm çocukları kaynaştırma/kapsama ve empati kurabilme olanaklarının yetersiz olması
Kültürümüzde unutulmakta olan oyunları hatırlatması ve oyuna uygun ortam hazırlaması	Esenler’deki engelli çocuklar için donatı, oyun elemanı vb. eksikliği
Çocukta çevre bilinci ve aidiyet duygusunun oluşumuna pozitif katkı	
Ebeveynlere de zamanı değerlendirme olanakları sunması	

Ülkemizde uygulanan “çocuk sokağı” gibi uygulamalar, çocukların kentlerin planlanması ve tasarlanmasında düşünülmesi adına güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ancak, “çocuk sokağı” gerçekleştirilen ilçede bir ya da iki tane olması sebebiyle ortalama olarak birkaç mahalleye bir tane çocukların özgürce oynayabilecekleri bir sokak düşmektedir. Öncelikle “çocuk sokağı” olarak tasarlanan sokaklar, en çok uygulandığı sokak ve yakın çevrede bulunan sokakta yaşayan çocuklar tarafından erişilebilir sokaklardır. Bu sokaklardan uzakta kalan çocuklar, yine yoğun motorlu taşıt trafiğinin olduğu sokaklarda oyun oynamaya çalışmakta ya da oynayamamaktadır. Bir sokakta birleşen çocukların oyun sırasında oluşturduğu gürültü ise sokak sakinleri tarafından dezavantaj olarak görülmektedir.

Şekil 4.8 Esenler'deki Çocuk Sokağı [136].

“Çocuk sokağı” çocukların kamusal bir mekânda, güvenli bir şekilde oyun oynamalarına imkân sağlayan bir mekân oluşturmaktadır. Sokağın özellikleri incelendiğinde, özel olarak yerleşim alanlarında yeşil alan olarak tasarlanan çocuk oyun alanlarından, parklardan ve çocuk bahçelerinden pek bir farkı kalmamaktadır. Sokak, bir mekân olmasının yanında kamusal bir alandır ve sosyalleşmenin, aidiyetin temelini oluşturan bir kavramdır. Sokağın, çocuklar üzerindeki etkileri dikkate alındığında, sadece oyun alanı olarak tasarlanması, çocuklar açısından yeterli olmayacaktır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı sokağın fiziksel bir mekân olmanın yanında sosyal, psikolojik bir mekân olarak da algılayıp tasarımı ona göre yapılmalıdır. Çocukların gereksinimlerine

cevap veren mekânlar oluşturmak için çok yönlü düşünüp, o mekânın erişilebilirliğini, güvenliğini, çeşitliliğini, çekiciliğini ve konforunu sağlamak gerekmektedir.

4.2.3 Paylaşımlı Sokaklar

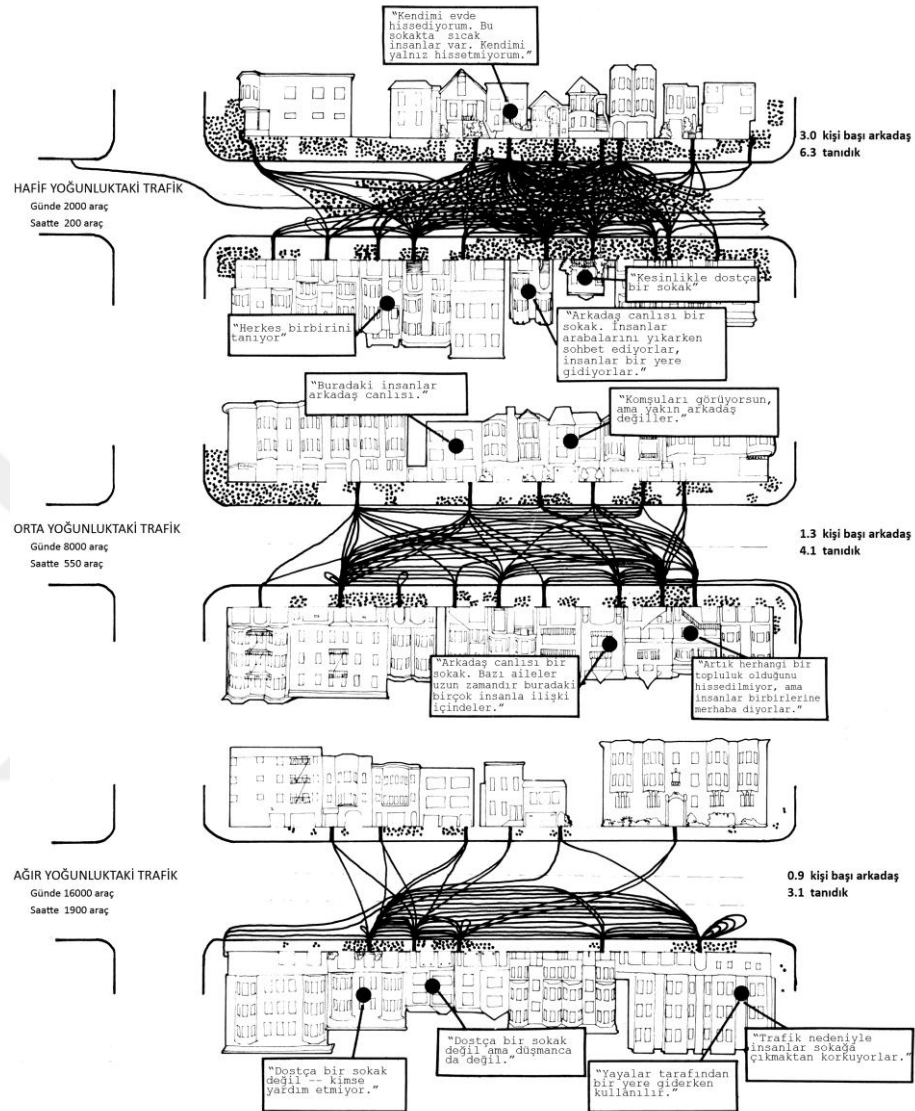
Motorlu taşıtların henüz var olmadığı zamanlarda sokak, insanların yürüyüş yaptığı, çocukların sosyal faaliyetlerini gerçekleştirdiği, bir eğlence, pazar yeri ve benzeri kamusal sosyalleşme mekânıdır. Teknolojinin gelişimi ile birlikte sokak, artan motorlu taşıtların kullanım alanı haline gelmiştir. Bu da, motorlu taşıtların sokaklardaki hâkimiyetine bağlı olarak, hava, gürültü ve görüntü kirliliği oluşmasına, sokakların güvenliğinin azalmasına, sokağın sosyal mekân olarak kullanımını azaltmasına neden olmuştur.

Sokağın, yaşayan çevrenin fiziksel ve sosyal bir parçası olduğu; motorlu taşıt hareketleri, sosyal ilişkiler ve sivil faaliyetler için ortak kullanım alanı olduğu Kevin Lynch, Donald Appleyard, Jane Jacobs, J. B. Jackson ve William Whyte gibi birçok yazar tarafından da tartışılmıştır [84]. Sokağın motorlu taşıtların hâkimiyeti altına girmesinin sonucu oluşan; yoğun trafik, güvenlik, vb. sorunlar nedeniyle iyileştirilmesi gerektiği düşünülmüştür [81]. Trafik yoğunluğuna göre sokak sakinleri arasındaki iletişime olan etkisi, sokakların iyileştirmesi gerekliliğini göstermektedir (Şekil 4.9).

Yirminci yüzyılının sonlarına doğru, kent sokaklarında motorlu taşıtların oluşturduğu yoğun trafik ve bu trafiğin olumsuz etkilerini azaltmak adına trafik sakinleştirmesi, paylaşımlı sokak (Woonerf, Home Zone vd.) ve benzeri iyileştirmeler uygulanmaya başlanmıştır.

Konut sokaklarında artan trafik yoğunluğu, gürültü, hava kirliliği ve otopark sorunlarını azaltmak adına; yayaları, motorlu taşıtlara göre üstün kılan bir anlayış çerçevesinde “paylaşımlı sokak” kavramı geliştirilmiştir. Paylaşımlı sokak sisteminde, yayalar, oyun oynayan çocuklar, bisikletliler, park edilmiş taşıtlar ve hareket halindeki taşıtlar aynı sokak en kesitinde yer almaktadır; aynı sokak mekânını paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımlı kullanımın, birbirleriyle çeliştiği görülse de, fiziksel tasarım, yaya odaklı tasarımdır. Bu uygulamalardaki koşullar, yaya için, diğer yerleşim sokaklarından daha güvenlidir. Sokağın fiziksel yapısını yeniden tasarlamak, yayaların sosyal ve fiziksel

mekânının geri verilmesini sağlamıştır. Bu sokaklarda, sürücülerin gereksinimleri ikinci planda, konut sokağının esas kullanıcıları olan yaya ve bisikletlilerin gereksinimleri önceliklidir [119].

Şekil 4.9 Sokaklardaki motorlu taşıt trafiğinin sokaktaki sosyal yaşama etkisi [81].

Paylaşımlı sokaklar, benzer prensiplerle farklı ülkelerde farklı isimlendirilmişlerdir; Hollanda’da “Woonerf”, İngiltere’de “Home Zone” gibi. Hollanda’daki Woonerf uygulaması, sokak mekânının önemine, mekân duygusuna odaklanırken, İngiltere’deki Home Zone uygulamaları, trafiği iyileştirme, kolaylaştırma ve kazaları azaltmanın üzerinde durmuştur [137]. Woonerf uygulaması yasal mevzuatta yer alırken, Home Zone uygulaması, yerel otoriterlerin inisiyatifinde gerçekleştirilmektedir; yasallaştırılmamıştır [138].

4.2.3.1 Woonerf

Hollandaca “woonerf” , konut bahçesi, avlusu anlamına gelmektedir. 1970’lerin sonlarına doğru Avrupa’da popüler hale gelen yeni bir fikirdir. Bu fikrin temellerini İngiliz mimar ve yol mühendisi olan Colin Buchanan atmıştır. 1959 yılında Trafik Bakanlığı için kentsel ulaşımı geliştirme konusunda yaptığı araştırmada etkin trafik akışının sağlanması ve yayalar açısından sokak mekânının bozulmasına, yaya ve motorlu taşıtların arasındaki çatışmaya dikkat çekmiştir. Fikir ilk olarak İngiltere’den çıkmasına rağmen ilk uygulamayı gerçekleştiren Hollandalı plancılardır. Hollandalı Niek De Boer, Buchanan’ın trafik ve yayalarla ilgili düşüncelerinden esinlenerek bir bahçe içinde motorlu bir taşıt sürüyormuş hissi veren sokaklar tasarlamıştır (Şekil 4.10). Tasarımın temelini motorlu taşıtları ikinci planda, yayaları birinci planda olmasını sağlamak vardır ve bu sokaklara “woonerf” adı verilmiştir [119], [139].

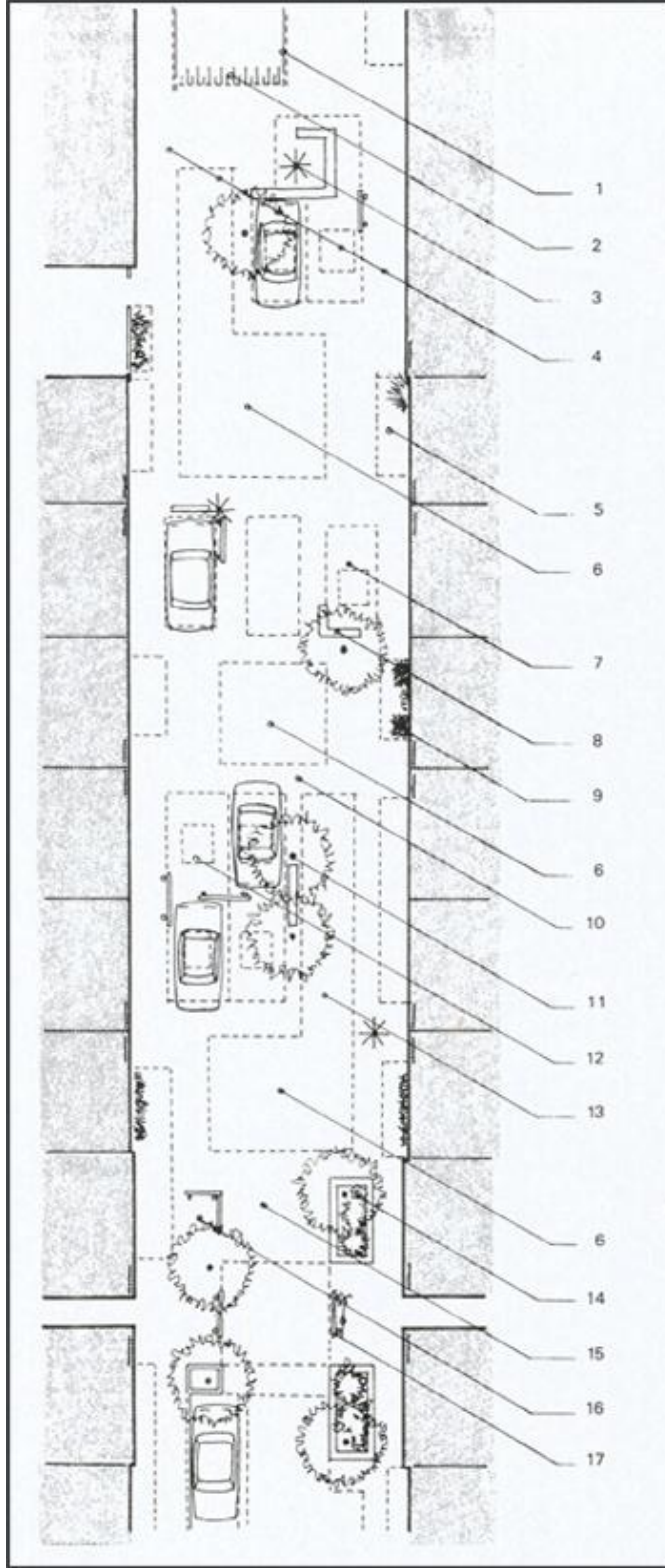
Woonerf tasarım standartları ve ölçütleri 1976’ da Hollanda hükümeti tarafından kabul edilmiş ve yasallaştırılmıştır. Woonerf başarılarının ardından, 1970’lerin sonlarına doğru Almanya, İngiltere, İsveç ve Danimarka, Fransa ve Japonya ve 1980’lerin başında İsrail ve İsviçre uygulamalara başlamıştır. 1990 yılına kadar, Hollanda ve Almanya’da 3500’den fazla, Japonya’da 300’den fazla, İsrail’de 600’den fazla woonerf uygulaması gerçekleştirilmiştir [140], [119]. Woonerf konseptinin popülerliği ile yeni yerleşim bölgelerinde ana yerleşim alanı tipi haline gelmiştir.

Yoğun motorlu taşıt trafiğinden şikâyetçi olunan ve daha fazla çocuk oyun alanına ihtiyaç duyulan Delft’teki bazı düşük gelirli mahallelerde çözüm olarak ilk defa woonerf uygulanmıştır. Delft’teki woonerf başarıları kısa zaman içinde tüm Hollanda tarafından farkına varılmıştır.

Woonerf kavramı, uygulanan bölgelerde trafik davranışını değiştiren yeni ve güçlü bir fikirdir. Dünyanın pek çok yerinde uygulanmış olan paylaşımlı sokak tasarımları, çocuğun özgürce, güvenli ve bağımsız olarak etrafta dolaşmasını sağlamak için geliştirilmiştir [141]. Woonerf, motorlu taşıtlara hareket ve park etme imkânı verirken, öncelikle yerleşim sakinlerin sosyalleşmelerine ve çocukların evlerinin önünde güvenli bir şekilde oynamalarına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.11, 4.12, 4.13). Paylaşımlı sokak kavramı, uygulanan bölgelerde trafik davranışını değiştiren

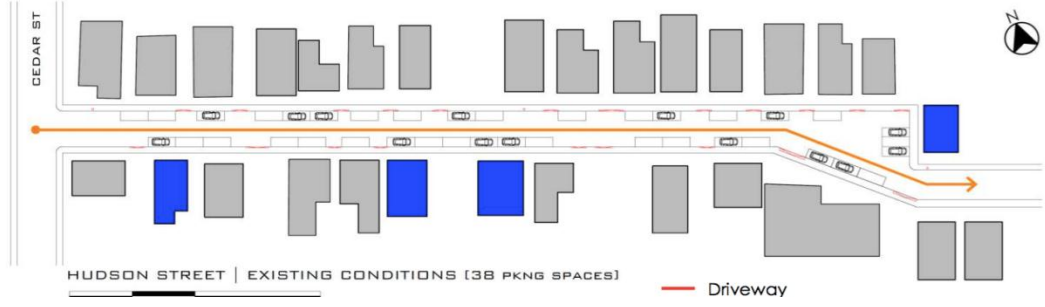
güçlü bir fikirdir. “İstenmeyen” motorlu taşıtlar, yasaklayarak değil, “özendirmeyerek” engellenmektedir [142]. Paylaşımlı sokak tasarım ölçütleri, sokakların motorlu taşıtların, yaya ve bisiklet ile birlikte kullanılabilmesi adına aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- ❖Sürücülerin mahalle alanında konuk olduklarını bildiren, mahalle kimliğini belirten açık ve net girişler oluşturulmalıdır.
- ❖Sürücü hızını kesmek için sokağın tasarımına yatayda eğriler eklenmelidir.
- ❖Konut sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılarken trafiği yavaşlatan; banklar, oyun elemanları, peyzaj öğeleri kullanılmalıdır. Motorlu taşıt yolu olan platform ile yaya yolu olan kaldırım arasındaki kot farkının kaldırılması; bunun yerine sürücüler, sokak mobilyaları, ışıklı levhalar, ağaçlar ve çeşitli kaldırım uygulamaları ile yönlendirmelidir.
- ❖Sokağın otopark yeri değil, yaşam mekânı olduğunu vurgulayarak; konut sakinleri için kısıtlı imkânlarla park yeri sağlanmalıdır [143], [137].
- ❖Ayrıştırılmayan bir zemin üzerinde motorlu taşıt trafiğinin ve yayaların hareketi çelişeceği düşünülse de, paylaşımlı sokak fiziksel tasarımı trafiğin azalması yöneliktir ve diğer konut sokaklarından daha güvenlidir. Güvenlik açısından, Almanya, Danimarka, Japonya ve İsrail'deki çalışmalar, standart sokaklara kıyasla paylaşılan sokaklarda % 20'den daha az kaza ve % 50'den az ciddi kaza olduğunu gösteriyor. En fazla fayda sağlayan gruplar yayalar, çocuklar ve bisikletlilerdir. Standart konut sokaklarında en yaygın trafik kazaları, çocuklarla ilgili kazalardır. İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, beş yaşın altındaki çocuklarla meydana gelen tüm trafik kazalarının yarısı evlerinin 100 metre uzaklığındadır [84]. Yapılan bu çalışma, konut sokaklarında yapılacak olan motorlu taşıt trafiğinin durultmasına yönelik iyileştirmelerle birlikte, çocukların kaza riskini büyük oranda azaltıldığını saptamıştır. Paylaşımlı sokaklar, çocuğa trafik açısından daha güvenli mekânlar sunmaktadır.

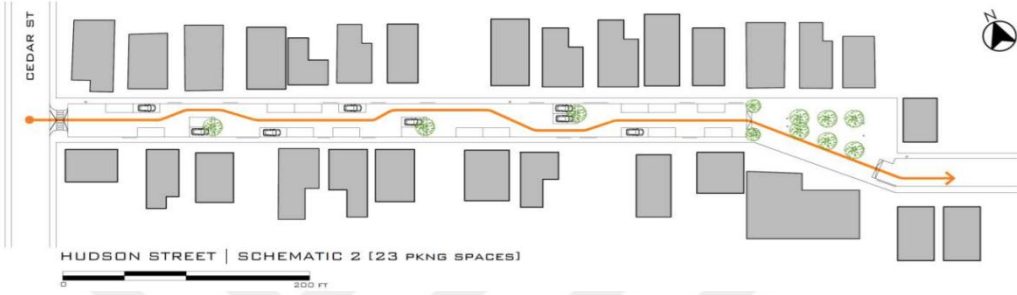

1. Kesintili kenar taşı
2. Taşıt geçişinin denetlenmesi
Bu hörgüç (yol tümseği) veya çıkıntı vb. olabilir.
3. Sokak lambasını çevreleyen oturma birimi
4. Değişik türlerde döşeme malzemelerinin kullanımı
5. Özel kullanım amaçlı kaldırım parçası
6. Yolun taşıt geçiş kesimlerinin bükülmesi
7. Taşıt park yerlerinin park etme olmadığı zaman oturma veya oyun yeri olarak kullanımı
8. Oturma/oyun birimi
9. İsteğe bağlı olarak yapı önünde bitki yerleştirilmesi
10. Taşıtların geçebileceği kesim sürekli çizgiler ile belirlenmekte.
11. Ağaç
12. Park yerlerinin (kutuların) işaretlenmesi
13. Dar geçit
14. Bitki tarhi
15. Cepheden cepheye oyun alanı
16. Taşıtların rastgele parkının engeller ile önlenmesi
17. Parmaklık, bisikletlerin bağlanması vb. amaçlar içinde kullanabilmekte

Şekil 4.10 Woonerf planı [139], [142].

Şekil 4.11 Sokağın Woonerf uygulamasından önceki planı [144].

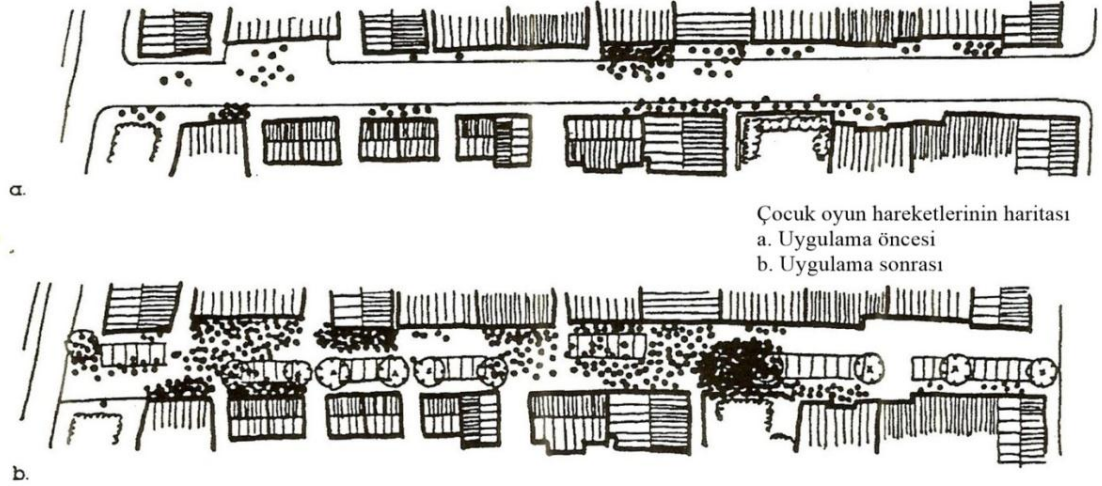
Şekil 4.12 Sokağın Woonerf uygulamasından sonraki planı [144].

Şekil 4.13 Norveç, Trondheim'de bir Woonerf uygulaması [127].

Eubank-Ahrens [145]'in çalışması, çocukların ve yetişkinlerin sokak faaliyetlerine odaklanarak, her iki yaş grubunun da açık havada kalma sürelerinin paylaşımlı sokaklara döndükten sonra hızla arttığını ortaya koymaktadır. Sokakta vakit geçiren çocukların ve gençlerin sayısında dikkate değer artış meydana gelmiştir (Şekil 4.14).

Sokak kullanıcılarının katıldığı çeşitli etkinlik sayısı da artmıştır, özellikle çocuk oyun faaliyetlerinde kendini göstermiştir. Sokak kullanıcılarında yaş gruplarına bakılmaksızın toplam kullanıcı sayısında önemli bir artış gözlenmiştir. Yaş grupları arasındaki etkileşimin de arttığı gözlenmiştir.

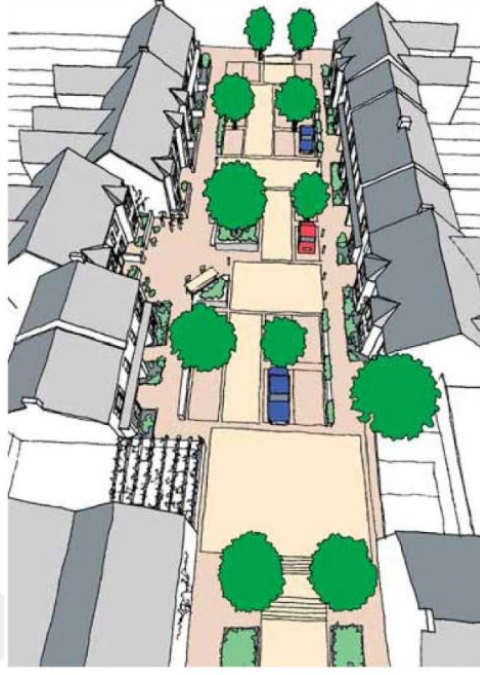
Şekil 4.14 Almanya'daki woonerf uygulamasının çocukların oyun mekânına etkisi [145]. Eubank-Ahrens [145]'in çalışması göstermektedir ki; woonerf, sosyalleşme için uygun bir çevre oluşturmaktadır. Sosyalleşmenin gelişmesi, etkileşimlerdeki ve açık hava kalış sürelerindeki artış, sokağın benimsenmesine yardımcı olmaktadır.

Paylaşımlı sokak düzeni, yayaalara birincil haklar vererek, sürücüye kendini misafir hissetmesini sağlamaktır. Paylaşımlı sokak özellikle çocuk aktivitelerine fayda sağlamaktadır. Güvenli bir çevre içinde oyun seçenekleri sunmakta ve sosyal iletişimi arttırmaktadır.

4.2.3.2 Home Zone

Konutlar arasındaki boşlukların tasarımının motorlu taşıtlar için yer sağladığı, ancak sakinlerin daha geniş ihtiyaçlarının da karşılandığı bir ortamdır. Sokak tasarımı, motorlu taşıtların hareketlerini kısıtlayarak bu taşıtların nasıl hareket ettirileceğini kontrol etmektedir (Şekil 4.15, 4.16, 4.17). “Home Zone” un amacı motorlu taşıtları sokak mekânından dışlamak değildir, sokak mekânının, taşıtların park işgalini azaltmaktır.

Sokak sakinleri, motorlu taşıt parklarının azalmasının zamanla sağladığı faydayı görebilirler [147].

Şekil 4.15 Home Zone örneği [147].

“Home Zone” için aşağıdaki hedeflerin yerine getirilmesi gerekmektedir:

- Konut bölgelerindeki güvenlik duygularını artırmak gereklidir; motorlu taşıt trafiği azaltılmalı ve sokakta daha fazla insan olması sağlanmalıdır.
- Yerleşim alanlarındaki kamusal alanların daha fazla kullanılmasını teşvik etmeli ve tasarım yoluyla sokakta daha geniş bir faaliyet çeşitliliği geliştirmelidir (Şekil 4.16). Özellikle, bu; çocuk, yaşlı insanlar ya da bedensel özürlü insanlar gibi daha az hareket alanına sahip olan insanlara faydalı olacaktır. Böylece konut bölgeleri, motorlu taşıt odaklı faaliyetlerden uzak olacaklardır.
- Yeni döşeme tarzı getirerek veya daha fazla peyzaj öğeleri teşvik ederek caddeyi görsel açıdan daha cazip hale getirmelidir.
- Hızlı akan trafik tehdidi sokaktan uzaklaştırıldığından, insanları yürümeye ve çevrede dolaşmaya teşvik etmelidirler.
- Sokak sakinleri, sokağa daha fazla özen göstermelidir.

- İdeal olarak, kentsel çevrenin kalitesini artırmaya ve kentsel yaşamın çekiciliğini arttırmaya yardımcı olmalıdır [147].

Şekil 4.16 Home Zone sosyal mekânı [147].

“Home Zone” sistemlerinin oluşturulması için anahtar ilkeler şöyledir:

- “Home Zone” yalıtılmış olarak düşünülmez.
- Düzenlemeler, motorlu taşıtların konut özel alanlarına çok yakın bir mesafede ilerlemesine izin vermeyen park ve peyzaj özelliklerini içerir.
- Düzenlemeler, işaret-tabela, peyzaj veya sokak mobilyalarının kullanımını düzenler; böylece bu unsurlar, görsel karmaşa oluşturmada, bütünleşmiş ve çekici bir hale getirilir.
- Uygulanan hiç bir zeminde de kaldırım kot farkı ayrım yoktur.
- “Home Zone” mekânına giriş net bir şekilde “Home Zone” işareti ile belirtilir. Dolayısıyla herkes tarafından kolayca “Home Zone” ve trafik sokakları arasındaki farkı anlaşılabilir.
- Sürücüler “Home Zone” içerisinde kendilerinin kalıcı olamadıklarını ve hız yapamayacaklarını algırlar.
- Kamu aydınlatması, geceleri hız azaltma önlemlerini vurgulamak için kullanılır.
- “Home Zone” içindeki ebatlar, acil durum araçlarının rahatça girmesine olanak sağlayacak şekilde olması gereklidir.

- “Home Zone” sokak sakinlerinin araçlarını konutlarının yakınlarına park etmelerine sağlamalıdır
- İmkân dâhilinde, konutların ön bahçelerin korunması sağlanır.
- Oturma alanları tüm sokak sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanır ve konumlandırılır.
- “Home Zone” sakinlerine rahatsızlık vermeyecek informal oyun ve ilgili etkinlikler için potansiyel mekânlar sunması düşünülerek sokak tasarlanır.

“Home Zone” da sokaklar, en yoğun halinde 100 den daha az sayıda motorlu taşıt olmalı, sokak 600 metreden kısa olmalıdır [143].

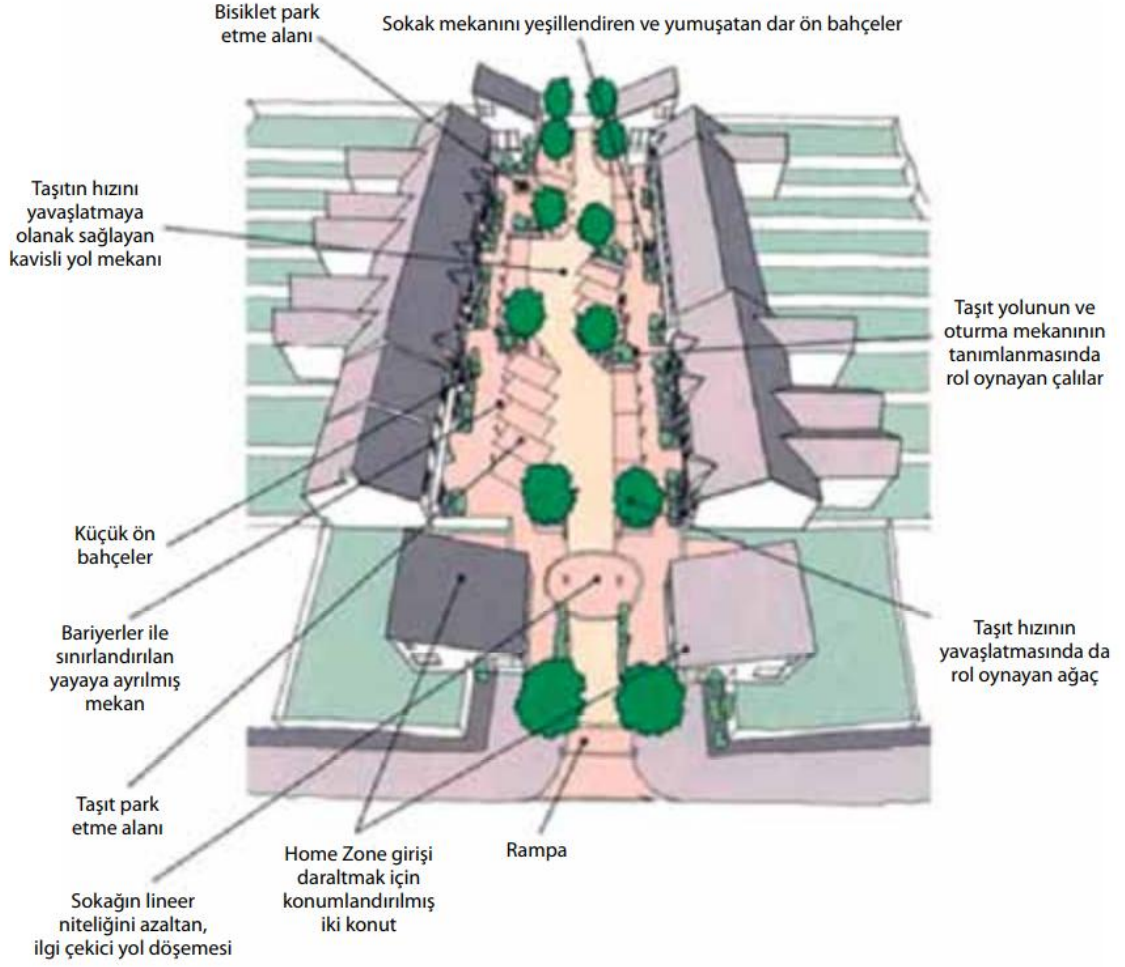
“Home Zone” düzenlemelerinin faydaları;

- Sosyal aktivitelerin artması;
- Çocuk oyun aktivitelerinin artması;
- Sokak mekânının daha verimli kullanılması;
- Daha cazip ve görsel olarak farklı bir sokak sahnesi;
- Sürücüler ve yayalar arasındaki iletişimi artırması;
- Daha fazla güvenlik seviyesinin sağlanması gibidir [147].

Sokakları her yaştan kullanıcı için güvenli hale getiren “Home Zone” da sokak; Şekil 4.17’te detayları görülebileceği gibi, motorlu taşıt trafiğinin yoğun olduğu sokaklardan, konforlu kent mekânlarına evrilmiştir. Motorlu taşıt kullanıcılarının, yetişkinlerin ve özellikle çocukların güven içinde hareket ettikleri açık mekânlardır.

Paylaşımlı sokaklar, trafik sakinleştirmeden daha fazlasını içerir (Şekil 4. 18 ve 4. 19). Sokak, herkes için güvenli ve davetkârdır, pek çok sosyal etkinlik içermektedir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmada da yaşlıların paylaşımlı sokak düzenlemesinden sonra daha aktif olduğunu, sokakların, yaşlılar için daha yürünebilir olduğunu belirtmektedirler [148].

Şekil 4. 17 Home Zone sokak mekânı [53], [146].

Şekil 4.18, 4.19 Home Zone uygulanmış bir sokağın öncesi (sol) ve sonrası (sağ)

[149].

Paylaşımlı sokak tasarımı, uygulandığı sokaklarda; trafik hızının ve yoğunluğunun azalmasını; sokak mekânının daha verimli kullanılmasını; sosyalleşmenin ve aktivitelerin artmasını; çocukların sokak faaliyetlerinde dikkate değer bir artmasını; kentsel mekân kalitesi artışını sağlamıştır. Sosyalleşme için uygun bir çevrenin gelişmesi ile birlikte tanış olma, aidiyet hissetme, çocuklar için oyun arkadaşı edinme gibi etkileşimlerdeki ve açık havada kalış sürelerindeki artış, sokağın benimsenmesine yardımcı olmuştur. Sokak mekânının benimsenmesi ile oluşan aidiyet hissi sokağın sakinleri tarafından, sosyal ve fiziksel anlamda korunmasını sağlamıştır [144], [89], [147], [141], [150].

Paylaşımlı sokak olarak yeniden tasarlanan sokaklar üzerinde yapılan çeşitli araştırmalarda, motorlu taşıt hızlarında önemli bir düşüşün ve daha az kazanın olduğu [151], düşük araç trafiği-yüksek yaya trafiği, iyi aydınlatmaya sahip olduğu [152] gözlenmiştir. Bitki örtüsün veya sokak mobilyası ile oluşturulan bir paylaşımlı sokak mekânı, yayaların motorlu taşıtla sokağı paylaşmasını kolaylaştırır [153]. Paylaşımlı sokaklar geleneksel sokaklara göre yayalara daha sosyal bir sokak mekânı deneyimi sunmaktadır.

Biddulph [154]'ün Home Zone ve trafik sakinleştirilmesi (traffic calming) gerçekleştirilen sokaklar arasında sokakların tasarımı ve kullanımı üzerine karşılaştırdığı araştırmasında, Home Zone sokaklarının trafik sakinleştirmesi olan sokaklara oranla daha kullanışlı olduğunu belirlemiştir. Home Zone sokaklarında, çocuklar daha uzun süre kalmakta, isteğe bağlı aktivitelere katılmakta ve sosyalleşmektedirler. Çocukların sokaktaki aktiviteleri doğrultusunda, motorlu taşıt sayısının azalmış olduğu görülmüştür. Trafik sakinleştirmesi uygulamsa ile sokaklar daha güvenli hale gelmesine rağmen, sokakların kullanılma biçiminde önemli bir değişikliğe yol açmadığını vurgulanmıştır. Bir sokakta veya yerleşim biriminde uygulanacak iyileştirmelerin sadece fiziksel özelliklerde kalmadan, kullanıcıları da düşünülerek sosyal ve psikolojik açıdan değerlendirilerek karar verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Özetlemek gerekirse, belediyelerin yukarıda bahsedilen pek çok nedenden dolayı kentlerde çocuk dostu sokak ilkelerini uygulamaları gerekmektedir. Çocukların oyun

oynayama, bisiklete binme ve bağımsız kamusal mekânda aktif olmalarının faydaları şunlardır:

- Ebeveynlerinin arabalarının arka koltuklarından daha fazlasını öğrenirler,
- Fiziksel aktiviteleri ile sağlıklarına olumlu etkileri olacaktır,
- Kişisel gelişimlerine olumlu etkileri olacaktır,

Ebeveynler için faydalar:

- Çocuklarının güvenli bir mekânda oynaması, güvenlik endişelerini azalması,
- Çocuklarının kendilerinden bağımsız hareket etmesi ile birlikte kendisine kalan zaman,

Kent için faydaları:

- Herkes için daha cazip,
- Daha az motorlu taşıt kullanımı, daha az trafik tehlikesi ve daha az tıkanıklık,
- Daha yüksek bir yaşam kalitesi ile yaşanabilir, sürdürülebilir ve güvenli bir kent olmasıdır [90].

4.3 KISS 2.0

“Kid Street Scan” (Kiss 2.0) adlı çalışma, “Childstreet 2005” konferansında belirlenmiş olan çocuk dostu sokak ilkeri üzerinden yapılan, sokağın nasıl çocuk dostu olduğuna dair bir değerlendirme aracıdır. Bu değerlendirme; kentsel politika ve planlamalardaki diğer taleplere kıyasla çocuk dostu olma konusunda daha fazla ağılık vermek; kent sakinlerine, ebeveynlere, plancılara ve tasarımcılara belirli sokakları değerlendirme konusunda yardımcı olmak; açık havada çocuklar için elverişli koşulların nasıl oluşturulacağı konusunda tartışmaya teşvik etmek gibi amaçlar doğrultusunda geliştirilmiştir.

Kiss 2.0’ ye göre bir sokağın çocuk dostu olabilmesi için 6 niteliği karşılaması gerekmektedir [155], [85], [93].

- Güvenlik (Protection): Sosyal güvenlik ve trafik güvenliği

Gerek insanlar açısından gerekse trafik açısından güvenlik bir sokağın çocuk dostluluğunun sınanmasında en başta gelen faktördür. Sokak mekânında yeterli derecede güvenliğin olmaması çocuğun serbest ve bağımsız olarak tek başına sokakta olmasına izin verilmemesine neden olmaktadır. Bu sebeple diğer beş nitelik de bu niteliğin durumuna bağlıdır. Trafik güvenliği için motorlu taşıt sürücülerinin sokak mekânında düşük hızda ve dikkatli ilerlemelerini gerektirirken, sokak sakinleri açısından güvenlik yetişkinlerin evlerinin içinden sokağı izlemelerini, sokağa çıkmalarını ve sokakta vakit geçirmeleri (eyes on the street) gerektirmektedir.

- Yürünebilirlik (Walkability):

Yürünebilirlik niteliği sokağı bir kenardan diğerine geçmek için uygun koşulları gerektirir. Bu nitelik iyi görüş, karşıya geçebilmek için kısa mesafe ve kesişme olanakları sunan ayırt edici geçiş kolaylıkları ile birlikte motorlu taşıt hızının azaltılması ve trafik yoğunluğunun sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Yürüyebilme niteliği sokanın kenarında yürümek için bir mekân olmadığı durumlarda insanlara sokağın ortasından yürüyebilmeleri için etkili hız azaltımını da gerekli kılmaktadır.

- Bisiklet kullanabilme (Cyclability):

Bisiklet kullanabilme niteliğinin gerçekleştirilebilmesi için sokak boyunca bisiklet sürülebilmesi ve sokağın bir tarafından diğer tarafına geçmek için uygun koşulların olması gerekmektedir. Yürüyebilme ve bisiklet kullanabilme bazı yönlerden aynı koşulları gerektirmektedir. Trafik hızının sınırlandırılması ile sokak bisiklet kullanmak için uygun olacağı gibi aynı zamanda yürüyebilme niteliği de gerçekleştirebilecektir.

- Sokağı tüm genişliği ile kullanabilme (Criss-Crossability):

Sokağı tüm genişliği ile kullanabilme sokak içinde özgürce hareket etme anlamına gelmektedir.

- Eğlenebilme (Enjoyability): Çekicilik ve çeşitlilik

Eğlenebilme sokak mekânının her yaştaki kullanıcısı için ilginç ve çekici olması anlamına gelmektedir. Yetişkinler ile gençlerin ve çocukların iletim halinde olması önemlidir.

Bunun gerçekleşmesi için sokaklar yalnızca bir rota olarak planlanmamalı, ayrıca bir yaşam alanı olarak düşünölmelidir.

- Oynayabilme (Playability):

Oynayabilme özel oyun olanakları sağlamaktan daha fazlası anlamına gelmektedir. Bakımlı, güvenli ulaşılabilirliğın ve yeterli güvenliğın olduğu mekânlarda çeşitli aktiviteleri gerçekleştirebilmektir.

Yukarıda bahsedilen ocuk dostu sokak değerlendirme ilkeleri, çalışmanın devamında belirlenen ocuk dostu sokak tasarım ölçütlerinde bir temel oluşturmuştur.

4.4 ocuk Dostu Sokak Tasarım Ölçütleri

ocuk dostu sokaklar, sokak sakinlerinin sosyalleşebildiği, çocukların açık alanda oyun oynayabildiği, bisiklete binebildiği, arkadaşlarıyla buluşup konuştuğu, düşük trafik hızı olan bir ortam oluşturan daha yaşanabilir sokaklardır. Çocukların özgürce kullanabilmesi adına konforu gözetilerek düzenlenen bu sokaklar, aynı zamanda, gençler, yetişkinler, yaşlılar, engelliler tarafından da konforlu mekânlardır. Bu mekânlar çocuklar için yaşanabilir mekânlar ise tüm yaş ve kabiliyetlerdeki insanlar için de erişim ve serbest dolaşımı mümkün kılan, engelsiz bir kamusal alan sağlamaktadır.

Ben-Joseph ve Warner [70] bir sokağın ocuk dostu olmasını sağlayan özelliklerini şöyle özetlemiştir:

- Bir kamusal mekân,
- Motorlu taşıt trafiğini özendirmeyen,
- Sokak yüzeyi, yayaların tüm sokak üzerinde önceliği (her yerde yürüyüş ve oynamaya izin verilir) ile birlikte motorlu taşıtlar tarafından paylaşılan,
- Açık bir şekilde işaretlenmiş girişleri olan,
- Kot farkı ile oluşturulan yaya kaldırımı gibi ayrılmış döşemeye yer verilmeyen,
- Araç hızı ve ahreketi, fiziksel engeller, sapma, bükme ve dalgalanma ile sınırlandırılmıştır.
- Sokak sakinlerinin konutlarının girişlerine doğrudan erişim korunur.

- Geniş peyzaj çalışmaları ve ekolojik altyapı.

Çocuk dostu sokaklar, ulaşım kanallarından daha fazlasıdır. İnsanların sokaklarda sosyalleşmeyi tercih edebilmekte ve daha uzun süre kaldıkları için çocukların sokaklardaki faaliyetlerini de desteklemiş olmaktadır. Çocuklar, davranış ve oyun seçeneklerine bu sokaklarda karşılık bulabilmekte ve evine yakın güvenli bir mekânda sosyal iletişimini de gerçekleştirebilmektedir. Sokakta kalma süresinin uzaması sosyal etkileşim şansını arttır. Bu sosyal kazanım, genellikle paylaşımlı sokaklara dönüştürülmüş sokaklarda artan çocuk oyun etkileşiminde gözlenmiştir.

Tranter ve Doyle [156], konut sokaklarının çocuk dostu sokak olabilmeleri konusunda sunduğu stratejiler şunlardır:

1. Konut sokaklarında düşük motorlu taşıt hızı,
2. Trafik mühendislerinden başka profesyonellerin sokak tasarımına dâhil olması, ayrıca, çocukların ve yerel sakinlerle birlikte çalışmak,
3. Sokakta çocukların oynayabilmesi, çocuklara ve yetişkinlere olan potansiyel faydası ile birlikte güçlü toplulukların teşvik ettiği fikrinin yaygınlaştırılması,
4. Sokak girişlerine çocuk dostu sokak olduğunu belirten işaretlerin olması,
5. Termonolojide “trafik sakinleştirme”den “çocuk dostu sokak”lara ve sokakların oyun alanı olarak kullanılmasını, gerçekleşmesi için şartlar sağlanması yerine, aktif bir şekilde teşvik edilmesi gerekmektedir.

Francis ve Lorenzo [116], çocuklar da düşünülerek tasarlanan çalışmalarda, iyi sonuçların alındığı kentsel mekânların en çok tekrarlanan “özellikleri” belirlemiştir:

Erişebilirlik: Çocuklar için motorlu taşıt trafiği, kamusal alan kullanımları için başlıca engeli oluşturmaktadır. Çocuklar için tasarlanan alanların evlerine yakın olması veya uzakta olduğunda erişimi yaya ve bisiklet yolları ile bağlanarak kolaylaştırılması gerekmektedir. Konut sokaklarındaki trafik, “woonerf” modeline göre yönetilebilir. Ebeveynler, öğretmenler ve diğer yetişkinler, çocukların kentsel mekândaki problemlerinin yalnızca fiziksel bir tasarım olmadığını, esas olarak ebeveyn ve yetişkin korkularını içeren kültürel olduğunu kabul ederek, bir dönüşüm sürecine dâhil olmaları gerekmektedir.

Karma kullanım ve kullanıcılar: Çocuklar tek fonksiyonlu alanları pek sevmezler. Sadece çocukların kullanımı için ayrılan özel mekânları sevmemekte, diğer yaş gruplar ve diğer kültürlerle tanışma ve etkileşim kurmayı; yetişkinlerin “oyun” anlayışıyla sınırlı olmayan işlevleri ve faaliyetleri gözlemlemek ve “denemek” istemektedirler.

Sosyallik: Çocuklar, akranlarıyla ve çeşitli yaşlardaki çocuklarla, gençlerle özerk bir şekilde tanışmayı arzu etmektedirler. Çocukların ve gençlerin hayal ettikleri ve tasarladıkları mekânlar öncelikle açık alanlardır ve bazı alanların yönetimine dâhil istemektedirler.

Küçük, uygulanabilir, esnek: Çocuklar, sevdileri bir yeri oluşturmak için büyük yatırımları tercih etmezler. Genellikle geri dönüştürülmüş ve düşük maliyetli malzemeler kullanılan, doğal veya “yeşil” unsurları içeren küçük ölçekli yapıları tercih etmektedirler. Form, malzeme ve kullanım açısından esnek olan mekânları oldukça elverişli bulmaktadırlar.

Doğal, ekolojik olarak sağlıklı, büyüyen ve hareketli: Çocuklar, doğal, “yeşil” alanlar, özellikle “diğer canlılar”ın varlığını çok sık talep edilmektedir. Bu öğelerin bulunması, çocuklar için aktif, etkili bir çevre eğitimi için fırsat sunmaktadır. Bu sebeple, diğer canlı malzemelerin ve suyun tasarımlarda yer verilmesi gerekmektedir.

Kentsel mekân ve kentsel kimlik: Kentsel mekânlar, karşılaşmalar daha farklı yüzler ve aktiviteler için fazlaca imkân sağlamaktadır. Çocuk dostu tasarımlarda ölçek, biçim ve işlev bakımından karmaşıklık, meydan veya pazar yeri fikrini uyandırmaktadır. Çocuklar, mekânların tanımlanması gereğini bilmektedir. Renkler, malzeme ve yeşil dokunun yardımı ile işaret ve sinyal gibi tanımlayıcılar tasarlanmalıdır.

Katılım için mekânlar ve fırsatlar: Çocuklar tarafından tasarlanan çoğu projenin devamlı ve sürekli katılımı gerekmektedir. Çocuklar ve diğer kullanıcılar tarafından devam eden bakım ve katılım gerektirmektedir.

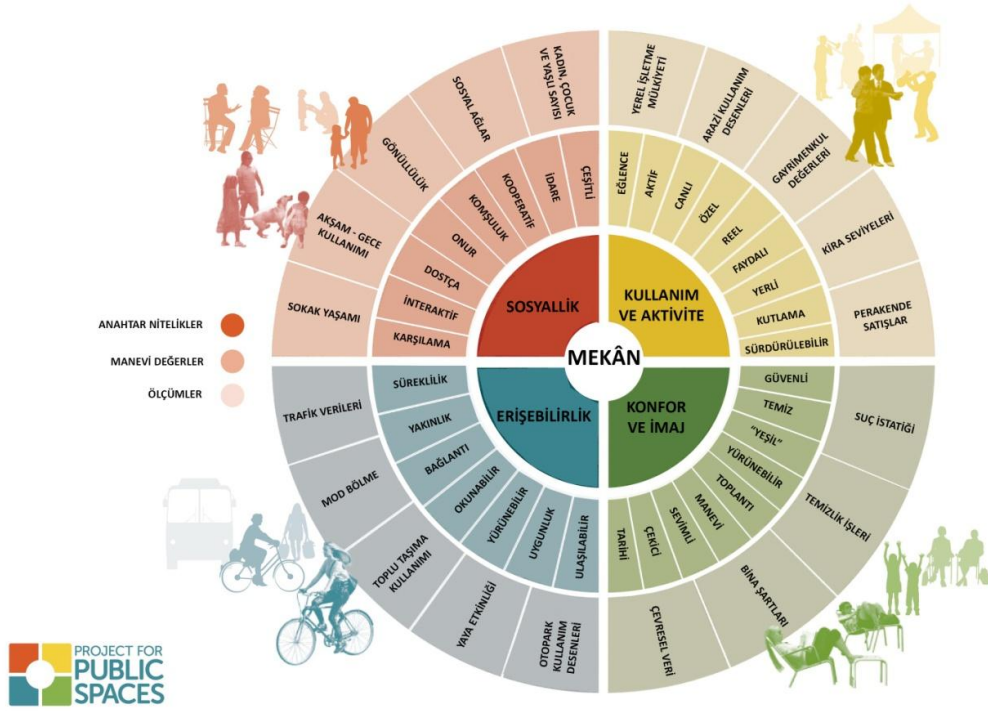
Sokakların çocuk dostu olabilmesi için, temel ölçütler saptanmıştır. Bu ölçütler, Project for Public Spaces [157]. (Şekil 4.20)'in kamusal mekân kalite parametreleri üzerinde aşağıdaki gibi geliştirilmiştir:

Konfor ve imaj (Trafik ve sosyal güvenlik, sağlık, peyzaj)

- Sokaktaki motorlu taşıt trafik hızı, yürüme hızında (10km/s) olmalıdır.
- Sürücülerin görüş alanlarını görsel olarak daraltarak, daha yavaş hareket etmelerini sağlaması amacıyla sokak sınır öğeleri, sokak mobilyaları, bitkilendirme ve çeşitli döşeme malzemeleri ile hareketlendirilmelidir.
- Dokulu döşeme malzemesi ile taşıt izini vurgulayarak, sokak kullanıcılarına okunabilir, görsel ve dokunsal olarak çekici bir sokak oluşturulmalıdır. Dokulu malzeme olmasa bile, taşıt izindeki renk değişikliği de aynı etkiyi oluşturabilir. Döşemelerde renklerin kullanımı, sokağın çekiciliğini ve canlılığına katkıda bulunmaktadır.
- Aydınlatmanın yeterli olmadığı sokaklarda uygun ve yeterli aydınlatma yapılmalıdır.
- Sokakta oluşan gürültüyü azaltabilmek için yeşil dokunun büyük bir etkisi vardır. Ağaç yaprakları gürültü dalgalarını emici, gövdelerini ise yansıtıcı görevi görmektedir [158]. Gürültüyü azaltmak için sokağın peyzajında ağaç, imkân dâhilinde sık kullanılmalıdır.
- Sokak peyzajında kullanılacak olan ağaç türlerini, zehirli olmayan, güneşli günlerde gölge sağlayabilecek, çocukların mevsimsel geçişleri görebileceği, doğa ile teması olabileceği meyve ağaçlarından seçilebilir.
- Sokak mekânında otopark alanları yaratılmamalıdır. Sokak mekânında otopark alanları yaratılması zorunlu ise sokak mekânının görsel olarak motorlu taşıtların hâkimiyetinde olmadığını hissettirecek şekilde aralıklı şekilde sağlanmalıdır.

Erişebilirlik (Yürünebilirlik, erişebilirlik, yakınlık, yaya aktivitesi, okunabilirlik)

- Çocuk dostu sokak olarak düzenlenecek bu sokaklarda özellikle taşıt sürücüleri için önceliğin kendilerinde olmadığını, farklı bir sokakta olduklarını hissettirecek özel bir giriş yeri yaratılmalı ya da sürücülerini uyarmak için bu giriş yerinde trafik işaretleri, uyarıcı tabelalar konulmalıdır.
- Sokak, yaya ve sürücüler için okunabilir olmalıdır.
- Sokak, yaya kullanıcıları için erişilebilir ve yürünebilir olmalıdır.

Şekil 4.20 Bir kentsel mekânın sahip olması gereken özellikleri [158].

Kullanım ve aktivite (Sürdürülebilir, eğlence, aktif, yerel, canlı, gerçek)

- Bir sokağın çocuk dostu sokak olabilmesi için, trafik hızının azaltılması ve yoğunluğunun düşürülmesinden daha fazlasına ihtiyaç vardır. Sokak, çocuk için çekici bir mekân olabilirse, canlılığını sürdürebilirse çocuk dostu sokak olabilir.
- Sokak mekânında oyun ekipmanları ile oyun alanlarının yaratılması yerine özel oyun ekipmanları gerektirmeyen, spontane gelişen sokak oyunları, topla oynanan oyunlar için mekânlar tasarlanmalıdır.
- Sokağın mekân duygusunu artırmak ve görünümünü geliştirmek için yeşil doku oluşturulmalıdır.

Sosyallik (İnteraktif, karşılama, samimi, kullanıcı çeşitliliği, sosyal bağlar)

- Mekânda oyun oynayan çocukları gözeten ebeveynler için oturma elemanları gibi, sokak mobilyaları kullanılmalıdır.
- Sokak sakinleri arasındaki sosyal etkileşim büyük oranda, sokakta karşılama ve kısa süreli sohbet olacak olsa da sokak, insanların sokakta vakit geçirmelerini

cesaretlendirecek şekilde tasarlanmalıdır. Sokak mekânı oturma elamanları, çocuk oyunları için mekânlar ve her yaştaki sokak sakininin katılabileceği aktiviteler için mekân ve donatıları içermelidir.

Çocuk dostu sokak olarak düzenlenecek sokaklar,

- Konut yoğunluğunun olduğu,
- Çocukların gündelik yolculuklarını gerçekleştirdiği, ev-okul güzergâhındaki,
- Saat başına öğlen vakti maksimum 100 araç trafik akışına sahip olan,
- Uzunluğu en fazla 400 metre, enkesiti ise en az 3,7 metre olan sokaklardan seçilmelidir.

ÇALIŞMA ALANI

5.1 Çalışma Alanı Seçim Gerekçeleri

Çalışma alanı olarak İstanbul'un Sarıyer ilçesine bağlı Ayazağa Mahallesi seçilmiştir. Ayazağa Mahallesi plan dışı yapılaşmış yerleşimdir. Çok yoğun ve donatı açısından yetersiz, kemikleşmiş sağlıksız konut alanları bulunmaktadır. Başta sürekliliğinin olmadığı, altyapı ve genişlik açısından yetersiz olan ulaşım arterleri olmak üzere, su, kanalizasyon ve iletişim hatları kurulamamış ve etkin kullanamamıştır. Kamusal açık alanlar ile sokaklar da çocuklar ve yaşlılar başta olmak üzere mahalle sakinleri için yetersiz kalmaktadır. Yerleşimin hali hazırdaki açık alanları nitelik ve kalite bakımından ihtiyacı karşılayamamaktadır. Ayazağ Mahallesi'nin çalışma alanı olarak seçilmesinin esas nedeni ise çocukların sokaklar dışında, evlerinin yakın çevresinde vakit geçirebilecekleri açık alanlara sahip olmamalarıdır. Yazarın çocukluğunun geçtiği yerleşim alanı olması ve halen Ayazağa Mahallesi'nde yaşaması çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

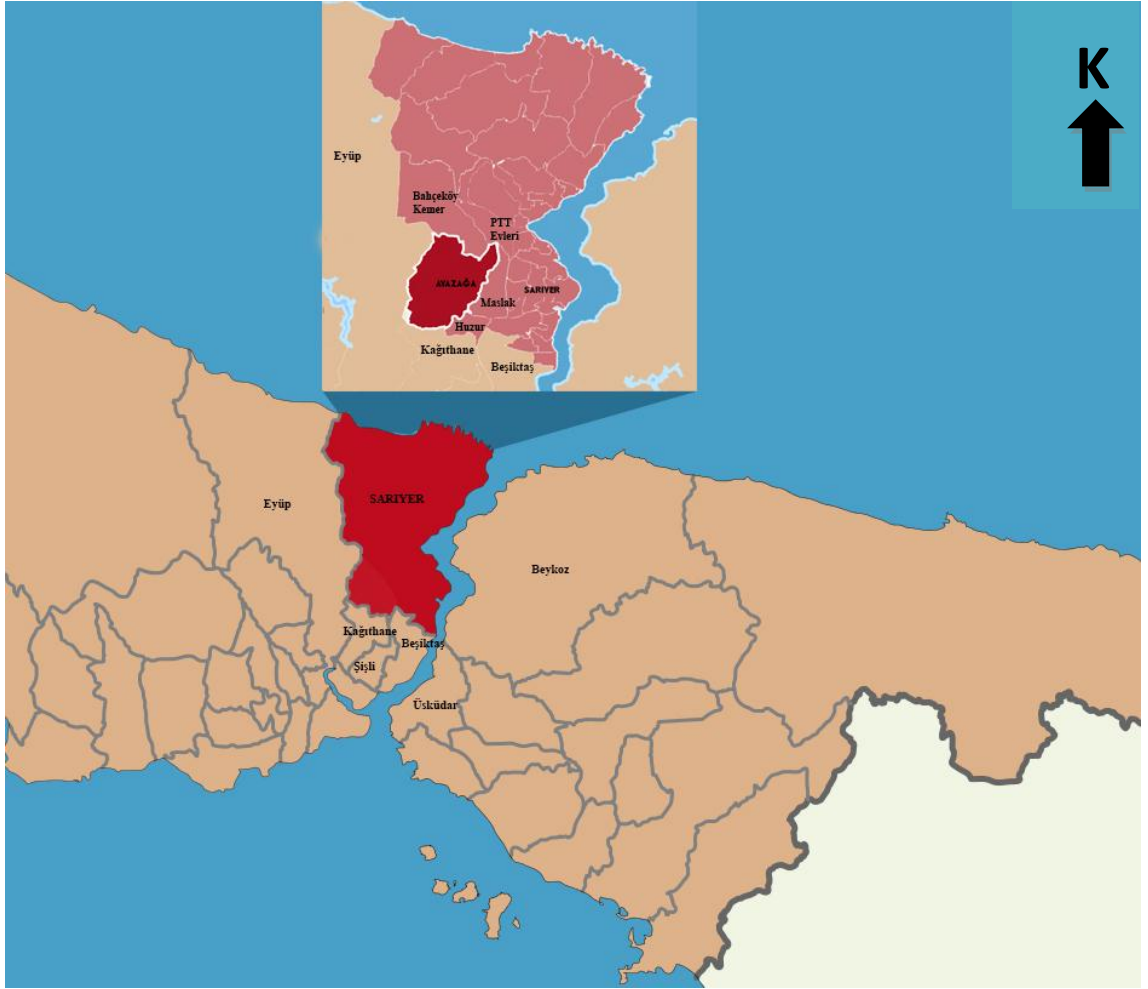
5.2 Çalışma Alanının Nitelikleri

Bu bölümde, çalışma alanı olarak seçilen Ayazağa Mahallesinin İstanbul ili içerisindeki konumu, sınırları, komşu mahalleleri, tarihsel gelişimi, nüfus ve yapı yoğunluğu, doğal yapısı, arazi kullanımı ve ulaşım kademelenmesi incelenecektir

5.2.1 Coğrafi Konumu ve Sınırları

Ayazağa Mahallesi, Sarıyer ilçesi sınırları içinde, ilçenin güneyinde yer almakta olup, kuzeyinde Sarıyer ilçe sınırları içindeki orman alanları, doğusunda Maslak mahallesi, batısında “Cendere Vadisi” ve orman alanları, güneyinde TEM otoyolu ve Kağıthane ilçesi konut alanları ile çevrelenmektedir (Şekil 5.1). Halkın büyük bir bölümünü Karadenizli göçmenler oluşturmaktadır.

Çalışma alanı, ağırlıklı olarak düzensiz konut dokusunun hâkim olduğu bir yerleşimdir. Güneyinde ise depolama-imalat fonksiyonu ve toplu konut alanı ile iki farklı dokuda alt bölgeden oluşmaktadır.

Şekil 5.1 Ayazağa'nın İstanbul'daki konumu

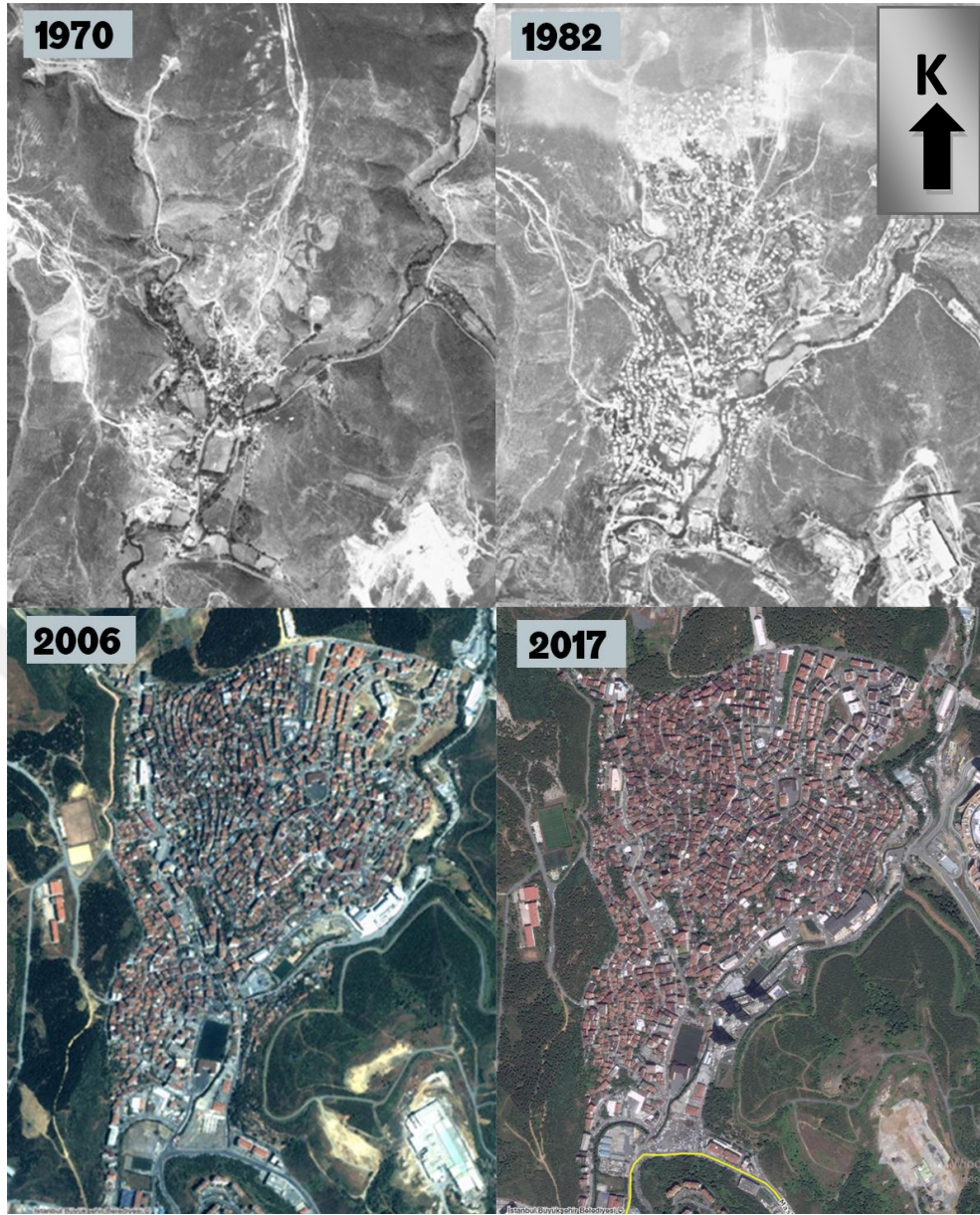
5.2.2 Tarihsel Gelişimi

Ayazağa yerleşimi adını Orta Asya Kıpçak Türklerinden Eksük oğlu Artuk neslinden Ayaz Paşa'nın torunu, Ayaz Ağa'dan alır. Yerleşimin 300 yıllık bir geçmişi olduğu ve Ayazağa'daki merkez camisinin de 300 yıllık olduğu söylenmektedir [159].

1950'lerde Proust'un danışmanlığında hazırlanan İstanbul sanayi planlarında Kâğıthane, Bomonti ve Dolapdere'de örgütlü sanayi alanları planlanmıştır. Bu plan da buralarda yeni yerleşim alanlarının oluşmasını tetiklemiştir. 1950li yıllarda Levent'te oluşturulan yani sanayi bölgeleri Kâğıthane ile Büyükdere Caddesi arasında kalan bölgenin de önem kazanmasına, buralarda gecekonduların yerleşimlerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu süre içinde sanayileşmenin gelişmesi ve sanayileşmenin getirdiği gecekondular sorunu, yapılaşma ve kamulaştırma hareketleriyle birlikte, Şişli ilçesi özellikle Ayazağa mahallesinde de gelişmeler 1980'lerde de hızla devam etmiştir.

30 Mart 2014 tarihindeki yerel seçimlerin ardından TBMM İçişleri Komisyonu'nda, 13 ili büyükşehir kapsamına alan Büyükşehir Belediyesi ile Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı'nın 2. Maddesinin kabulü ile İstanbul'da Şişli İlçesine bağlı olan Maslak, Ayazağa ve Huzur mahalleleri Sarıyer ilçesine bağlanmıştır.

Ayazağa halkı, 1960'lı yıllara kadar mandıracılık ve sebzeçilik ile geçinmektedir. 1960 yıllarında, yerleşimin nüfusu 295'i kadın 545'i erkek 840 kişiden oluşmaktadır. 1965'te nüfus yoğun göç ile birlikte 3.558'e yükselmiştir. Böylece, Ayazağa Mahallesinin gittikçe artan nüfusu 1985'te 12.787 iken, artan göç ve yapılaşma ile birlikte günümüzde TÜİK 2018 verilerine göre 35.317 kişidir [160]. Şekil 5. 2'de de görülebileceği gibi yerleşim, yıllar içinde düz alanlarda yapılaşmaya başlamış ve artan nüfus ile birlikte eğimli arazinin kuzeybatısında daha da geniş alanlara yayılarak ve yoğunlaşarak günümüzdeki halini almıştır.

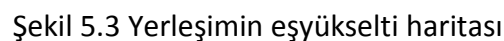

Şekil 5. 2 Ayazağa'nın yıllar içinde gelişimi [161].

Ayazağa mahallesinin büyük bir kısmı, 1960'lı yıllarda başlayan ve 1980'li yıllarda artan göç ile gelen nüfusun kaçak yapılaşmasıyla şekillenmiştir. Bu kaçak yapılaşma, 1984 yılında 2981 Sayılı yasa ile imar affı ile affedilmiş ve gecekondü sahiplerine tapu tahsis belgeleri verilmiştir [162]. 2001 yılında 4706 Sayılı yasa ile de tapu tahsis belgeleri tapuya dönüşmeye başlamıştır [163]. Plansız gelişen bu yerleşim, hem konfor hem de kalite açısından yeterli olmayan bir altyapıya sahiptir. Yerleşim, aflatla gelen düzenlemeler ile birlikte yasal haklara sahiptir ancak plansız geliştiğı için yerleşim sakinleri için yeterli imkânları sağlayamamaktadır.

5.2.3 Doğal Yapısı

Yerleşim, bir tepenin oluşturmuş olduğu vadide gelişmiş, devam eden göçlerle birlikte tepelere doğru ilerlemiştir. Yerleşimin yönleneşi topografyanın yönleneşine bağılı olarak çoğunlukla batı ve doğudur.

5.2.4 Nüfus ve Yapı Yoğunluğu

Ayazağa mahallesinin toplam nüfusu, 34.317, 5-14 yaş grubu çocuk nüfusu ise TÜİK 2017 verilerine göre 5030'dur. Aşağıdaki Çizelge 5.1'de de görülebileceği gibi, Ayazağa mahallesinin çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranı % 14 iken, Sarıyer ilçesinin % 12, İstanbul'un % 8'dir. Ayazağa'nın çocuk nüfusunun fazlalığı bu alanın seçiminde önemli bir etken olmuştur. Çocuk nüfusu diğer alanlara göre daha yüksek olması, bu alanın çocuklar düşünülerek bazı kararlar alınması ve planların, tasarımların gerçekleşmesi gerektiğini de göz önüne koymaktadır.

Çizelge 5.1 5-14 yaş grubu nüfusunun toplam nüfusa oranı

	Toplam Nüfus	5-14 Yaş Grubu Nüfusu	5-14 Yaş Grubu Nüfusu / Toplam Nüfus
İstanbul	15.029.231	1.160.092	% 8
Sarıyer	344.876	42.822	% 12
Ayazağa	35.317	5.030	% 14

Yerleşimde bulunan yapıların kat adetleri, 1 ile 14 arasında değişmekte olup, 2, 3, 4 ve 5 katlı yapılar çoğunluktadır. Kuzeydoğuda kalan kesimde kat yükseklikleri açısından 7 kat ve üzeri yapıların ulunduğu göze çarpmaktadır. Yapıların kat yüksekliği sokak karakteri için önemli bir yapıya sahiptir. Yapıların oluşturduğu dikey yüzey ile sokak enkesiti arasındaki oran, sokağın ışık alımını, rüzgâr-hava akışını, ses yankısını vd. özelliklerini etkilemektedir.

Sokakların genişliği ve binaların yüksekliği arasındaki oran sokağın kapalılığını, iklimsel özelliklerini ve kişide oluşturduğu algıda büyük etkisi "Sokak Bölümü"nde de anlatılmıştı. Sokakların bina yüksekliklerinin oluşturduğu dikey yüzey ile sokak enkesiti oranının küçülmesiyle birlikte sokağın genişliği daha fazla algılanacaktır.

5.2.5 Arazi Kullanımı

Ayazağa Mahallesi, konut alanı olarak gelişmiştir. Yakınlarında bulunan fabrikalar, bu konut alanının gelişmesini tetiklemiş, iş merkezleri ve okullar da bu gelişimi etkilemiştir. Ayazağa sınırları içinde 4 adet ilkokul, 2 adet lise ve bir adet üniversite

bulunmaktadır. 3 adet camii ve 3 adet sağlık merkezi vardır. Yaya ve motorlu taşıt hareketinin yoğun olduğu akslar üzerinde ticaret kullanımı gelişmiştir (Çizelge 5.2).

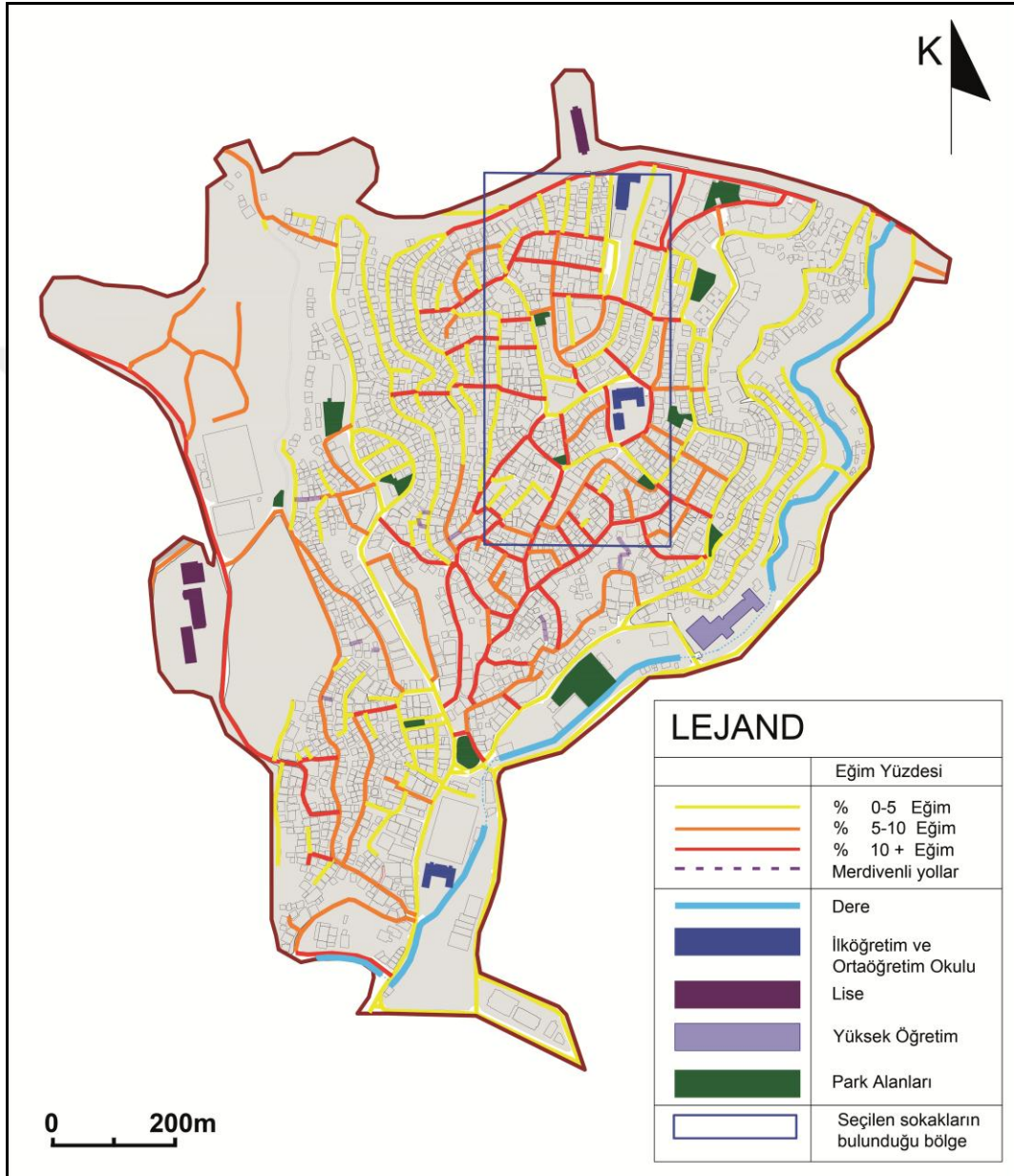
Çizelge 5.2 Mevcut arazi kullanım analizi

ADI	ALAN (ha)	ORAN%
ALTYAPI_TE	0.7	0.45
BOŞALAN	7.6	4.94
BOŞ YAPI	13.5	8.77
DEPO	5.7	3.70
EĞİTİM_YÜK	0.96	0.62
EĞİTİM_İLK	1.8	1.17
EĞİTİM_ORTA	1.6	1.04
HİZMET	1.2	1.04
KONUT_BİRİ	43.6	28.31
KONUT_DEPO	0.13	0.08
KON_TİC	4.3	2.79
KON_TİC_DE	0.07	0.05
KON_TİC_Hİ	0.1	0.05
KON_TİC_İM	0.46	0.06
KON_İMAL	0.1	0.06
KON_İMAL_D	0.15	0.10
SAĞLIK_SAĞ	0.19	0.12
SPOR_SEMTS	2	1.30
TİCARET_PE	3.4	2.21
TİC_İMAL	0.05	0.03
YEŞİL_PASİ	0.37	0.24
YEŞİL_SEMT	1.1	0.72
YEŞİL_ÇOCU	0.24	0.16
İBADETYERİ	0.5	0.32
İDARİ_İDAR	0.18	0.12
İMALAT_SAN	2.9	1.88
İMAL_DEPO	0.04	0.03
İNŞAAT	0.2	0.13
ORMAN ALANI	19.48	12.64
YOLLAR	60.86	39.52
TOPLAM	154	100

5.2.6 Ulaşım Analizi

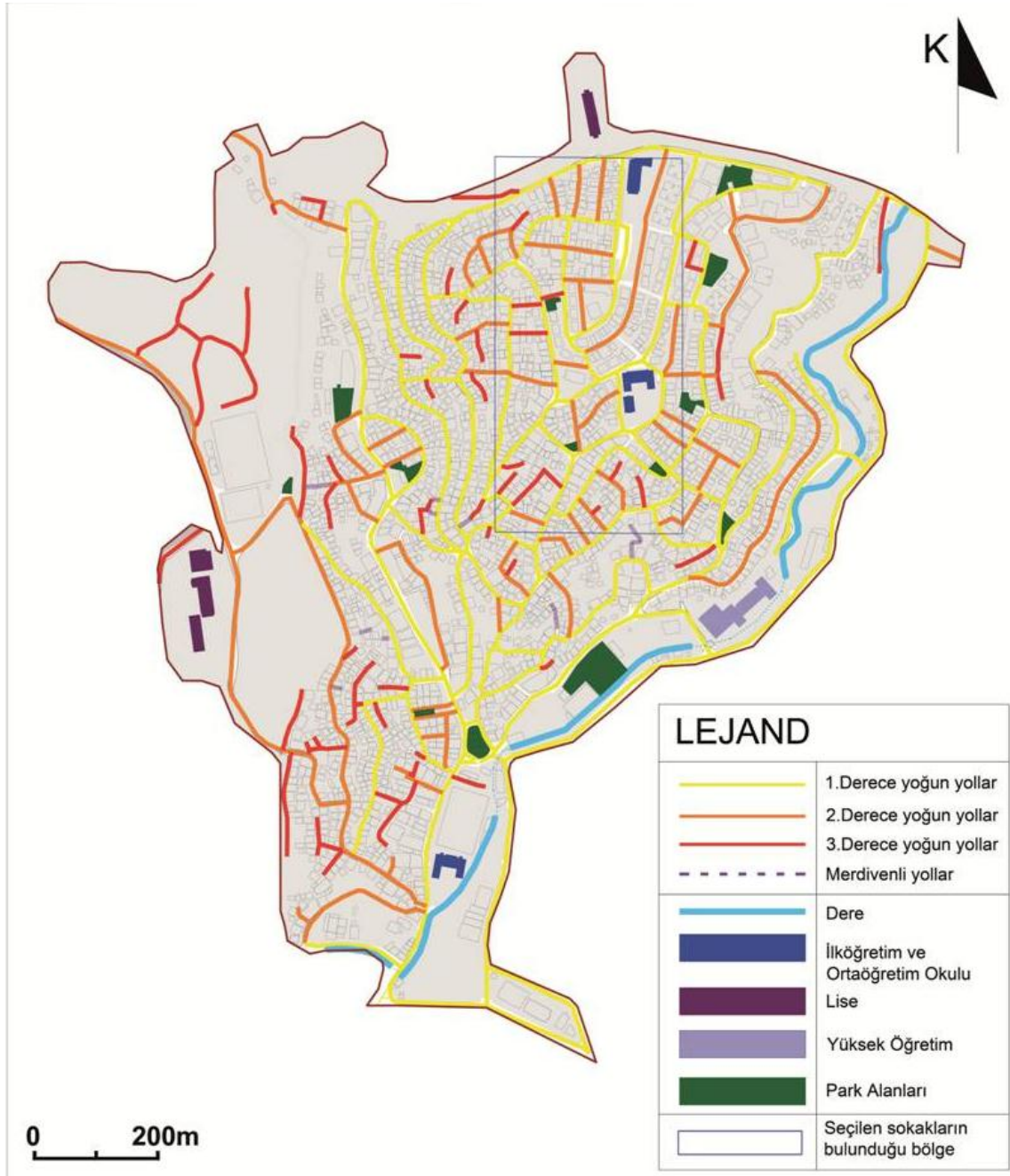
Çalışma alanı, çok hızlı yapılaşmış, plansız yapılaşmadan oluştuğu için sokaklar, yapıların arasında kalan boşluklardan oluşmaktadır. Bu nedenle herhangi bir standardı olmayan, en kesiti 3 ile 10 metre arasında değışmekte olan kanallardır. Eğimli bir arazi

üzerine yapılaşan yerleşim bölgesinde, sokakların pek çoğu da eğimli bir yapıya sahiptir. Eğime paralel gelişen % 0-10 eğimli sokaklar, motorlu taşıtlar tarafından yoğun olarak kullanılırken, eğime dik olarak gelişen eğimi % 10'dan fazla olan sokaklar, tali yol olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.4 ve Şekil 5.5).

Şekil 5.4 Eğimine göre ulaşım kademelenmesi

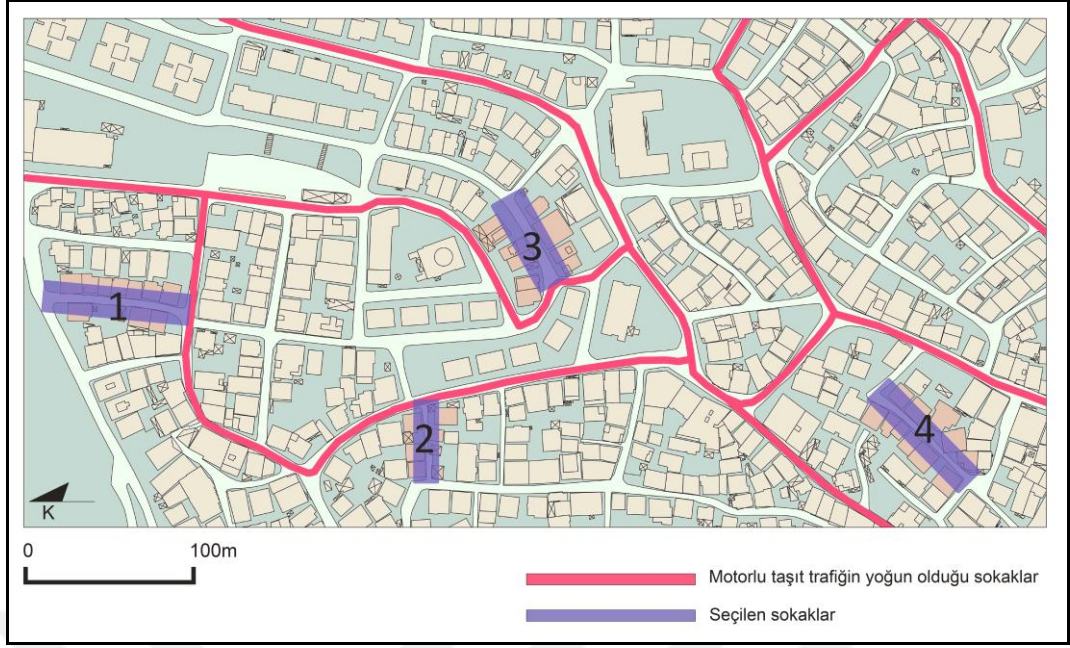
Ulaşım analizinde sokakların motorlu taşıt yoğunluğunun kademelenmesi günün en yoğun kullanımda olduğu bir saatte ölçülen verilere göre yapılmıştır. 1. derece yoğun yollarda saatte 100+ motorlu taşıt gözlemlenmiştir. 2. derece yollarda 50 ile 100, 3. Derece yoğun yollarda ise maksimum 50 motorlu taşıt geçişi gözlemlenmiştir.

Şekil 5.5 Motorlu taşıt yoğunluğuna göre ulaşım kademelenmesi

5.3 Çalışma Alanı Olarak Seçilen Sokakların Mevcut Durumları

Gözlemler sonucunda, çocukların yoğun olarak kullandığı, trafik yoğunluğunun az olduğu sokaklar, örnek sokaklar olarak incelemek ve tasarlamak amacıyla seçilmiştir. Bu çalışma için ikisi eğimli, ikisi düze yakın dört sokak seçilmiştir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6 Çalışma alanı olarak seçilen sokaklar

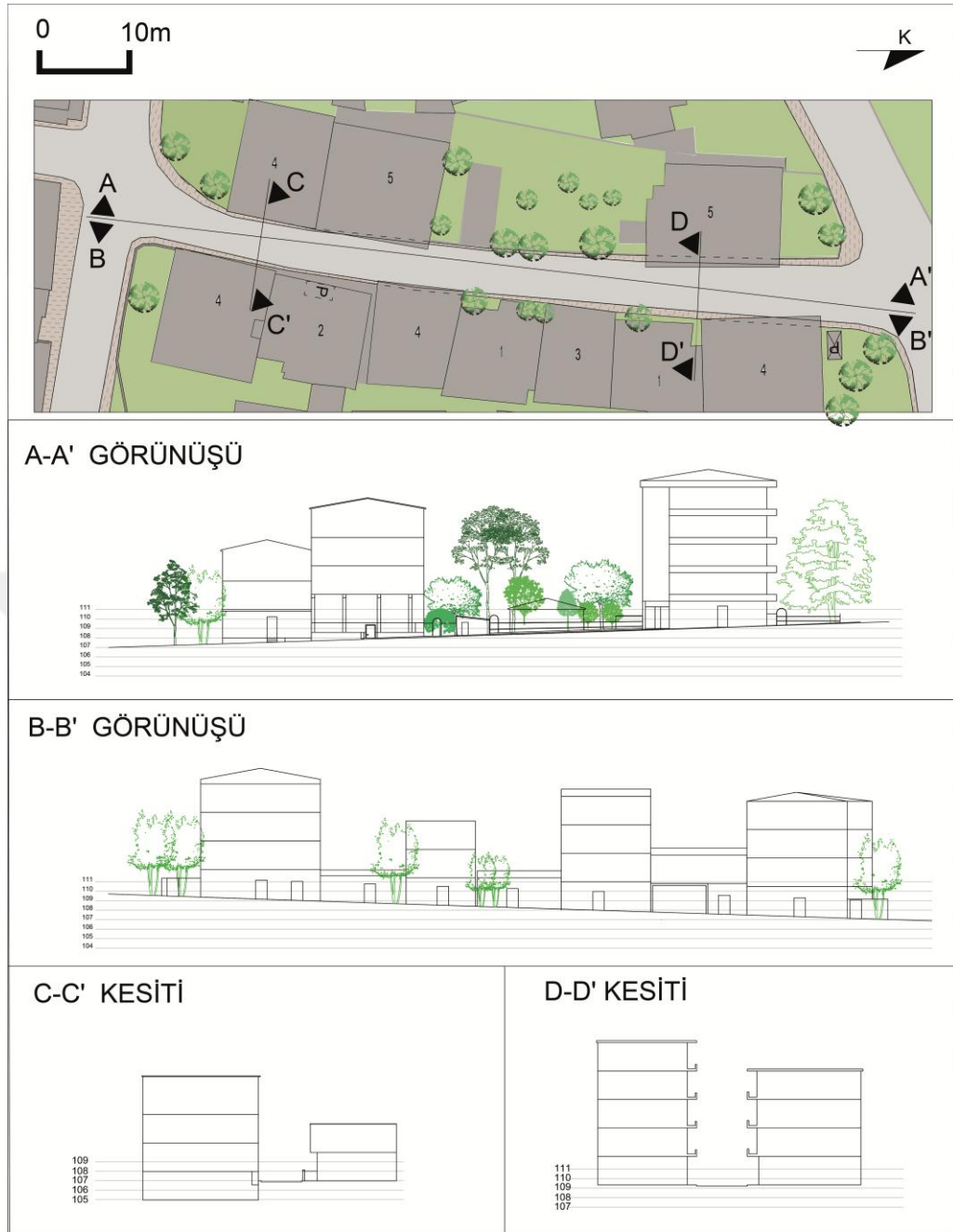
1 numaralı sokak; 150. Sokak

Sokağın eğimi % 3,75, enkesiti 4 metre, uzunluğu ise 80 metredir (Şekil 6.9). Sokak, kuzey-güney doğrultusunda bulunmaktadır. Sokağın batı cephesinde bahçeler bulunurken, doğu cephesinde çok az yeşil doku görülmektedir. Sokakta bulunan konutların üçünde otopark bulunmaktadır.

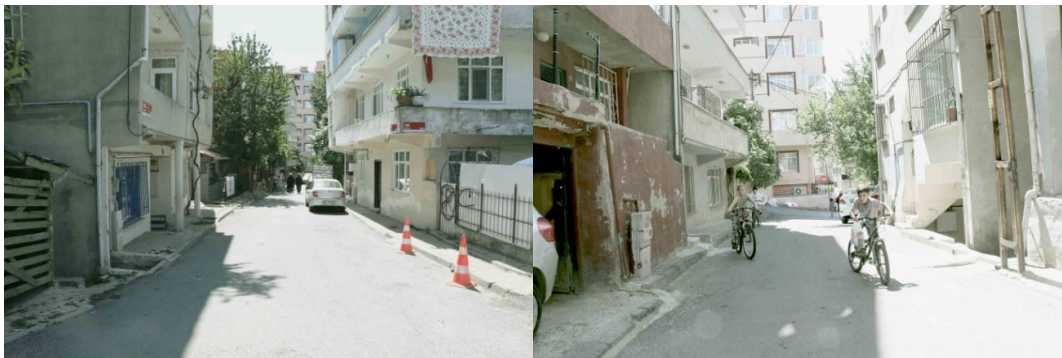
Sokakta motorlu taşıt trafiği yoğunluğu azdır, park etmiş araçlar dar olan sokağın kullanım alanını daha da daraltmaktadır (Şekil 5.7, Şekil 5.8). Çocuk ve yayalar tarafından sıkça kullanılan bir sokaktır (Şekil 5.9). Ancak, kaldırım genişliği yaya kullanımı için yeterli değildir; bazı noktalarda kaldırım izi dahi yoktur (Şekil 5.10). Bazı noktalarda yol, doğrudan yapıların cephesinden başlamaktadır.

150. Sokak, sokak sakini olan çocuklarının gündelik hayatlarında özgürce kullanabildikleri bir sokaktır. En yoğun zamanda, sokağı saatte ortalama 294 yaya, 60 motorlu taşıt kullanmaktadır.

Sokak sakini çocuklar, sokakta oyun oynamaktan keyif aldıklarını ve sokakta daha özgür hissettiklerini anlatmışlardır. Park etmiş motorlu taşıtlardan ve sokakların dar enkesitli olmasından şikâyet etmişlerdir.

Şekil 5.7 150. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri

Şekil 5.8 ve Şekil 5.9 150. Sokak görünüşleri [164].

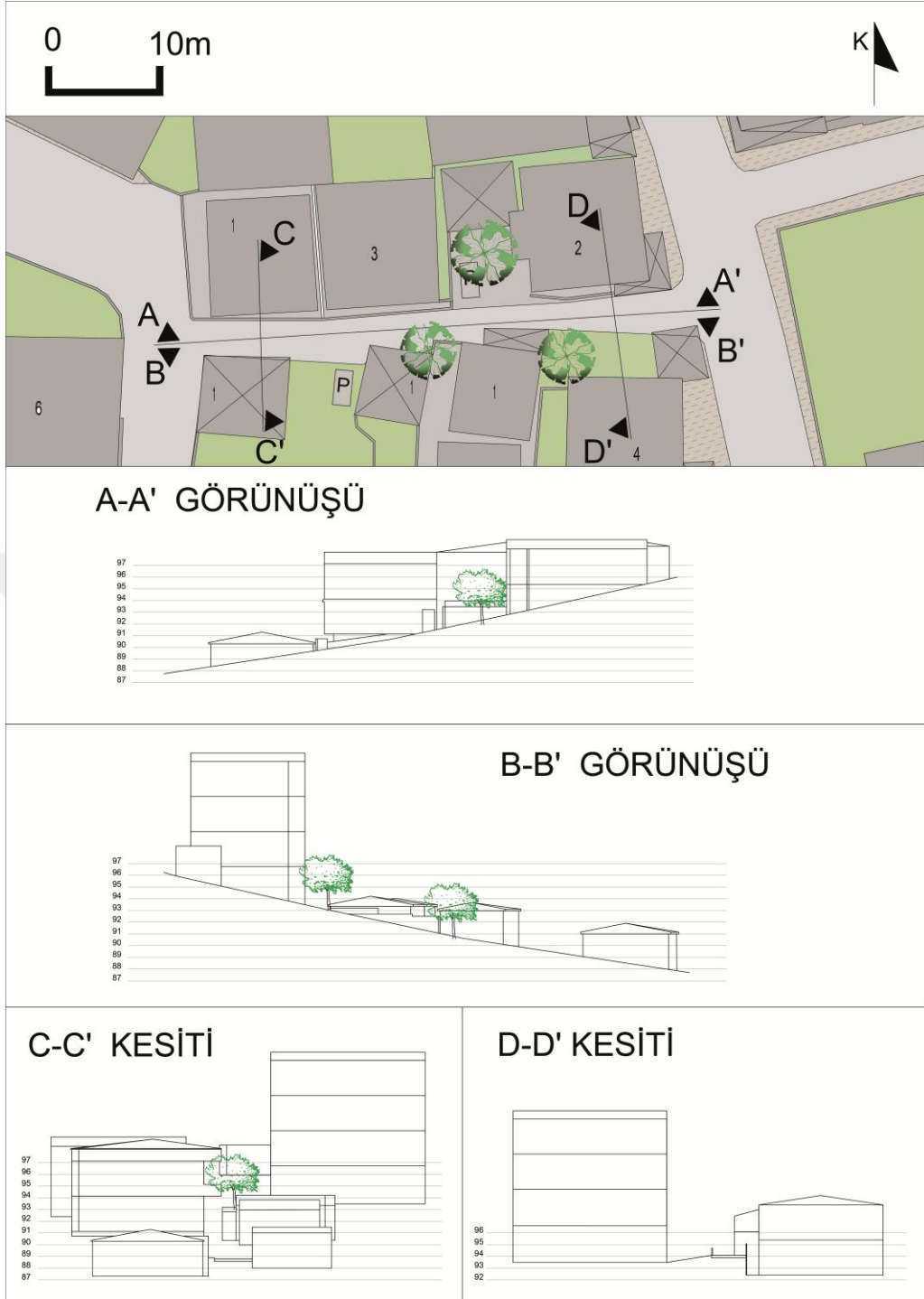
Şekil 5.10 ve Şekil 5.11’te de görüldüğü gibi 150. Sokak, sokak sakini ve yakınındaki çocuklar tarafından kullanılan bir sokaktır. Çocuklar, sokakta oynamaktan zevk aldıklarından bahsetmişlerdir. Sokakta daha fazla vakit geçirmek için imkânlarının daha fazla olması istemektedirler. Sokaklarının daha geniş olmasını istemişlerdir. Böylece daha rahat oyun oynayabilecekler, futbol ve basketbol oynamak gibi aktivitelere yer bulabileceklerdir. Ebeveynler, kendi çocukluk anılarını anlatırken, sokağın sosyal mekân olma özelliğini vurgulamışlardır. Çocukluğunda arkadaşları ile buluşup sohbet etmenin keyfinden bahsederlerken, dinlenme/oturma alanlarına olan ihtiyaçtan söz etmişlerdir. Ebeveynler ise çocuklarının sokak mekânında oynamasını, güvenli bulduğu derecede izin vermektedir. Çocuklarının konforu için sokak mekânında yapılacak çocuk dostu önerilere olumlu bakmaktadırlar.

Şekil 5.10 ve Şekil 5.11 150. Sokak görünüşleri [164].

2 numaralı sokak; 176. Sokak

Sokağın eğimi % 19, enkesiti 2 ile 4 metre arasında değişmekte olup, uzunluğu ise 43 metredir (Şekil 5. 12). Sokak, doğu-batı doğrultusunda bulunmaktadır. Sokağın güney cephesinde bahçeler bulunurken, kuzey cephesinde çok az yeşil doku görülmektedir. Güney ve kuzey cephelerinde bulunan açık alan otopark olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.12 176. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri

2 numaralı sokağın eğimli yapısından ve dar en kesitinden dolayı sokakta motorlu taşıt trafiği yok denilebilecek kadar azdır (Şekil 5.13). Sokağı ortalama günde 1 motorlu taşıt, saatte ortalama 216 yaya kullanmaktadır. Sokakta kaldırım yoktur (Şekil 5.14). Sokakta yoğun olarak yayaların görülmesi ve motorlu taşıt trafiğinin olmaması sebebiyle güvenlidir; yürünebilir sokaklardır.

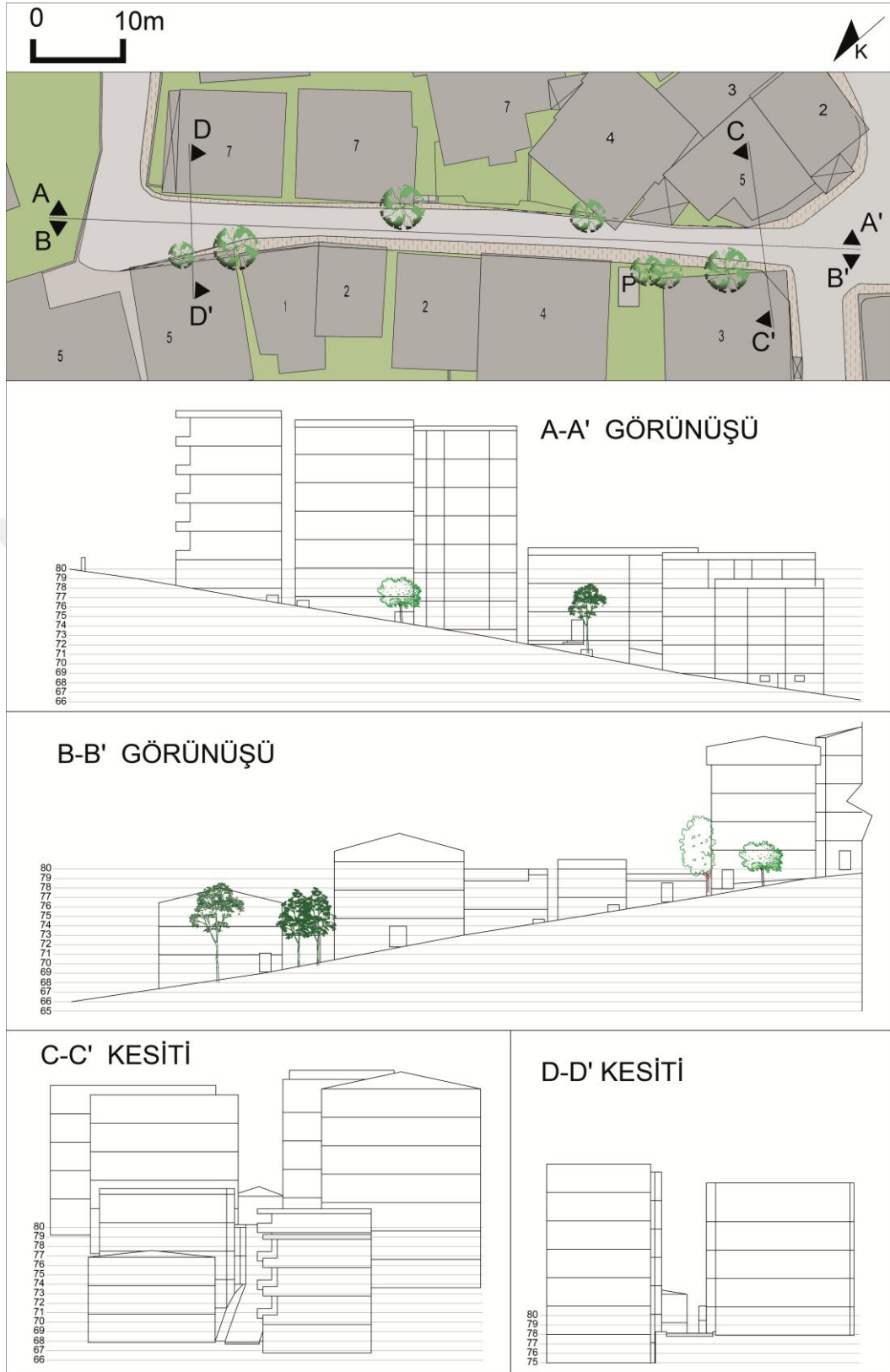

Şekil 5.13 ve Şekil 5.14 176. Sokak görünüşleri [164]

176. Sokak, sokak sakini olan çocuklarının gündelik hayatlarında özgürce kullanabildikleri, eğim nedeniyle motorlu taşıt trafiği olmayan bir sokaktır. Sokak sakini çocuklar, sokağın eğimli olmasından dolayı düz alanda oynanan oyunları oynayamamaktan şikâyetçilerdir. Sokağın dar olmasından dolayı oyun alanı için yeterli alanı sağlamadıklarından söz etmişlerdir. Ebeveynler, çocuklarının sokağa çıkmalarını ve oynamalarına güvenli buldukça izin vermektedir. Kasım 2017’de sokak sakini olan 9 yaşlarındaki Meryem ve Melis ile olan görüşmede, daha düz ve oyun imkânı olan 154. Sokağı daha tercih ettiklerinden bahsetmişlerdir. Bu yönlendirme ile 154. Sokak özellikle çalışma alanında 4. sokak olarak seçilmiştir.

3 numaralı sokak; 118. Sokak

Sokağın eğimi % 16,5, enkesiti 3 ile 4 metre arasında değişmekte olup, uzunluğu ise 70 metredir (Şekil 5.15). Sokak, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda bulunmaktadır. Sokağın kuzeybatı cephesinde bahçeler ve yeşil doku bulunurken, güneydoğu cephesinde çok az yeşil doku görülmektedir. Konutların biri haricinde otoparkları olmadığı için, park halindeki motorlu taşıtlar sokakta çok fazla yer kaplamakta, sokağın dar olan enkesitini daha da daraltmaktadır (Şekil 5.16).

Şekil 5. 15 118. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri

Sokağın eğimli yapısından ve dar en kesitinden dolayı sokakta motorlu taşıt trafiği azdır. Kaldırım genişliği yeterli değildir; bazı noktalarda hiç yoktur (Şekil 5.16, Şekil

5.17). Sokağı ortalama saatte 6 motorlu taşıt, saatte ortalama 90 yaya kullanmaktadır. Sokakta yoğun olarak çocuk ve yayaaların görülmesi sebebiyle güvenlidir ve yürünebilir sokaklardır.

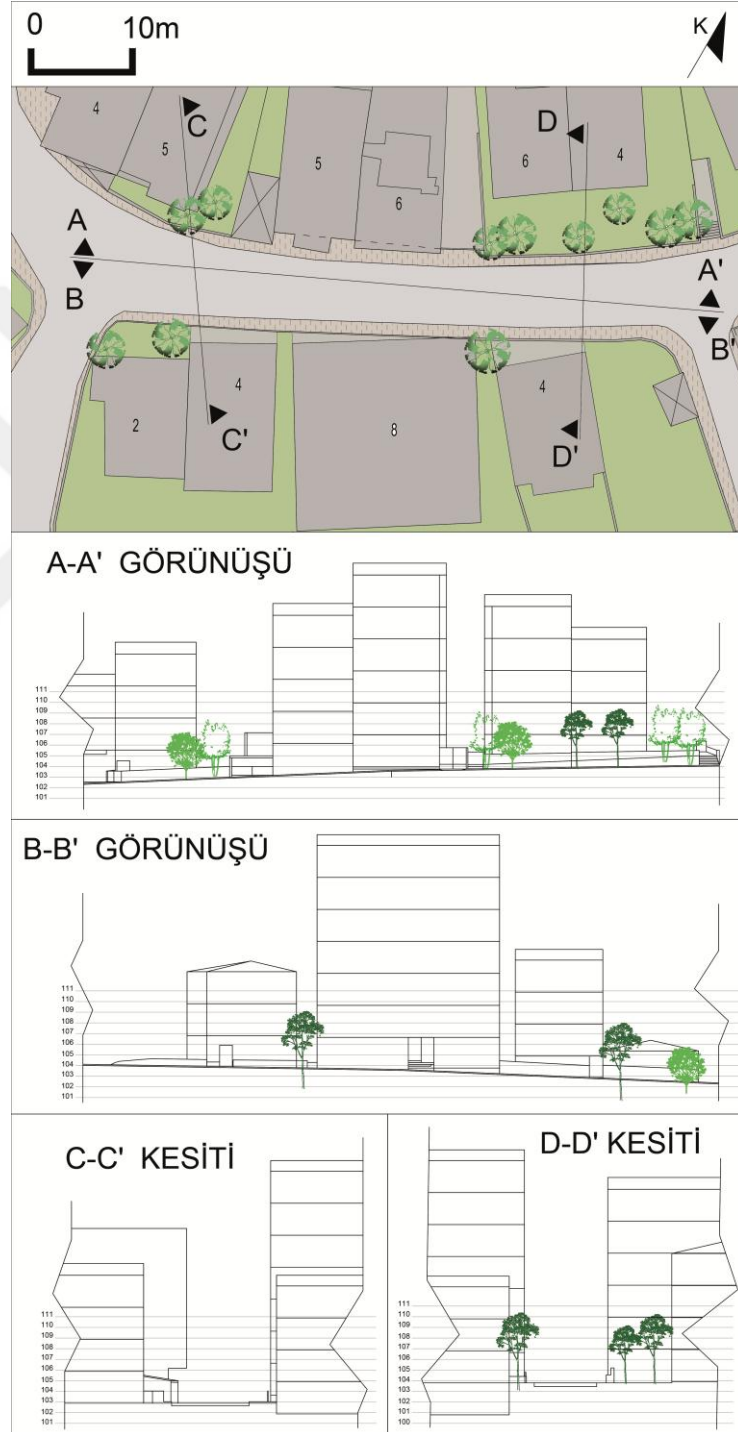

Şekil 5.16, Şekil 5.17 118. Sokak görünüşleri [164]

118. Sokak, sokak sakini olan çocuklarının gündelik hayatlarında özgürce kullanabildikleri, motorlu taşıt trafiğı yoğun olmayan bir sokaktır. Sokak sakini çocuklar, sokağın eğimli olmasından dolayı düz alanda oynanan oyunları kendi sokaklarında oynayamadıklarını, başka bir alana ihtiyaçları olduğunu dile getirmişlerdir. Sokağın dar olmasından dolayı oyun alanı için yeterli alanı sağlamadıklarından söz etmişlerdir. Sokakta park etmiş motorlu taşıtlardan şikâyetçi olan çocuklar, taşıtların dar olan sokağı daha da daralttığından bahsetmişlerdir. Çocuklar, oyun oynamalarına kızan komşularından muzdarip olduklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynler, çocuklarının sokağa çıkmalarını ve oynamalarına güvenli buldukça izin vermektedir. Kendilerinin çocuklarını kolayca görebilecekleri ve çocukları için dinlenme/oturma alanlarına olan ihtiyaçtan söz etmişlerdir. Açık alan aktivitelerinin çocuklar için önemini gözeterek ebeveynler, sokakların çocuklar için daha konforlu hale gelmesine olumlu bakmaktadırlar.

4 numaralı sokak; 154. Sokak

Sokağın eğimi % 3, enkesiti 5 ile 8 metre arasında değişmekte olup, uzunluğu ise 50 metredir. Sokak, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda bulunmaktadır. Sokağın kuzeybatı cephesinde bahçeler ve yeşil doku bulunurken, güneydoğu cephesinde çok az yeşil doku görülmektedir (Şekil 5.18).

Şekil 5.18 154. Sokak mevcut planı, görünüş ve kesitleri

Konutların otoparkları olmadığı için, motorlu taşıtlar sokakta çok fazla yer kaplamakta, sokağın kullanılabilir alanını daraltmaktadır (Şekil 6.19). En yoğun zamanda, sokağı saatte ortalama 246 yaya, 48 motorlu taşıt kullanmaktadır.

154. Sokak, sokak sakini olan çocuklarının gündelik hayatlarında özgürce kullanabildikleri, motorlu taşıt trafik yoğunluğu az olan bir sokaktır. 176. Sokak çocuklarından bu sokağa ebeveynleri ile oynamaya gelen çocuklar bulunmaktadır. Bu çocukların önerisi üzerine bu sokak çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Sokak sakini çocuklar da, sokakta oyun oynamaktan keyif aldıklarını ve sokakta daha özgür hissettiklerini anlatmışlardır. Park etmiş motorlu taşıtların varlığından ve çokluğundan şikâyet etmişlerdir.

Sokaklardan geçen yaya sayısının fazla olması, motorlu taşıt hızının yavaş olması, sokakta yoğun olarak çocuk ve yayaların görülmesi sebebiyle güvenlidir ve yürünebilir sokaklardır. Kaldırım genişliğinin diğer sokaklara göre geniştir(Şekil 5.20).

Şekil 5.19 ve Şekil 5.20 154. Sokak görünüşleri [164]

Sokak sakini çocuklar, sokaklarında daha geniş oyun oynayabilme imkânı ve oturma alanları olmasını istemişlerdir. Böylece daha rahat oyun oynayabilecekler, futbol ve basketbol oynamak gibi aktivitelere yer bulabilecekler, arkadaşları ile yorulduklarında dinlenebilecekler ve sohbet edebileceklerdir. Ebeveynler ise çocuklarının sokak mekânında oynamasını, güvenli bulunduğu derecede izin vermektedir. Sokak mekânında yapılacak çocuk dostu önerilere, çocuklarının konforu için olumlu bakmaktadırlar.

5.4 Sokak Tasarımları

Seçilen Ayazağa sokaklarının ilk önce mevcut durumları tespit edilmiştir. Ardından Kasım 2017’de sokak sakini olan çocuklarla sokaklardan beklentileri ile ilgili bir ön mülâkat gerçekleştirilmiştir. Devamında ise, Haziran 2018’de çocukların katılımıyla birlikte hayallerindeki sokakları resmetmeleri istenmiştir (Şekil 5.21, Şekil 5.22). Çocuklar yaşadıkları sokaklarda olmasını istediklerini resmetmiş veya yazıya dökmüşlerdir. Çocukların yaşadıkları kent veya sokakla ilgili fikirlerinin sorulması onları heyecanlandırmıştır. Bu süreçte bir kez daha görülmüştür ki; çocuklar, yaşadıkları kentsel mekâna dair fikirleri sorulmamış, yetişkinler tarafından tasarlanan mekânlarda yaşamak zorunda kalmışlardır.

Çocukların katılımı ve fikirleriyle birlikte sorun ve potansiyelleri incelenerek çocuk dostu sokak ölçütleri doğrultusunda tasarlanmıştır. Sokaklar, yukarıda belirlenen konfor, erişebilirlik, kullanım/aktivite ve sosyallik parametreleri kapsamında düzenlenmiştir.

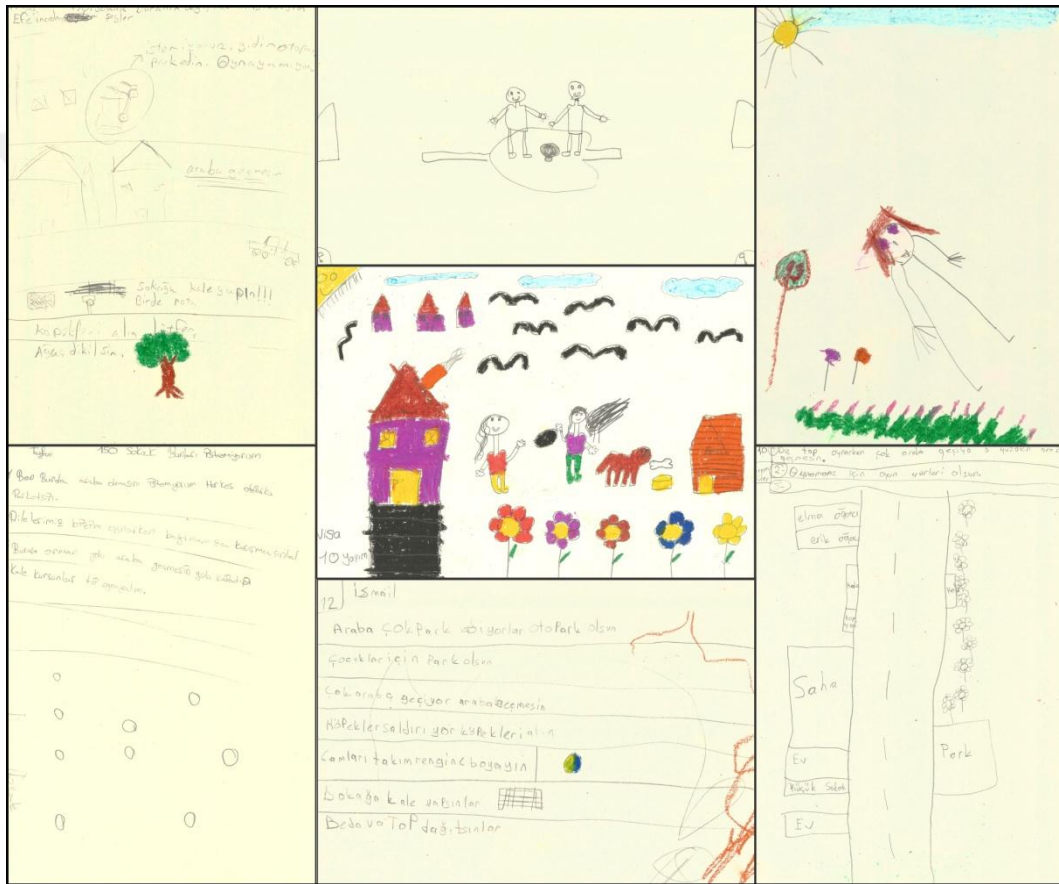
Şekil 5.21 ve Şekil 5.22 Çocukların katılımı [164]

1 numaralı sokak; 150. Sokak

150. Sokakta çocukların katılımı ile yapılan çalışmada çocukların yaşadıkları bu sokak hakkındaki fikirleri, olmasını istekleri ve istemediklerini Şekil 5.23’te görüldüğü gibi resmetmiş veya yazıya dökmüşlerdir. Çocuklar, ilk önce motorlu taşıtların sokaklardaki hareketini istemediklerini ve park halindeki motorlu taşıtlardan rahatsız olduklarını, onlara sokakta alan kalmadığını resim ve yazı yoluyla ifade etmişlerdir. Park halindeki araçların bir otoparka park etmelerini önermişlerdir. Çocukların 150. Sokak hakkındaki diğer fikirleri ve istekleri de aşağıdaki gibidir:

- Daha geniş sokaklar,

- Futbol, basketbol, voleybol oynamak için yeterli alanlarının ve kale, pota gibi ekipmanların olması,
- Sokaklarda daha fazla yeşil ögenin, renkli çiçeklerin, elma, erik gibi meyve veren ağaçların olması,
- Sokak zeminin renkli olması,
- Sokak cephesine bakan pencerelerin renkli olması,
- Yetişkin komşularının arkadaşlarıyla oyun oynarken kızmaması,
- Oyun alanları.

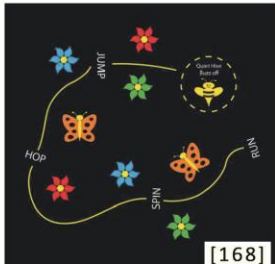

Şekil 5.23 Çocukların Sokak tasarımları ve fikirleri

Çocuklar fiziksel ve sosyal olarak sokakları hakkında pek çok fikirler sunmuşlardır. Çocukların bu fikirleri göz önünde tutularak 150. Sokak çocuk dostu tasarım ölçütlerine göre tasarlanmıştır (Şekil 5.24 ve Şekil 5.25).

150 Sokak, "Bitki" temalı sokaktır.

Çocuklar sokaklarda oyun oynarken aynı zamanda öğrenmelerine de katkı sağlamak adına oyun elemanları tercih edilmiştir.

Sokak zeminine çizilerek oluşturulacak oyun alanları

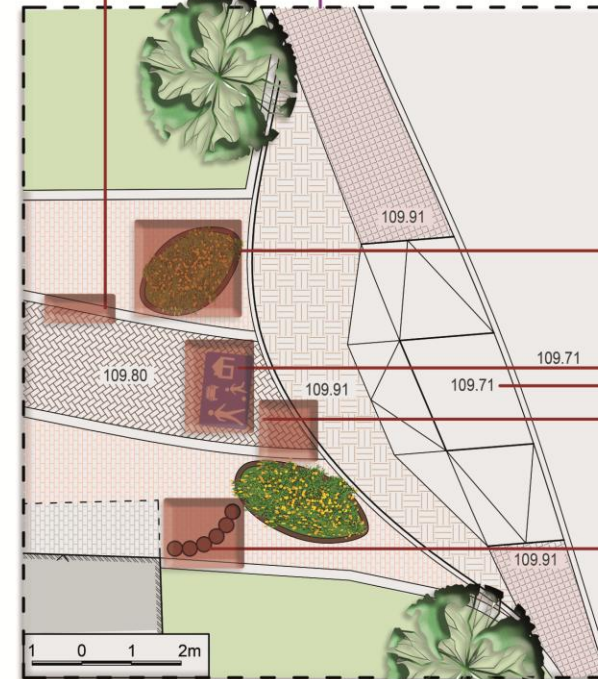
Bahçe duvarı önüne yerleştirilen bitki temalı boy ölçüm tabelası

Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

Şerit sadece döşeme farklılığını belirtmek içindir, kot farkı yoktur.

Girişi daraltmak ve sokak peyzajını güçlendirmek için konumlandırılmış bitki tarhi

Sokak girişlerinde sokağın çocuk dostu sokak olduğunu belli eden işaretler

Girişi simgelemek ve hız sınırlandırılması için rampa

Taşıt hızını yavaşlatması için döşeme farklılığı ile oluşturulan kavşaklı taşıt izi

Çocukların oyun oynamak dışında sokakta vakit geçirebilecekleri oturma elemanları

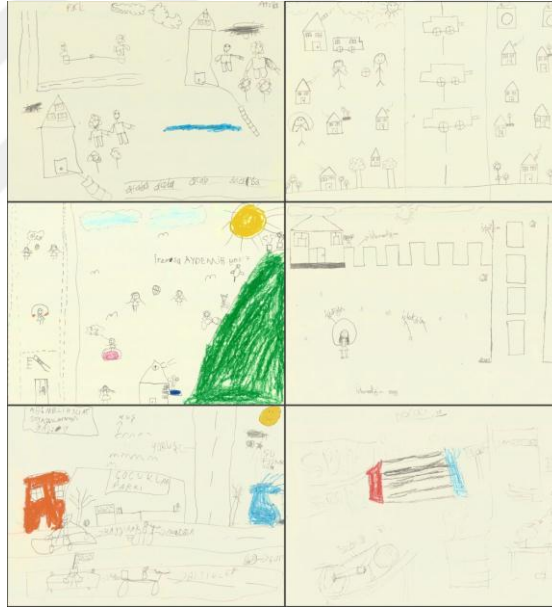
Şekil 6.24 150. Sokağın çocuk dostu sokak ölçütlerine göre tasarımı

2 numaralı sokak; 176. Sokak

176. Sokakta çocukların katılımı ile yapılan çalışmada çocukların yaşadıkları bu sokak hakkındaki fikirleri, olmasını istedikleri ve istemediklerini Şekil 5.25'te görüldüğü gibi resmetmiş veya yazıya dökmüşlerdir. Çocuklar, sokakta daha çok oyun oynayabileceği alan ve oyunlar olmasını istediklerini ifade eden resimler çizmişlerdir. Arkadaşlarıyla birlikte yeşil alanların bulunduğu, komşularının oynamalarından şikâyetçi olmadığı bir sokak mekânı hayal ettiklerini de mülâkatlar sırasında dile getirmişlerdir.

Park halindeki araçların bir otoparka park etmelerini önermişlerdir. Çocukların 174. Sokak hakkındaki diğer fikirleri ve istekleri de aşağıdaki gibidir:

- Daha geniş ve düz sokaklar,
- Oyun parklarının evlerine yakın olması,
- Sokaklarda daha fazla yeşil ögenin olması,
- Sokak zeminin renkli olması,

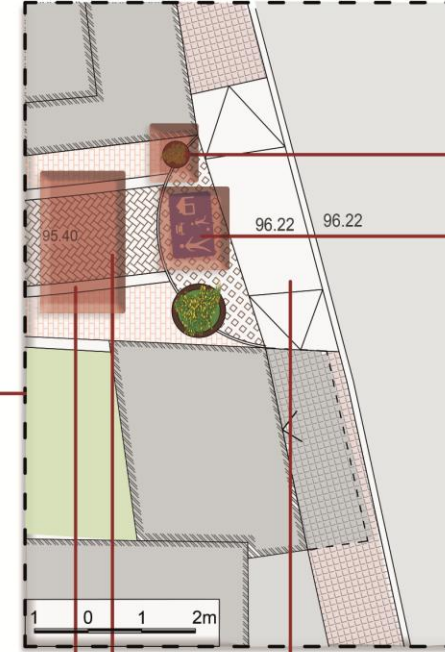

Şekil 5.25 Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri

Çocuklar fiziksel ve sosyal olarak sokakları hakkında pek çok fikirler sunmuşlardır. Çocukların bu fikirleri göz önünde tutularak 176. Sokak çocuk dostu tasarım ölçütlerine göre tasarlanmıştır (Şekil 5.26).

176 Sokak, "Matematik" temalı sokaktır.

Çocuklar sokaklarda oyun oynarken aynı zamanda öğrenmelerine de katkı sağlamak adına oyun elemanları tercih edilmiştir.

[172]
Girişi daraltmak ve sokak peyzajını güçlendirmek için konumlandırılmış bitki tarhi

[171]
Sokak girişlerinde sokağın çocuk dostu sokak olduğunu belli eden işaretler

[170]
Girişi simgelemek ve hız sınırlandırılması için rampa

[183]
Taşıt hızını yavaşlatması için döşeme farklılığı ile oluşturulan kavisli taşıt izi

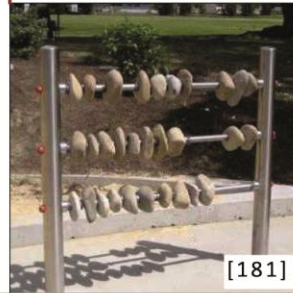
Şerit sadece döşeme farklılığını belirtmek içindir, kot farkı yoktur.

[180]
Çocukların hem oyun oynayabilecekleri hem de dinlenebilecekleri oturma elemanları

[179]
Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

[181]
Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

[183]
Çocukların dinlenebilecekleri oturma elemanları

[182]
Sokak zeminine çizilerek oluşturulan oyun alanları

Şekil 6.26 176. Sokağın çocuk dostu sokak ölçütlerine göre tasarımı

3 numaralı sokak; 154. Sokak

154. Sokakta çocukların katılımı ile yapılan çalışmada çocukların yaşadıkları bu sokak hakkındaki fikirleri, olmasını istedikleri ve istemediklerini Şekil 5.27’de görüldüğü gibi resmetmiş veya yazıya dökmüşlerdir.

Çocuklar, arkadaşlarıyla rahatça oynayabilecekleri renkli sokaklar hayal etmişlerdir.

Park halindeki araçların bir otoparka park etmelerini önermişlerdir. Çocukların 154. Sokak hakkındaki diğer fikirleri ve istekleri de aşağıdaki gibidir:

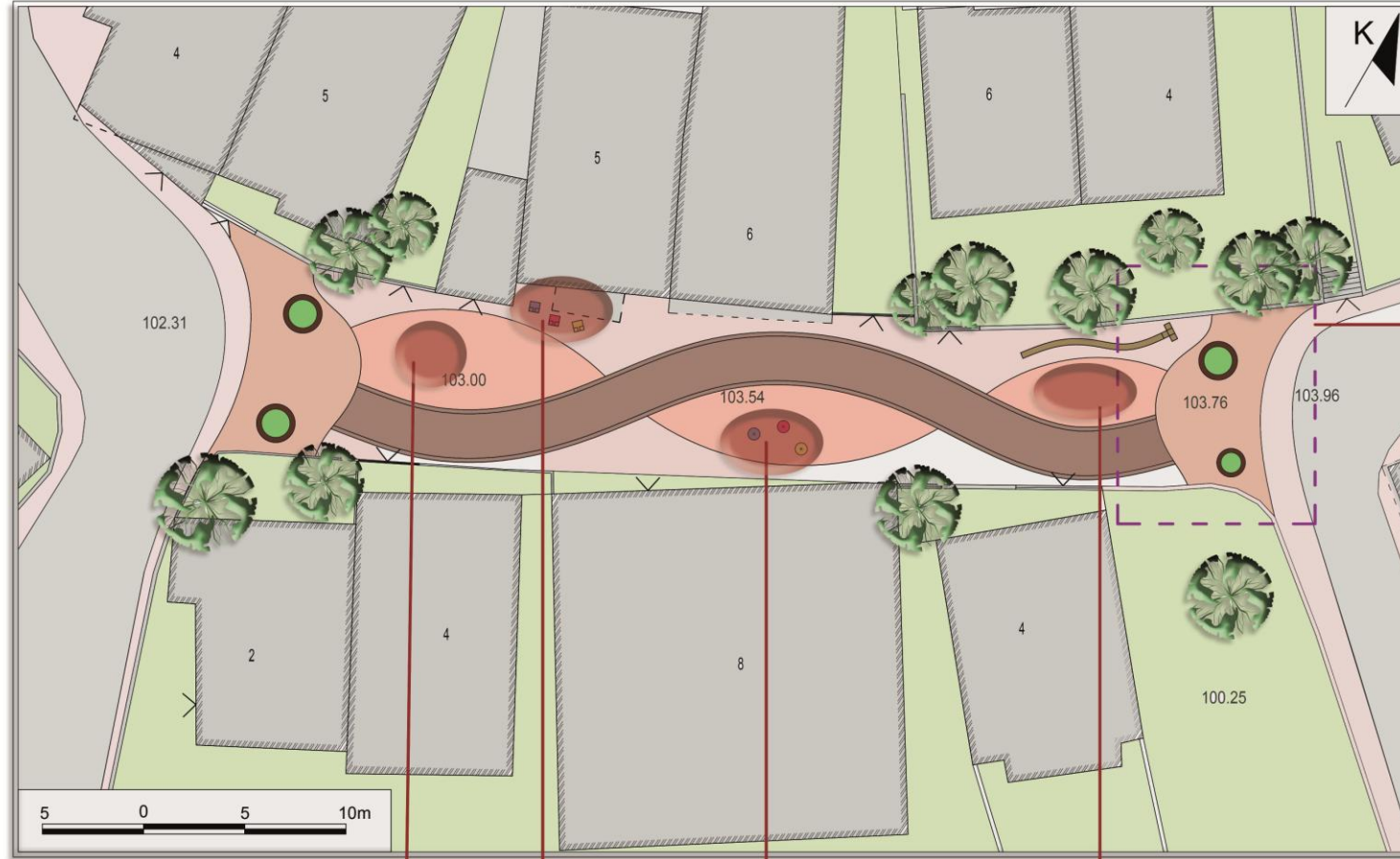
- Futbol, basketbol, voleybol oynamak için yeterli alanlarının ve kale, pota gibi ekipmanların olması,
- Sokaklarda daha fazla yeşil ögenin, renkli çiçeklerin, elma, erik gibi meyve veren ağaçların olması,
- Sokak zeminin renkli olması, oyun alanları.

Şekil 5.27 Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri

Çocuklar fiziksel ve sosyal olarak sokakları hakkında pek çok fikirler sunmuşlardır. Çocukların bu fikirleri göz önünde tutularak 154. Sokak çocuk dostu tasarım ölçütlerine göre tasarlanmıştır (Şekil 5.28).

154 Sokak, "Uzay" temalı sokaktır.
Çocuklar sokaklarda oyun oynarken aynı zamanda öğrenmelerine de katkı sağlamak adına oyun elemanları tercih edilmiştir.

Şerit sadece döşeme farklılığını belirtmek içindir, kot farkı yoktur.

Bahçe duvarında boy ölçüm tabelası

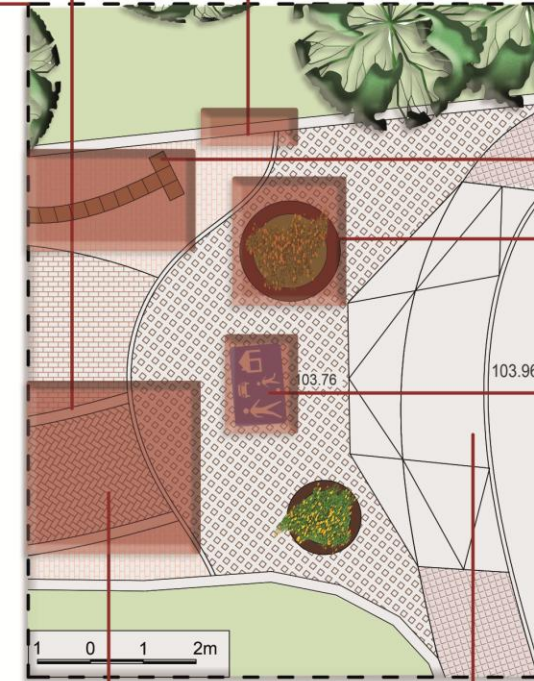
Çocukların oyun oynamak dışında sokakta vakit geçirebilecekleri oturma elemanları

Girişi daraltmak ve sokak peyzajını güçlendirmek için konumlandırılmış bitki tarhı

Sokak girişlerinde sokağın çocuk dostu sokak olduğunu belli eden işaretler

Çocukların sokakta hem eğlenmeleri hem de öğrenmelerini sağlayacak düzenlemeler

Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

Sokak zeminine çizilerek oluşturulan oyun alanları

Taşıt hızını yavaşlatması için döşeme farklılığı ile oluşturulan kavisli taşıt izi

Girişi simgelemek ve hız sınırlandırılması için rampa

Şekil 6.28 154. Sokağın çocuk dostu sokak tasarım ölçütlerine göre tasarımı

4 numaralı sokak; 118. Sokak

118. Sokakta çocukların katılımı ile yapılan çalışmada çocukların yaşadıkları bu sokak hakkındaki fikirleri, olmasını istedikleri ve istemediklerini Şekil 5.29’da görüldüğü gibi resmetmiş veya yazıya dökmüşlerdir. Çocuklar, arkadaşlarıyla rahatça oyun oynayabilecekleri, eğlenebilecekleri bir sokak mekânı hayal etmişlerdir. Çocukların resmettiklerine bakıldığında fazlaca oyun ekipmanı istedikleri görülmektedir. Çocukların 118. Sokak hakkındaki diğer fikirleri ve istekleri de aşağıdaki gibidir:

- Daha düz sokaklar,
- Futbol ve basketbol oynamak için yeterli düz alanlarının olması,
- Sokaklarda daha fazla yeşil ögenin, renkli çiçeklerin, ağaçların olması,
- Yetişkin komşularının arkadaşlarıyla oyun oynarken kızmaması,
- Oyun alanları.

Şekil 5.29 Çocukların sokak tasarımları ve fikirleri

Çocuklar fiziksel ve sosyal olarak sokakları hakkında pek çok fikirler sunmuşlardır. Çocukların bu fikirleri göz önünde tutularak 118. Sokak çocuk dostu tasarım ölçütlerine göre tasarlanmıştır (Şekil 5.30).

118 Sokak, "Hayvan" temalı sokaktır.

Çocuklar sokaklarda oyun oynarken aynı zamanda öğrenmelerine de katkı sağlamak adına oyun elemanları tercih edilmiştir.

[171]
Sokak girişlerinde sokağın çocuk dostu sokak olduğunu belli eden işaretler

[172]
Girişi daraltmak ve sokak peyzajını güçlendirmek için konumlandırılmış bitki tarhi

[170]
Girişi simgelemek ve hız sınırlandırılması için rampa

[173]
Taşıt hızını yavaşlatması için döşeme farklılığı ile oluşturulan kavisli taşıt izi

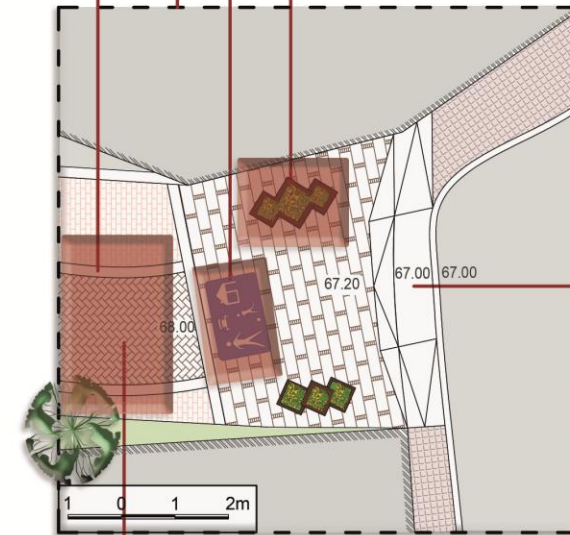

[176]
Çocukların hem oyun oynayabilecekleri hem de dinlenebilecekleri oturma elemanları

[178]
Sokak zeminine çizilerek oluşturulan oyun alanları

Şerit sadece döşeme farklılığını belirtmek içindir, kot farkı yoktur.

[174]
Bahçe duvarında hayvan temalı boy ölçüm tabelası

[175]
Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

[177]
Sokak mekanında yer alan oyun elemanları küçük ölçekli, sokakta yaya hareketini engel teşvik etmeyecek şekilde pencere ve kapı önlerine konumlandırılmaktan kaçınılmıştır.

Şekil 6.30 118. Sokağın çocuk dostu sokak ölçütlerine göre tasarımı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada ve Türkiye’de kentsel nüfusun büyük bir bölümü çocuklardan oluşsa da, bu kentsel mekânlarda çocuğun refahını arttırmak için etkili olmamaktadır. 1989 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 31. maddesinde “Çocuk, dinlenme, boş zaman değerlendirme oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunma hakkına sahiptir” ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda, çocukların kentte sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamlarını sürdürmeleri ve gelişimleri için gerekli fiziksel, sosyal ve kültürel ortama sahip olmaları en temel hakları olmasına rağmen, çocuklar kentsel mekânların en az düşünülen kullanıcılarıdır.

Günümüzde çocuklar ilk katıldıkları kamusal mekân olan sokaklarda sayısız engelle karşılaşmaktadır. Kent yaşamına katılımları da bu engeller nedeniyle olumsuz etkilenmektedir. Yetişkinlerin işine dolmuşla, otobüsle gitmesi gibi yanlış kentsel düzenlemeler nedeniyle, çocuk da okul servisini kullanmak zorunda bırakılmaktadır. Çocuklar televizyon, bilgisayar sayesinde, dünyanın dört bir yanını, hatta uzayın derinliklerini tanırken, içinde yaşadığı kenti tanıyamamaktadırlar.

Kentleşmenin artmasıyla, kentlerde yaşayan insan sayısının gittikçe arttığı günümüzde, kentsel açık alanlar yerini yapılar ve motorlu taşıtlara bırakmıştır. Kentlerde artık daha çok yapı ve daha az kentsel açık alan bulunmaktadır ve bu açık alanlar da motorlu taşıtlar tarafından işgal edilir hale gelmiştir. Motorlu taşıt sahipliğinin ve kullanımının da artmasıyla kentin sokakları otomobillerle dolmuştur. Sokaklarda artan bu trafik yoğunluğu ve trafik tehlikesi her yaş grubundan kentli bireylerin sokak mekânını kullanımını etkilemekte, bu durumdan sokak mekânının en yoğun kullanıcısı olması beklenen çocuklar da olumsuz etkilenmektedir.

Sokaklar çocukların konut çevresinde kent ile tanıştıkları ilk mekân olup, çocukların öğrenmesinde ve oyun oynamasında büyük potansiyele sahiptir. Kentsel mekânda çocukların en çok vakit geçirdikleri, onlara informal oyun alanları sunan, oturma, dinlenme, arkadaşlarıyla buluşma ve sohbet etme gibi pek çok etkinliğe olanak sağlayan, evlerine yakınlığı ile erişim kolaylığı olan mekân sokak mekânıdır.

Günümüz kentlerinde çocuklar; güvenlik endişesi ve trafik yoğunluğu sebebiyle ebeveynlerin endişelerinin artması, çocuk oyun alanlarının, parklarının yetersizliği ve uzaklığı, televizyon izleme ve bilgisayar kullanımı gibi iç mekâna çeken faktörlerin artması sebepleriyle açık alanlardan uzak kalmaktadırlar. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki kentsel açık alanlarda vakit geçirmenin çocukların sağlığında fiziksel ve psikolojik olumlu etkileri bulunmaktadır. Kısaca çocukların kentsel açık mekân kullanımları sağlıklarını da doğrudan etkilemektedir. Bu durumda fiziksel ve psikolojik olarak daha sağlıklı bireylerin gelişmesinde başta sokaklar olmak üzere kentsel mekânların önemi büyüktür.

Buradan yola çıkarak, çocukların gerçek ihtiyaçlarını gözetken kentsel mekânların tasarlanması gerekmektedir. Kentsel mekânlar, çocukların hayal gücünü kısıtlamayacak, tam tersine güçlendirecek bir biçimde; güvenli, çekici ve konfor sağlayacak şekilde, çocuğun kente dair geleceğe ilişkin hayaller kurmasını, bu hayalleri gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu güveni ve bilinci aşılacak, çocuğun ileride kendisini kente ait bir birey olarak hissetme duygusunu güçlendirmek üzere tasarlanmalıdır. Bunu sağlayacak kentsel mekân, yoğun kentsel alanlar için konuta yakınlığı, kontrol edilebilirliği ile “sokak” olabilir.

Çocukların kentsel mekânda karşılaştığı diğer bir sorun da, çocuğun doğası gereği, trafikle baş edebilecek durumda olmamasıdır. Bu nedenle konut sokaklarında trafik hızının azaltılması için çalışmalar yapılması kaçınılmazdır. Çocuk trafiğe adapte edilmemeli, trafik çocuğa göre düzenlenmelidir. Çocukların bulunduğu sokaklar, hızlı araçlar ve dikkatsiz sürücülerden korunmalıdır.

Çalışmada, çocuğun kentsel yaşama katılımında, sokak mekânının önemi kapsamında, evlerine yakın olan sokakların, konfor ve güvenli bir oyun alanı, sosyalleşmelerine ve buna bağlı olarak aidiyet geliştirebilecekleri bir mekân olmasını sağlayabilmek

konusuna odaklanılmıştır. Çocuklar, çevrelerindeki dünyaya aktif olarak katılarak, çevre ile kişisel ilişkilerini kuramazlarsa, bu durum gelecekte çevre sorunlarına çözüm bulma becerilerinin gelişimini de olumsuz olarak etkilemektedir. Çevre ile etkin etkileşim, çocukların doğal çevreyi koruma ve saygı göstermeyi öğrenmesi açısından da önemlidir. Çocukluğunda yaşadığı kentle, sokakla irtibatı olmayan, sokağı tanımayan, bilmeyen çocukların, gelecekte o kentle bir bağ kurması beklenemez.

Çocuğun gelişiminde sokağın önemini gözönünde bulunduran Kuzey Avrupa ülkeleri fiziksel çevrenin çocuk için daha erişilebilir ve yaşanabilir bir hale getirilmesi için çeşitli çalışmalar, projeler, paylaşımlı sokaklar esas alınarak geliştirilen Woonerf ve Home Zone gibi uygulamalar gerçekleştirmiştir. Uygulamaların amacı, çocukların sokak mekânını daha rahat kullanabilmesinin yanında, yetişkinler için de sosyalleşebilecekleri, yaşanabilir mekânlar oluşturmaktır. Konut alanlarındaki sokakları hedef alan bu uygulamalar, konut sakinleri için, motorlu taşıt trafik hızının ve yoğunluğunun düşürülmesi ile sokakları daha erişilebilir ve yaşanılabilir mekânlar haline getirir. Bu sokak iyileştirmeleri, aynı zamanda çocuklar için güvenli sokaklar oluşturulmasında da etkilidir.

Çalışma kapsamında, planlanan ve uygulanan örnekler incelenerek, sokakların çocuklar için elverişli bir hale getirilmesi çalışmak amacıyla “çocuk dostu sokak” ölçütleri oluşturulmuştur. Bu ölçütler, “Project for Public Spaces” adlı topluluğun geliştirmiş olduğu; erişilebilirlik, konfor ve imaj, kullanım ve aktivite, sosyallik konuları ışığında geliştirilmiştir:

- Sokaktaki motorlu taşıt trafik hızı yürüme hızında (10km/s) olmalıdır.
- Sokaklar, sürücülerin görüş alanlarını görsel olarak daraltarak, daha yavaş hareket etmelerini sağlanması amacıyla, sınır elemanları, sokak mobilyaları, ağaç ve çeşitli döşeme malzemeleri ile hareketlendirilmelidir.
- Dokulu döşeme malzemesi ile taşıt izi vurgulanarak, sokak kullanıcılarına görsel ve dokunsal olarak çekici bir sokak oluşturulmalıdır.
- Sürücülerini uyarmak için girişte trafik işaretleri, uyarıcı tabelalar konulmalı, sokak yaya ve sürücüler için okunabilir olmalıdır.

- Sokak, yaya kullanıcıları için erişilebilir ve yürünebilir olmalıdır.
- Aydınlatmanın yeterli olmadığı sokaklarda uygun ve yeterli aydınlatma yapılmalıdır.
- Sokak mekânında otopark alanları oluşturulmamalıdır. Sokak mekânında otopark alanları oluşturulması zorunlu ise sokak mekânının görsel olarak motorlu taşıtların hâkimiyetinde olmadığını hissettirecek şekilde aralıklı şekilde sağlanmalıdır.
- Sokak mekânında oyun ekipmanları ile oyun alanlarının yaratılması yerine özel oyun ekipmanları gerektirmeyen, spontane gelişen sokak oyunlarına imkân sağlayabilecek mekânlar tasarlanmalıdır.
- Sokağın mekân duygusunu artırmak ve görünümünü geliştirmek ve sokakta oluşan gürültülerin azalmasını sağlamak adına yeşil doku arttırılmalı, yok ise oluşturulmalıdır.
- Sokak sakinleri arasındaki sosyal etkileşim büyük oranda, sokakta karşılaşma ve kısa süreli sohbet olacak olsa da sokak, insanların sokakta vakit geçirmelerini cesaretlendirecek şekilde tasarlanmalıdır.
- Sokak mekânı oturma elamanları, çocuk oyunları için mekânlar ve her yaştaki sokak sakininin katılabileceği etkinlikler için mekân ve donatıları içermelidir.

Sürücüleri özendirmeyecek şekilde yapılan düzenlemelerde sokağın yaya öncelikli olarak tüm kullanıcılarını ortak bir zemini kullanmasına imkân sağlanmasına dikkat edilmiştir. “Woonerf” ve “Home Zone” gibi 1980’lerden buyana konut sokaklarında uygulanan düzenlemelerin avantaj ve dezavantajlarına bakılmıştır. Bu düzenlemelerin sağladığı avantajların dezavantajlarına galip geldiği ve her yaş grubu sokak sakininin yaşadıkları sokaktan memnun olmaları, bu çalışma kapsamında çocuk dostu sokak ölçütlerinin oluşturulmasında tasarım ilkelerini örnek alma adına etkili olmuştur.

Çocuk dostu sokaklar; sokak sakinlerinin sosyalleşebildiği, çocukların açık alanda oyun oynayabildiği, bisiklete binebildiği, arkadaşlarıyla buluşup sohbet ettiği, trafik hızının düşük olduğu ya da hiç motorlu taşıt trafiğinin olmadığı daha yaşanabilir sokaklardır. Bu sokaklar, çocuklar için erişilebilirliği ve yaşanılabilirliği sağladığı için, çocuk sokaklarda güvenle yürüyebilir, oyun oynayabilir, arkadaşlık kurabilir, yetişkinlerle iletişime geçebilir. Çocukların sokağı özgürce kullanabilecek şekilde tasarlanması bu

sokakları, aynı zamanda, gençler, yetişkinler, yaşlılar, engelliler açısından da konforlu mekânlar kılmaktadır.

Tez kapsamında ele alınan sokaklarda çocuk dostu sokak ölçütleri doğrultusunda tasarım denemeleri yapılmıştır. Çalışma alanında 16 Kasım 2017 tarihinde sokak sakini çocuklar ve ebeveynleri ile mülâkat; 9 Haziran 2018 tarihinde çocukların katılım çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda, yasadışı gelişmiş, sağlıklı bir konut çevresinde yaşayan çocukların, boş vakitlerini elverişsiz de olsa sokakta oynayarak, gezerek ve bisiklet sürerek geçirdikleri saptanmıştır. Sokakta olmaktan keyif aldıklarını ifade eden çocuklar, yapılan görüşmelerde sokakların motorlu taşıtların hâkimiyetinde oluşundan şikâyet etmişlerdir. Sokakların nitelik bakımından yetersiz kaldığını vurgularlarken sokakta dinlenme imkânı ve oyun olanaklarına ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Buradan yola çıkarak “Çocukların sokak mekânına katılımlarını arttırmak adına yapılabilecek düzenlemeler neler olabilir?” sorusunun cevabı olarak belirlenen çocuk dostu sokak ölçütlerine göre tasarım denemeleri gerçekleştirilmiştir.

Ayazağa Mahallesi plansız gelişen bir yerleşim olduğundan, konfor ve kalite bakımından yetersiz bir kentsel mekâna sahiptir ve çocukların kullanabileceği çok az kentsel donatı alanı bulunmaktadır. Bu yerleşimde yaşayan çocuklara, bu sebeplerden dolayı açık alan olarak kullanabilecekleri mekân olarak sokaklar kalmaktadır. Ayazağa Mahallesi gibi plansız gelişen ve yoğun yapılaşmanın olduğu yerleşimlerde çocuğun kentsel yaşama katılımında sokağın önemi daha da artmaktadır.

Yapılan tasarım denemeleri, henüz dönüşemeyecek olan, çocuklar için yetersiz kentsel mekâna ve imkâna sahip yerleşimler için düşük maliyetle oluşturulabilecek çözümler sunmaktadır. Düzenlemeler çalışma alanından seçilen sokakların mevcut durumlarının ve enkesitlerinin elverdiği ölçüde gerçekleştirilmiştir.

Örnek alan olarak seçilen Ayazağa Mahallesi’nde gerçekleştirilen dört farklı sokaktaki düzenlemelerden aşağıdaki sonuçlar çıkarılmıştır;

❖Mülâkat sonuçları;

- ✓Mülâkat sonuçlarına göre çocuklar ve ebeveynler hepsi motorlu taşıtların sokakları otopark haline getirmesinden ve konut sokağı olan bu sokaklarda trafik yoğunluğu oluşturmamasından şikayet etmişlerdir.
 - ✓Bazı sokakların eğimli olmasından dolayı oyun alanları kısıtlı olan çocuklar eğimi daha az olan sokakları tercih ettiklerinden söz etmişlerdir. Sokağın eğiminin fazla olması eğimin tasarım ögesi olarak değerlendirilmemesi durumunda sokak mekânının sosyalliğini olumsuz etkilediği de görülmüştür. Çocuklar da özellikle düz ve düze yakın alanları daha çok tercih etmektedirler. 176 Sokak sakini çocuklarla gerçekleştirilen mülâkatta sonucunda çocukların oyun oynamak için kendi sokaklarından ziyade arkadaşlarının yaşadığı sokak olan 154 Sokak'a gitmeleri bunun bir kanıtıdır.
 - ✓Eğimli alanların çocuk oyununda eğlenceli ve çekici özelliğe sahip olduğu durumlar da mevcuttur. Hatta tasarlanan çocuk oyun alanlarında eğimli alanlara özellikle yer verilir. Eğim oyun alanına farklı potansiyeller katmaktadır. Ancak bir sokağın hem eğimli hem de enkesitinin dar olması onun kullanımını zorlaştırdığını bu çalışmada görülmektedir.
 - ✓Ayrıca, çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların yaşadıkları sokakla ilgili fikirlerinin sorulması onları mutlu etmiş ve onlara yaşadıkları sokağa karşı sorumluluk hissi kazandırmıştır. Çocuklara yaşadıkları kentle, mahalle ve sokakla ilgili düşüncelerini paylaşmak, plan ve tasarım kararlarına katkıda bulunmalarını sağlamak, yaşadıkları kente aidiyet hissi ve gelecekte ona karşı bir çevre bilinci geliştirecektir.
 - ✓Çocuklar ve ebeveynleri, bu sokaklara yapılacak iyileştirme çalışmalarına olumlu bakmakta, bu konuda istekli görünmektedirler.
- ❖**Sokağın enkesitinin önemi,** gerçekleştirilen sokak denemelerinde bir kez daha kendini göstermiştir. Sokağın fiziksel ve sosyal bir mekân olabilmesi için enkesitin en az 3,7 metre olması gerekmektedir[155].
- ✓Bu doğrultularda sokaklardan enkesitleri ve eğimleri azami ölçüde çocuk dostu sokak ölçütlerine uymayan 176 Sokak ve 118 Sokak'ta belirlenen ölçütlerde öncelikli

olarak güvenlik ve erişilebilirlik üzerinde durulmuştur çünkü bunlar çocukların kentsel mekânı kullanabilmeleri için olmazsa olmaz özelliklerdir.

- ✓ Dar ve eğimli olan bu ve benzeri sokaklarda yaşayan çocuklar da düşünülerek, onların da güvenli, erişilebilir ve yaşanabilir sokaklarda oynayabilmesi adına mevcut durumlarının elverdiği derecede, tasarım önerilmiştir çünkü her çocuğun kaliteli ve konforlu sokak mekânını kullanım hakkı vardır.
- ✓ Eğimleri ve enkesitleri çocuk dostu sokak ölçütlerine diğer sokaklara göre daha uyumlu olan 150 Sokak ve 154 Sokak'ta belirlenen ölçütlerden güvenlik, erişilebilirlik ölçütlerinin yanında etkin kullanımı sağlayacak oyun ekipmanları ve dinlenme alanlarının kullanımı ile daha elverişli tasarımlar çalışılmıştır. Bu sokaklar mevcut hali ile de çocuklar tarafından oyun mekânı olarak kullanılan sokaklardır. Bunda, sokağın düze yakın bir eğime sahip olması ve enkesitinin diğer sokaklara oranla geniş olmasının etkisi net olarak görülmektedir. Bu doğrultuda sokak enkesiti ve eğiminin sosyal mekân sağlaması ile olan doğrudan ilişkisi görülmektedir.
- ❖ Bir çocuğun sokağa çıkabilmesi için ilk önce temel gereksinimlerden olan korunmanın ona sağlanması gereklidir. **Güvenlik ve erişilebilirlik** çocuk dostu sokaklarda en öncelikli faktörlerdir. Ardından canlılık, çekicilikle birlikte kullanım ve etkinliğin olması, oynanabilir olması önemli faktörlerdir.
- ❖ Sokakta motorlu taşıtların oluşturduğu güvenlik problemine çözüm sunmak için; motorlu taşıt trafiğinin yoğunluğunu azaltmak, bu doğrultuda sürücülerin davranışlarını değiştirmek, uygun sürücü davranışını teşvik etmek amacı öncelikli tutulmuştur. Böylece sürücülerin, özellikle konut sokaklarının yaya öncelikli olduğunu benimsemeleri ve bulundukları çocuk dostu sokaklarda kendilerini geçici hissetmeleri sağlanacaktır.
- ❖ Sokaklarda yapılan düzenlemelerde sokak mekânının güvenli ve erişilebilir olması amacıyla trafik hızını azaltıcı önlemlerden yararlanılmıştır:
- ✓ Sokağın giriş ve çıkışları belirginleştirilerek, çocuk dostu sokak olduğunu belirten işaretler kullanılmış ve döşemede taşıt izleri oluşturulmuştur.

- ✓ Sokaklarda motorlu taşıt hakimiyetini görsel ve fiziksel olarak azaltmak için parklanma yapılmasına izin verilmemiştir. Böylelikle sokakların daha da dar bir hale gelmesi önlenmiş ve çocukların sokak mekânını kullanmaları için daha fazla alan açılmış olacaktır.
- ❖ Sokakların tasarımında güvenliğin fiziksel olduğu kadar sosyal boyutu da düşünülmüştür.
- ✓ Sokaklar, sadece motorlu taşıtların yoğunluğu azaltılınca güvenli kentsel mekânlar haline gelememektedir. Sokakların etkin kullanımı da o sokakta yaşayanları sosyal ve psikolojik olarak güvende hissettirmektedir. Bu sebeple, sokakların canlı, çekici ve etkin kullanıma sahip bir mekân olması gerekmektedir.
- ✓ Sokakların çekiciliğinin artırılması ve çocukların keyifli vakit geçirebileceği yer haline getirebilmesi için oynarken öğrenebilmelerini de sağlayacak düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır.
- ✓ Çocukların yaşadıkları sokaklarda aidiyet ve özgür hissetmesini sağlamak, sokaklara bir kimlik kazandırmak amacıyla her sokağa bir tema düşünülmüş ve bu tema üzerinden çocukların buluşup sohbet edebilecekleri, oynayabilecekleri, oturup dinlenebilecekleri oyun ekipmanları ve donatılar kullanılmıştır.
- ✓ Sokaklarda çocukların ilgisini çekmek amacıyla, tasarımlarda renkli donatı ve oyun elemanları önerilmiştir.
- ✓ Sokak zemininde yer kaplamayan yönlendirici oyun alanları önerilmiştir; labirent, seksek vb.
- ✓ Çocukların yaşadıkları fiziksel çevrenin kalitesini artırarak onların hem kendi değerlerini hem de çevrelerindeki değerlerini hissedebilmeleri amacıyla bu düzenlemeler önem taşımaktadır.
- ✓ Sokağın çocukların oyun alanı olarak düzenlenmesinde gürültü gibi bazı sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun çözülmesinde bitkiler fayda sağlamaktadır. Ancak dar enkesitli olduğu için seçilen sokaklarda girişlere konumlandırılan bitki türleri dışında bir bitkilendirme yapılmamıştır. Ancak sokak peyzajının gürültü açısından ve

sokağın görselliği açısından düzenlenmesi gelecekte yapılacak yeni yerleşmelerde ve sokak iyileştirmelerinde önerilmektedir.

- ❖Kullanılacak olan materyallerin güvenli olması, zehirli/zararlı içeriğinin olmamasına dikkat edilerek dayanıklı malzemelerden seçilmesi sürdürülebilir olması adına önem taşımaktadır.
- ❖Ayrıca, sokakların bakımına özen gösterilmesi düzenlenen sokakların sürdürülebilirliği açısından dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli faktördür.
- ❖Sokakların tasarımında güneşlenme durumuna dikkat edilerek yazın gölgeli alanların oluşturulmasına da dikkat edilmelidir.
- ❖Sokak düzenlemeleri sırasında yerleşimin eğimli bir yapıya sahip olmasından dolayı bisiklet sürmenin tehlikeli olabileceği düşünülerek bisiklet güzergâhları belirtilmemiştir. Ancak çocuk dostu sokak ölçütlerinin bir kentte karbon ayak izini ve motorlu taşıtların kullanımını azaltmak adına bisiklet kullanımını destekleyici düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Ayazağa Mahallesi eğimli bir topografyada zaman içinde geliştiği için sokakları da eğimli ve organik bir yapıya sahiptir. Seçilen sokaklar konut sokakları olup, seçimde motorlu taşıt trafiğinin yoğun olmamasına dikkat edilmiştir. Seçilen sokakların elverişsiz mevcut durumlarına rağmen, her çocuğun erişilebilir ve güvenli kentsel mekânlarda yaşama ve oynama hakkı olduğuna inanarak sokakların elverdiği ölçüde çocuk dostu sokak ölçütlerine sadık kalınarak düzenlemeler önerilmiştir.

Bu yaklaşım yeni planlanan, oluşturulacak yerleşimler için tasarlanacak sokakların “çocuk dostu sokak” ölçütlerine dikkat edilmesi halinde daha verimli, her yaş grubuna hitap eden sokak mekânları olarak geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Motorlu taşıt trafiğini özendirmeyecek düzenlemeler, belirgin girişlerin olduğu ve ilgi çekici peyzajı ile birlikte oturma/dinlenme ve oyun ekipmanları gibi donatıların olmasına özen gösterilmelidir.

Çocuk dostu sokak olarak düzenlenecek sokaklarda, güvenliği ve erişilebilirliği sağlandıktan sonra, sosyal bir mekân olması için kullanımını arttırmak önemlidir. Sokağın sadece daha az motorlu taşıt trafiğine sahip olması, yaşanabilirliğini ve

topluluk duygusunu destekleyen bir yere dönüşmesini sağlamayacaktır. Yapılacak düzenlemeler ile bu sokakların iyileştirilmesi buralarda yaşayan çocukları gelişimi adına büyük önem taşımaktadır.

Woonerf ve Home Zone’da olduğu gibi Ayazağalı çocuk da sokakta büyüyen çocuktur. Dolayısıyla Ayazağa gibi konfor düzeyi yetersiz olan bir yerleşimin, sokakta büyüyen çocuğa daha sağlıklı ve güvenli bir ortam sunması gereklidir. Olabilecek en düşük maliyetlerle gerçekleştirilecek en konforlu düzenlemeler ile çocukların sağlıklı yaşamasını mümkün kılmak gerekmektedir.

Sonuç olarak, çocuklardan edinilen bilgiler değerlendirilerek hem küçük ölçekli bir katılım uygulaması gerçekleştirilmiş hem de tasarım çalışmalarına girdi sağlanmıştır. Yurt dışı çözüm örneklerinden yola çıkılarak geliştirilen bu tasarım ölçütlerinin ve tasarlanan örneklerin, gelecekteki çocuk dostu sokak ve genel olarak sokak iyileştirme çalışmalarına yol gösterici olması hedeflenmektedir.

Geleceğin yetişkini çocuklara verilen değer arttıkça toplumların değeri de buna paralel olarak artacaktır. Toplumun korunması ve yönlendirilmesi gereken bireyleri olan çocukların onların isteklerini, ihtiyaçlarını, yaşam kaliteleri gereğini görmezden gelerek yükselmeyi beklemek düşünülemez. Kentte yaşayan her çocuğun kentsel mekâna katılımını sağlayacak çözümler üretmek bir zamanlar çocuk olan bizlerin elindedir. Bizler, peyzaj mimarları, kent plancıları ve mimarlar olarak daha erişilebilir, konforlu, canlı ve sosyalleşmeyi sağlayan dış mekânlar oluşturmak için planlama, tasarım ve düzenlemeler yaparak geleceğin ideal ve yaşanabilir kentlerini oluşturma sorumluluğu üstlenmeliyiz.

KAYNAKLAR

- [1] Wikipedia, Çocuk, <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk>, 10 Mayıs 2016.
- [2] Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., ve Polat Unutkan, Ö., (2006). Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım? Okul Öncesi Eğitim Programı Uygulama Rehberi, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- [3] UNICEF, Çocuk, <https://www.unicef.org/>, 18 Mayıs 2016.
- [4] Senemoğlu, N., (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya, Gönül Yayıncılık.
- [5] Karabekiroğlu, K., (2013). Çocuğun Ruhsal Gelişimi, Say Yayınları, İstanbul.
- [6] Kuru, O., ve Köksalan, B. (2013). “9 Yaş Çocuklarının Psiko-Motor Gelişimlerinde Oyunun Etkisi”, Cumhuriyet International Journal of Education, 1(2): 37-51.
- [7] Semerci, P. U., Müderrisoğlu, S., Karatay, A., Akkan, B. E., Kılıç, Z., Oy, B. ve Saylan, U., (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun İyi Olma Halini Anlamak, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- [8] Cüceloğlu, D., (2015). İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [9] Yavuzer, H., (2000). Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [10] Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi (MEGEP) (2013).
- [11] Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi (MEGEP) (2014).
- [12] Çok, F., (1974). “Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2(27): 1301-3718.
- [13] Yavuzer, H., (2014). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [14] Erikson, E. D. E. (1979). “İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi”, Çev. A. Dönmez, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1): 27-38.
- [15] Öztürk, M.,(2007). Anne, Baba ve Eğitimciler İçin Çocuk Psikiyatrisi, Uçurtma Yayınları, İstanbul.
- [16] Shutterstock, Oyun oynayan çocuklar, <https://www.shutterstock.com/tr/image-vector/happy-children-playing-toy-car-park-745995301> , 18 Mayıs 2018.

- [17] Yavuzer, H., (2009). Çocuğunuzun ilk 6 yılı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [18] Maslow, A., (2001), İnsan Olmanın Psikolojisi, (Çev, Okhan Gündüz), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.
- [19] Gür, Ş. Ö., ve Zorlu, T. (2002)., Çocuk Mekânları, YEM Yayınları, İstanbul.
- [20] Oktay, A., (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- [21] Chilton T., (1991) "Safety and Stimulation in Play" Child Accident Prevention Proceedings of a Conference Held in Stockholm of the Swedish National Child Environment Council and The Folksam Insurance Group.
- [22] Sivri, H., (1993). Fiziksel Ve Mekânsal Çevrenin Çocuk Davranışına Ve Gelişimine Etkileri Çocuk İçin Oluşturulacak Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptaması, Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- [23] Yavuzer, H., (1990). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [24] Sunal, Ö. G. D. O., (2010). "Çocuğa Yönelik Çağdaş Sosyal Politika Yaklaşımları", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23: 23.
- [25] Katchadourian, H., (1985), "Toward a Foundation for Human Rights", International Philosophical Review, 18(2): 219-239.
- [26] Akyüz, E., (2000). Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması: Ulusal ve Uluslararası Hukukta, Millî Eğitim Basımevi.
- [27] Odman, M. T., (2008). Dünyada ve Türkiye’de çocuk hakları, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Mutlu Çocuklar Derneği, 18-19 Mayıs 2012, Ankara.
- [28] Müftü G., (2013). Çocuk Hakları Koruma ve İzleme, <http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarina-dair-sozlesme>, 17 Kasım 2017.
- [29] UNICEF, Çocukların Haklarına Dair Sözleşme, <https://www.unicef.org/turkey/crc/cr23a.html> , 10 Nisan 2018.
- [30] Tuğrul, B., ve Metin, Ö., (2006). "Çocukların Oyun Oynama Hakkı", 3. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Kitabı, 195-202.
- [31] Küçükali, A., (2015). "Çocukların Oyun Oynama Hakkı ve Değişen Oyun Kültürü", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1): 1-14.
- [32] Huizinga, J., (2013). Homo Ludens 118. Routledge.
- [33] Rousseau, J. J., Steeg, J., ve Worthington, E., (2011). Emile, Or, Concerning Education. Neeland Media LLC.
- [34] Vygotsky, L., (1978). "Interaction Between Learning and Development", Readings on the development of children, 23(3): 34-41.
- [35] Sevinç, M., (2009). Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- [36] Piaget, J. ve Play, D., (1962). Imitation in Childhood, Norton, New York.

- [37] Yawkey, T. D., ve Silvern, S. B., (1977). Play and Playing Processes of the Young Child in Early Education Programs: A Piagetian Analysis.
- [38] Isaacs, S., (2013 - 1985). Social Development in Young Children, Routledge
- [39] Çelikhan, S., (1992). Çocuklara Uygun Bir Çevre: Sokakta Oyun. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası E-Kütüphane, İstanbul.
- [40] Özdemir, N., (1997) Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Çocuk oyunlarının Halkbilimi Açısından İncelenmesi I-II. Hacettepe Üniversitesi SİBF, TDE Böl. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- [41] Erbay, F., ve Saltalı, N. D., (2012). “Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı”, Ahi Evran Üniversitesi Kırkent Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(2).
- [42] Maitland, C., Stratton, G., Foster, S., Braham, R., ve Rosenberg, M. (2013).” A Place For Play? The Influence Of The Home Physical Environment on Children’s Physical Activity and Sedentary Behaviour”. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 10(1): 99.
- [43] İnal, K., (2014). Çocuk ve Demokrasi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [44] Palmer, S., (2010). Zehirlenen Çocukluk: Modern Dünyanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [45] Türkiye İstatistik Kurumu, Çocuk Nüfusu, <http://www.tuik.gov.tr/>, 10 Nisan 2018.
- [46] Karsten, L., ve Van Vliet, W., (2006). “Children in The city: Reclaiming The Street”, Children Youth sand Environments, 16(1): 151-167.
- [47] Keleş, R., (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- [48] Krier, R., (1979). Urban Space. Academy Editions, London.
- [49] Arû, K. A., (1965). Yayalar Taşıtlar-Kent Dokusundaki Yeri-Ulaştırma Düzenleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- [50] Velioğlu, S., (1990). Dış Mekân Yaşantısına Bağlı Olarak Mimari Ölçekteki Fiziksel Biçimleniş Değerlendirmeye Yönelik Bir Model, Doktora Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [51] Aytaç, Ö., (2007). “Kentsel Mekânların Sosyo-Kültürel Coğrafyası”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2): 199-226.
- [52] Özparlak, F., ve Meşhur, M. Ç., (2012). “Sokaktan Siteye Dönüşen Yarı Kamusal Mekânlar: Komşuluk İlişkileri Üzerine”, Mimarlık Dergisi 365: 1-5.
- [53] Tandoğan, O., (2014). “Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekân: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar”, Megaron YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, 9(1): 19-33.
- [54] Freeman, C., (2010). “Children's Neighbourhoods, Social Centres To ‘Terra Incognita’”, Children's Geographies, 8(2): 157-176.

- [55] Öksüz, A. M., Aydemir, Ş., Erkonak Aydemir, S., Şen Beyazlı, D., Ökten, N., Sancar, C. ve Aydın Türk, Y., (2004). Kentsel Alanların Planlanması Ve Tasarımı, Akademi Yayınevi, Trabzon.
- [56] Gehl, J. ve Vegemzøe, L., (2001). New City Spaces.
- [57] Çubuk, M., Yüksel, G., ve Karabey, H. (1978). "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekânlar", .Yapı Dergisi (30): 25-54.
- [58] Gökmen, H. S., (2006). "Konutta "Çocuk" Var Mı?", Egemimarlık, 2(57): 22-25.
- [59] Gehl, J., (1989). "A Changing Street Life in a Changing Society. University of California", 6(1): 8-17.
- [60] Woolley, H., (2003). Urban Open Spaces, Taylor Vefrancis, New York.
- [61] Türkoğlu H. ve Koramaz E., (2012). Kent Ve Sağlık, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük.
- [62] De Hollander, A.E.M. ve Staatsen B.A.M., (2003). "Health, Environment And Quality Of Life: An Epidemiological Perspective On Urban Development", Landscape Urb. Plan. 65: 53–62.
- [63] Northridge, M. E., Sclar, E. D., Biswas, P., (2003): "Sorting out the Connections Between the Built Environment and Health: a Conceptual Framework for Navigating Pathways and Planning Healthy Cities", Journal Of Urban Health, 80(4): 556-568.
- [64] Cohen, D. V., (2006). Park Use and Physical Activity in a Sample Of Public Parks in the City of Los Angeles.
- [65] Loukaitou-Sideris, A. ve Vesideris, A., (2010). "What Brings Children to the Park? Analysis and Measurement of the Variables Affecting Children's Use of Parks", Journal of the American Planning Association, 76(1): 89-107.
- [66] Jones, D., O'Brein, M., Sloan, D., ve Rustin, M. (2000). "Children's Independent Spatial Mobility in the Urban Public Realm", Childhood, 7 (3): 257-277.
- [67] Percy-Smith, J., Mcneish, D., ve Frost, S., (2004). Improving The Use Of Research In Social Care Practice.
- [68] Ayverdi, İ., (2016). Misalli Büyük Sözlük, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- [69] Türk Dil Kurumu, Sokak, <http://tdk.gov.tr/>, 10 Ocak 2017.
- [70] Paquot, T., (2011). Kentsel Bedenler, Everest Yayınları, İstanbul.
- [71] Gökgür, P., (2008). Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- [72] Jacobs, J., (2011). Büyük Amerikan Kentlerinin Ölümü Ve Yaşamı, (B. Doğan, Çev.), Üçüncü Basım, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- [73] Barlas, M. A., (2006). Urban Streets Veurban Rituals. Middle East Technical University Faculty Of Architecture.
- [74] Moughtin, C. ve Design, U., (1992). Street And Square.

- [75] Kostof, S., (1992). *The City Assembled: The Elements Of Urban Form Through History*, Thames And Hudson, London.
- [76] Jacobs, A. B., (1993). *Great Streets*, MIT Press, California.
- [77] İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sokak Sınıflandırması, <https://www.ibb.istanbul/>, 10 Mayıs 2017.
- [78] Moughtin, C., Cuesta, R., Sarris, C., ve Signoretta, P., (2003). *Urban Design: Method And Techniques*, Routledge.
- [79] Dumbaugh, E., (2005). "Safe Streets, Livable Streets", *Journal Of The American Planning Association*, 71(3).
- [80] Eichner, R. B., ve Tobey, H. E. N. R. Y. (1987). "Beyond Zoning, Public Streets For Public Use", 276-283.
- [81] Appleyard, D., (1980). "Livable Streets: Protected Neighborhoods?", *The ANNALS Of The American Academy Of Political And Social Science*, 451(1): 106-117.
- [82] Rapoport, A., (1990). *The Meaning of the Built Environment: a Nonverbal Communication Approach*, University Of Arizona Press.
- [83] Harvey, D., (2012). "From Space to Place and Back Again: Reflections on the Condition Of Postmodernity", In *Mapping The Futures*, 17-44.
- [84] Gür, Ş.Ö., Lang, J., Ertürk, S., İbiş, T.ve Özbilen, A., (1980). "Çocuk Ve Çevresi: Çocuk Oyan Alanları Olarak Sokaklarımız", *KTÜ Mimarlık Bülteni* (5): 71-76.
- [85] Schepel, S., (2005). *Kiss 2, Tool To Test The Child Friendliness Of Street Layout Amsterdam*, [Www.Urban.Nl/Childstreet2005/Downloads/Stuttgart/Kiss Abstract Sep06.Pdf](http://www.urban.nl/childstreet2005/downloads/stuttgart/kiss_abstract_sep06.pdf), 10 Haziran 2018.
- [86] Francis, M., (2016). *The Making Of Democratic Streets. Contesti. Città, Territori, Progetti*, (1-2): 192-213.
- [87] Onur, B., (2013). *Anılardaki Çocukluk: Geleneksel Oyunlar ve Oyuncaklar. Saraydan Sokağa Oyun*, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul.
- [88] Tonucci, F., (2015). "Özgürleştirme Üzerine: Yetişkinler Çocukları Dinlemedikleri Takdirde Çok Büyük Sorunlar ile Karşılaşacaktır. Çocukların Şehri: Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Felsefe" (Çev. Battal Özservet). *İdealkent Dergisi*, 17: 282-297.
- [89] Ben-Joseph, E., ve Warner, S. B., (2011). "Child Streets". *Journal Of Urban Planning And Development*, 137(4): 365-369.
- [90] Zomervrucht, J., Boyd, D., Kips, E., Schepel, S. ve Torenstra, J., (2005). "Gradually Grow to Cycle: Experiences With a Child-Friendly Public Space", 8-17.
- [91] Moore, G. T., (1987). "The Physical Environment and Cognitive Development in Child-Care Centers", In *Spaces For Children*, 41-72.

- [92] Kearns, A. ve Parkinson, M., (2001). "The Significance of Neighbourhood". *Urban Studies*, 38(12): 2103-2110.
- [93] Tandoğan, O., (2011). İstanbul'da "Çocuk Dostu Kent" İçin Açık Alanların Planlama, Tasarım Ve Yönetim İlkelerinin Oluşturulması, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [94] Kytä, M., (2003). "Children in Outdoor Contexts: Affordances and Independent Mobility in The Assessment of Environmental Child Friendliness", Helsinki University Of Technology.
- [95] Lynch, K. ve Banerjee, T., (1977). "Growing up in Cities", *New Society*, 37(722): 281-284.
- [96] Clements, R., (2004). "An Investigation of the Status of Outdoor Play, Contemporary Issues in Early Childhood", 5(1): 68-80.
- [97] Little, H. ve Eager, D., (2010). Risk, Challenge and Safety: Implications for Play Quality and Playground Design", *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4): 497-513.
- [98] Kimbro, R. T., Brooks-Gunn, J. ve McLanahan, S., (2011). "Young Children in Urban Areas: Links Among Neighborhood Characteristics", Weight Status, Outdoor Play, And Television Watching, *Social Science Vemedicine*, 72(5): 668-676.
- [99] Brockman, R., Jago, R. ve Fox, K. R., (2011). "Children's Active Play: Self-Reported Motivators", Barriers And Facilitators. *BMC Public Health*, 11(1): 461.
- [100] Prezza, M., Alparone, F. R., Cristallo, C. ve Veluigi, S., (2005). "Parental Perception of Social Risk And of Positive Potentiality of Outdoor Autonomy for Children: The Development Of Two Instruments" *Journal Of Environmental Psychology*, 25(4): 437-453.
- [101] Mccurdy, L. E., Winterbottom, K. E., Mehta, S. S. ve Roberts, J. R. (2010). "Using Nature and Outdoor Activity to Improve Children's Health", *Current Problems In Pediatric And Adolescent Health Care*, 40(5): 102-117.
- [102] Klaver, C. C. ,Tideman, J. W. L., Polling, J. R., Vingerling, J. R., Jaddoe, V. W., Williams, C. ve Guggenheim, J. A., (2017). "Axial Length Growth and the Risk of Developing Myopia in European Children", *Acta Ophthalmologica*.
- [103] Shackell, A., Butler, N., Doyle, P. ve Ball, D. J., (2008). "Design for Play: a Guide to Creating Successful Play Spaces, the Department for Children, Schools and Families (DCSF) and The Department for Culture", *Media And Sport (DCMS)*.
- [104] Bilgin, N., (1984). "Çocuk(Lar) Ve Mekân(Lar)", *Mimarlık Dergisi* 207: 18-22.
- [105] Karabey, H., (1980). *Kent Olgusu*, Kent Basımevi, İstanbul.
- [106] Şahin, K., (1984). "Çocuğun Yasaklı Mekânı Üzerine Notlar", *Mimarlık*, 84(9): 23-27.

- [107] Özdemir, H., Borucu, G., Demir, G., Yiğit, S. ve Ak, N., (2010). "İstanbul'daki Çocuk Oyun Parklarında Partikül Madde (PM_{2.5} Ve PM₁₀) Kirliliğinin İncelenmesi", *Ekoloji*, 20(77): 72-79.
- [108] Thomas, G ve Thompson, G., (2004). *A Child's Place: Why Environment Matters to Children*.
- [109] Hürriyet, Parkta Oynayan Çocuklara Ateş Açılması Haberi, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pendikte-korkunc-olay-parkta-oyunayan-cocuklara-ates-acti-40938133>, 28 Ağustos 2018.
- [110] Aziz, N. F. ve Said, I., (2012). "The Trends and Influential Factors of Children's Use of Outdoor Environments: a Review", *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 38: 204-212.
- [111] Abu-Ghazze, T. M., (1998). "Children's Use of The Street as a Playground in Abu-Nuseir", *Jordan. Environment And Behavior*, 30(6): 799-831.
- [112] Aarts, M. J., De Vries, S. I., Van Oers, H. A. ve Schuit, A. J., (2012). "Outdoor Play Among Children in Relation To Neighborhood Characteristics: A Cross-Sectional Neighborhood Observation Study", *International Journal Of Behavioral Nutrition And Physical Activity*, 9(1): 98.
- [113] Veitch, J., Bagley, S., Ball, K. ve Salmon, J., (2006). "Where Do Children Usually Play? A Qualitative Study Of Parents' Perceptions Of Influences On Children's Active Free-Play", *Health And Place*, 12 (4): 383-393.
- [114] Jacobsen, P., Anderson, C. L., Winn, D. G., Moffat, J., Agran, P. F. ve Sarkar, S., (2000). "Child Pedestrian Injuries on Residential Streets: Implications for Traffic Engineering", *ITE Journal*, 70: 71-75.
- [115] Penn, H., (2005). *Unequal Childhoods: Young Children's Lives in Poor Countries* Psychology Press.
- [116] Francis, M. ve Lorenzo, R., (2006). "Children And City Design: Proactive Process And The 'Renewal' of Childhood. Children And Their Environments: Learning", *Using And Designing Spaces*, 217.
- [117] Commissioner of Children and Young People (CCYP), (2011). *Building Spaces And Places For Children And Young People*.
- [118] Erkan N.Ç. ve Genç S., (2017). Hayalindeki Sokak Atölyesi, İstanbul 1. Konut Kurultayı, Göçmen Çocuk İçin Bir Kent, Ezgi Küçük, Ed., Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, 119-139, İstanbul.
- [119] Ben-Joseph, E., ve Southworth, M., (2003). *Streets And The Shaping Of Towns And Cities*.
- [120] Lockwood, I. M., (1997). "ITE Traffic Calming Definition. Institute Of Transportation Engineers", *ITE Journal*, 67(7): 22.
- [121] Sutcliffe-Babalık, E., (2008). *Kentsel Planlama, Ansiklopedik Sözlük*, Nivona Yayınları, İstanbul.

- [122] Welle, B., Liu, Q., Li, W., Adriazola-Steil, C., King, R., Sarmiento, C. ve Obelheiro, M., (2015), Tasarımla Daha Güvenli Kentler. World Resources Institute, Washington, DC.
- [123] Devon Country Council, (1991). Traffic Calming Guidelines. Devon County, Exeter, England.
- [124] Aydın, M. M. ve Günay, B. (2016). "Türkiye'de Henüz Uygulanmayan "Yatay Hız Kesiciler" Üzerine Bir Literatür Taraması", Sigma, 7(2): 137-151.
- [125] Kaygısız, Ö., (2012). Trafiği Sakinleştirmeye Yönelik Önlemler. Trafik Araştırma Merkezi.
- [126] Karşıyaka Belediyesi, Kasis Örneği, <http://www.karsiyaka.bel.tr/tr/haberler/yaya-yolu-ve-okul-onlerine-ozel-onlem>, 14 Mayıs 2018.
- [127] London Play, Play Streets (Oyun Sokakları), https://www.londonplay.org.uk/content/29934/our_work/recent_work/play_streets/the_history_of_play_streets, 10 Ağustos 2018.
- [128] Artan, İ., Alisinanoğlu, F., Yükçü, Ş. B., Uslu, A. E. I., İbiş, E. ve Akay, D., (2017). Türkiye'de Oyun Sokakları Üzerine Bir İnceleme: Ankara Ve İstanbul Örnekleri.
- [129] London Play, Play Streets (Oyun Sokakları), https://www.londonplay.org.uk/content/30290/our_work/recent_work/play_streets/play_streets, 10 Mayıs 2018.
- [130] D'Haese, S., Van Dyck, D., De Bourdeaudhuij, I., Deforche, B. ve Cardon, G., (2015). "Organizing "Play Streets" During School Vacations Can Increase Physical Activity and Decrease Sedentary Time in Children", International Journal Of Behavioral Nutrition And Physical Activity, 12(1): 14.
- [131] Street Play London, Play Street, <http://streetplaylondon.blogspot.com/2010/06/track-demise-of-uks-play-streets.html>, 10 Mayıs 2018.
- [132] Sokak Bizim, Ayda Bir Gün Sokak Bizim, <https://sokakbizim.org/projeler/aydabirgunsokakbizim/>, 15 Mayıs 2018.
- [133] Çekmeköy Belediyesi, Çocuk Sokağı, <https://cekmekey.bel.tr/tr/cekmekey-cocuk-sokagi-acildi>, 10 Mayıs 2018.
- [134] Esenler Belediyesi, Çocuk Sokağı, <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/12/3488/cocuk-sokagi.aspx>, 10 Mayıs 2018.
- [135] Evcil, A. N., (2015). "Esenler, Evrensel Tasarım (Herkes İçin Tasarım) Ve Çocuk Sokağı, Herkes İçin Dost Kentler", Herkes İçin Dost Kentler, İstanbul.
- [148] Esenler Belediyesi, Çocuk Sokağı, <https://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/12/3488/cocuk-sokagi.aspx>, 18 Mayıs 2018.
- [137] Appleyard, B. ve Cox L., (2006) "At Home In The Zone: Creating Livable Streets In The U.S." Planning 72.9: 30-35.

- [138] Gill, T., (2006). "Home Zones In The UK: History, Policy and Impact on Children and Youth", *Children Youth and Environments*, 16(1): 90-103.
- [139] Royal Dutch Club, (1977). *Woonerf*, The Hague: RDTC.
- [140] Ben-Joseph, B., (1995) "Changing The Residential Streetscene: Adapting The Shared Space Street (Woonerf) Concept To The Suburban Environment", *APA Journal*, Autumn, 504-515.
- [141] Eubank-Ahrens, B., (1985). "The Impact of "Woonerven" on Children's Behavior". *Children's Environments Quarterly*, 1(4): 39-45.
- [142] Kaplan. H, (1992). Konut Alanları Sokak Mekânlarının Tasarlanmasında Paylaşımli Yol Düzenlemeleri: Woonerf Tasarım İlkeleri ve Kentlerimizde Uygulanabilirliği, I. Kentsel Tasarım Ve Uygulamalar Sempozyumu, 23-24 Mayıs 199, İstanbul, 167-186.
- [143] Joseph Rowntree Foundation, (2007). Planning And Designing 'Home Zones'.
- [144] Collarte, N., (2012). "The Woonerf Concept." Rethinking a Residential Street in Somerville", Master Of Arts In Urban And Environmental Policy And Planning, Tufts University.
- [145] Eubank-Ahrens, B., (1987). "A Closer Look at the Users of Woonerven", *Public Streets For Public Use*, 63-79.
- [146] East Lothian Council, (2006). Supplementary Plannning Guidance 1, Director Of Environment, Home Zone Design Standards, Draft For Consultation.
- [147] Biddulph, M., (2001). *Home Zones: A Planning And Design Handbook*. Policy Press.
- [148] Curl, A., Thompson, C. W., ve Aspinall, P., (2015). "The Effectiveness of 'Shared Space' Residential Street Interventions on Self-Reported Activity Levels and Quality of Life For Older People", *Landscape And Urban Planning*, 139: 117-125.
- [149] Barrell, J. M. ve Whitehouse, J., (2007). "UK Home Zones: Challenging The Future Of Our Streets", 07: 1367.
- [150] Ichikawa, K., Tanaka, K. ve Kamiya, H., (1984). "Living Environment and Design Of" Woonerf"--Tokyu Dwell Okegawa Village, *IATSS Research*, 8(1): 40-51.
- [151] Karndacharuk, A., Wilson, D. J. ve Dunn, R., (2014). "A Review of the Evolution of Shared (Street) Space Concepts in Urban Environments", *Transport Reviews*, 34(2): 190-220.
- [152] Kaparias I, Bell MGH, Miri A., Chan C ve Mount B., (2012) "Analysing The Perceptions of Pedestrians and Drivers To Shared Space", *Transportation Research Part F: Traffic Psychology And Behaviour* 15(3): 297-310.
- [153] Moody, S. ve Melia S., (2014). *Shared Space: Research, Policy And Problems*.
- [154] Biddulph, M., (2012). "Street Design and Street Use: Comparing Traffic Calmed and Home Zone Streets". *Journal Of Urban Design*, 17(2): 213-232.

- [155] Woonerfgoed, KISS 2.0, <http://www.woonerfgoed.nl/int/childstreet.html>, 26 Mayıs 2018.
- [156] Tranter, P. ve Doyle, J., (1996). "Reclaiming the Residential Street as Play Space", International Play Journal, 4: 91-97.
- [157] Seçkin, N. P., Seçkin, Y. Ç. ve Seçkin, Ö. B., (2011). Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı Ve Uygulama İlkeleri, Literatür Yayınları.
- [158] PPS, Projects For Public Spaces, <https://www.pps.org/>, 14 Mayıs 2018.
- [159] Wikipedia, Ayazağa, <https://tr.wikipedia.org/wiki/ayazağa>, 10 Mayıs 2018.
- [160] Scribd, Ayazağa Tarihsel Gelişimi, <https://tr.scribd.com/document/287743525/tarih-vakf%c4%b1-%c4%b0stanbul-1>, 10 Mayıs 2018.
- [161] İstanbul Şehir Haritası, İstanbul Büyük Kent Belediyesi Kent Haritası, <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>, 11 Mayıs 2018.
- [162] T.C. Resmi Gazete, 24.2.1984 Tarih Ve 2981 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19130.pdf>, 10 Mayıs 2018
- [163] Mevzuat, Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi Ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4706.pdf>, 10 Mayıs 2018.
- [164] Genç, S. Kişisel Arşivi, 2017-2018.
- [165] Archdaily, Çocuk Oyun Alanları, https://www.archdaily.com/25143/beyond-media-2009-visions/uv_medellin_01, 14 Ekim 2018.
- [166] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/ab479009/>, 14,10,2018
- [167] Tehsech, Çocuk Oyun Alanları <http://techsech.blogspot.com/2016/02/best-play-grounds-for-childrens-in.html>, 14 Ekim 2018.
- [168] Proplayuk, Çocuk Oyun Alanları, <http://www.proplayuk.com/details.php?id=403>, 14 Ekim 2018.
- [169] Archdaily, Çocuk Oyun Alanları, https://www.archdaily.com/25143/beyond-media-2009-visions/uv_medellin_01, 14 Ekim 2018.
- [170] Incog, Rampa, http://www.incog.org/transportation/go%20plan%20final%20documents/appendixa_design_guidelines.pdf, 14 Ekim 2018.
- [171] Montrealize-Montrealize, Woonerf Yer İşareti, <http://montrealize-montrealize.blogspot.com/2011/11/campaigning-for-different-quebec.html>, 14 Ekim 2018.
- [172] Nacto, Bitki Tarhı, https://nacto.org/docs/usdg/shared_streets_and_alley_ways_witte.pdf, 14 Ekim 2018.

- [173] IBHC, Çocuk Oyun Alanları, <https://ibhc.com/blog/woonerfs-a-new-concept-for-complete-streets/>, 14 Ekim 2018.
- [174] Futuristarchitecture, Çocuk Oyun Alanları, <https://www.futuristarchitecture.com/31054-play-school-interior-design-ideas.html>, 14 Ekim 2018.
- [175] Play Spaces, Çocuk Oyun Alanları, <http://www.play-scapes.com/play-history/mid-century-modern/midcentury-fish-play-sculpture-vladimira-bratuz-furlan-tivoli/>, 14 Ekim 2018.
- [176] Play Spaces, Çocuk Oyun Alanları, <http://www.play-scapes.com/play-art/playable-sculpture/long-benches-modified-benches-by-jeppe-hein-2005-2013/>, 14 Ekim 2018.
- [177] Spielgeraete Blaser, Çocuk Oyun Alanları, <https://www.spielgeraete-blaser.de/robiniegeraete>, 14 Ekim 2018.
- [178] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://ar.pinterest.com/pin/79376012166289319/>, 14 Ekim 2018.
- [179] INLA, Çocuk Oyun Alanları, <http://www.inla.cn/works/109296.html>, 14 Ekim 2018.
- [180] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/pin/325525879297729659/>, 14 Ekim 2018.
- [181] Goric, Çocuk Oyun Alanları, <https://goric.com/products/stone-abacus/>, 14 Ekim 2018.
- [182] Kaboom, Çocuk Oyun Alanları, <https://kaboom.org/blog/trash-cans-staircases-and-bus-stops-can-be-play-grounds-too>, 14 Ekim 2018.
- [183] Kübra'nın Dersi, Güneş Saati , <http://kubranindersi.blogspot.com/2015/08/gunes-saati.html>, 14 Ekim 2018.
- [184] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/pin/75857574944242404/?lp=true>, 14 Ekim 2018.
- [185] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/pin/547750373406064865/>, 14 Ekim 2018.
- [186] Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/pin/492510909220046844/>, 14 Ekim 2018.
- [187] World Architects, Çocuk Oyun Alanları, <https://www.world-architects.com/en/stgk-inc-studio-gen-kumagai-yokohama/project/yaoko-market-place-kawagoe-matoba>, 14 Ekim 2018.
- [188] Pinterest, Çocuk Oyun Alanları, <https://tr.pinterest.com/pin/726627721103698253/?lp=true>, 14 Ekim 2018.
- [189] Broxap, Çocuk Oyun Elemanları, <https://www.broxap.com/round-tree-bench.html>, 14 Ekim 2018.

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

Metin

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırd tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yeralan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin,1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için

gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik,sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması sözkonusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anababanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve

yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında bakıcı aile yanına verme, slâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

- a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.
- b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.
- c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.
- d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.
- e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden

yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
- f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulatırlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı

veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.
11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının

incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırmayı istğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri sözkonusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yeralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

"İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

UNICEF Türkiye Temsilciliği tarafından hazırlanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sevgi GENÇ
Doğum Tarihi ve Yeri : 1989 - Görele
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : sevgigenc222@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Peyzaj Mimarlığı	İstanbul Üniversitesi	2011
Lise	Fen/Matematik	Yenilevent Lisesi	2007

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2012-13	Nebula Mühendislik	Görselleştirme

YAYINLARI

Bildiri

1. Genç S. ve Erkan N.Ç.,(2018). "Çocuk İçin Bir Yaşam Mekânı Çocuk Dostu Sokak", İstanbul 1. Konut Kurultayı, Güvenli Yaşam Alanları ve Erişilebilir Konut, 10-11 Mayıs 2018, İstanbul, 138-139.

Kitap Bölümü

1. Erkan N.Ç. ve Genç S., (2017). Hayalindeki Sokak Atölyesi, Göçmen Çocuk İçin Bir Kent Ezgi Küçük, Ed., Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul, 119-139.

